Х1

Юрий Семьонов

Северни разузнавачи

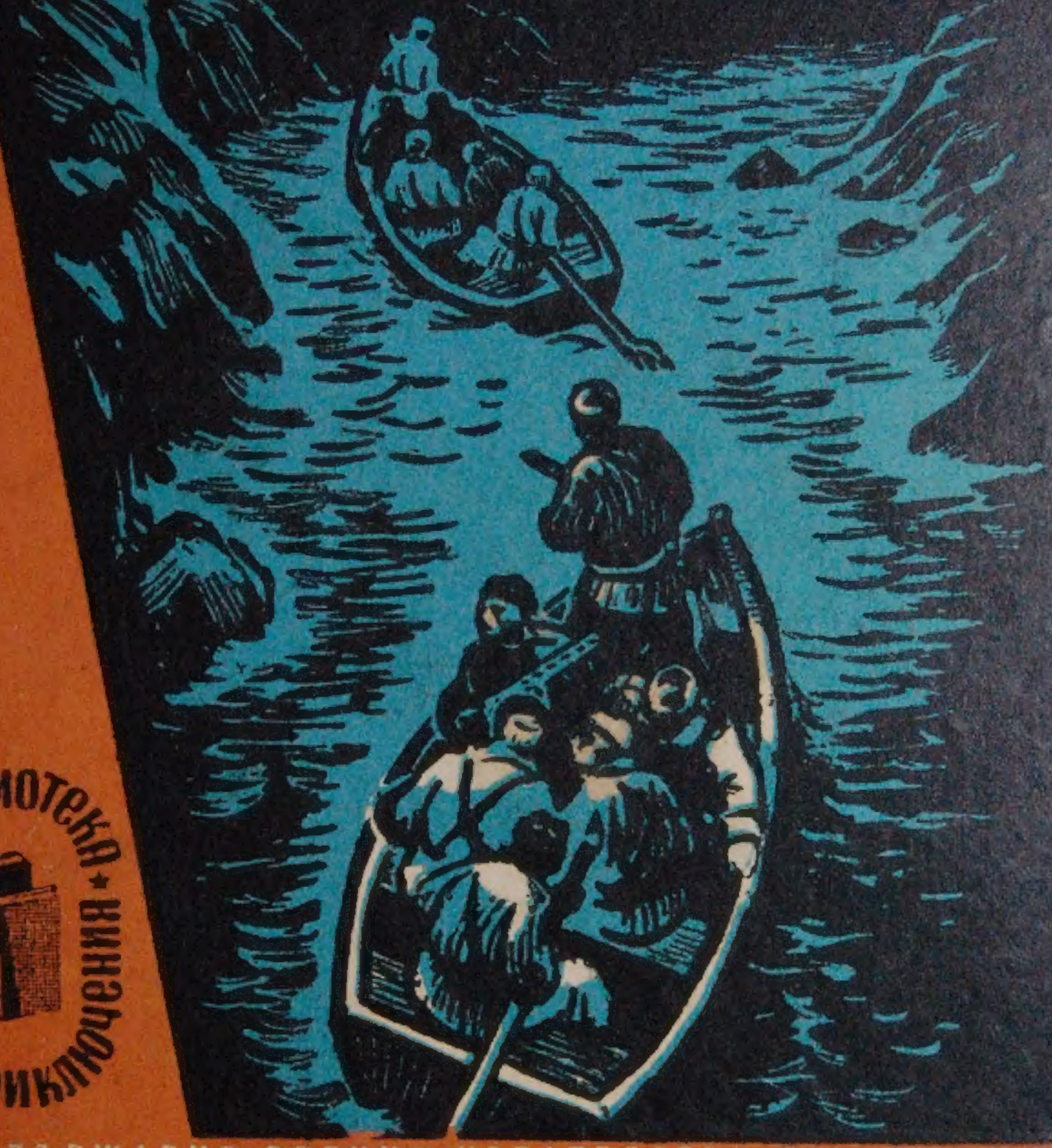

Библиотека • военни приключения •

Държавно военно издателство при МНО

ЮРИЙ СЕМЬОНОВ

СЕВЕРНИ РАЗУЗНАВАЧИ

ПОВЕСТ

1958
ДЪРЖАВНО ВОЕННО ИЗДАТЕЛСТВО ПРИ МНО

Превели от руски:
Рангел Игнатов и Христо Минчев

Ю. Семенов
ПРОЩАЙТЕ, СКАЛИСТЫЕ ГОРЫ
Издательство ЦК ВЛКСМ
„Молодая гвардия“
1956

ГЛАВА 1

Краят на август. Тъмна нощ. Тънат в мрак скалистите хълмове на Задполярието, морето прилича на клокочеща бездна. Непрекъснато духат силни ветрове. Транспортният кораб „Вятка" извършва редовния си рейс от Мурманск към полуостров Рибачий във вражеския тил. Той се движи в мъртвата зона на немските батареи, притискайки се към скалистия бряг, зает от врага. Корабът е затъмнен. В определеното време не бие склянка; само от време на време се раздават тихи команди. Сигналистите, картечарите — всички, които носят палубната вахта — напрегнато се взират в нощта.

Лейтенант Сергей Ломов беше единственият пасажер на „Вятка". Не му се спеше. Той седеше на койката в каютата на щурмана и опрял брадичка на изтръпналата си ръка, мислеше.

От всички завършили с отличие военноморското училище единствено него назначиха за командир на взвод в бригадата морска пехота. Надеждата му да получи назначение на боен кораб не се сбъд-

на. И сега още Ломов с болка си спомняше шегата на един от училищните си другари: „Значи, Серьожа, пехота. Сто километра измина и още имаш охота." Тогава Ломов замълча и никому не каза, че е недоволен от назначението. Заповедта си е заповед, той ще изпълни своя дълг и в пехотата. Но ето тази нощ, извършвайки първия си боен поход на кораба, Сергей Ломов особено силно тъгуваше по несбъднатата си мечта.

В каютата влезе възрастен щурман, погледна неразстланата койка.

— Защо не спите? — запита с укор той. — Страшничко ли е?

— Че защо? — удивено отвърна Ломов и потърка очите си с пръсти.

— Наближаваме Рибачий. Скоро ще си бъдете у дома — успокоително каза щурманът.

Вземайки от масата пакетче цигари, той внимателно погледна розовото лице на Ломов, неговия прав, малко чип нос и едва сега забеляза колко млад е лейтенантът. Когато Ломов се появи на палубата на „Вятка" в морски шинел и фуражка, той се стори на щурмана по-възрастен.

— У дома. . . — тихо повтори Ломов. Той се обърна към щурмана и попита: — Разкажете ми нещо за този полуостров.

— Полуостровът не е голям, но е истински костелив орех. Вие само вникнете в едно обстоятелство — досетил се, че лейтенантът нищо не знае за Рибачий, щурманът приседна на койката и сложи на масата незапалената си цигара. — Врагът премина цялата западна граница от Черно море до Баренцово. А ето първия, най-северния пограничен знак на Рибачий не можа да премине и все още тъпче около него. Полуостровът е база на нашите кораби и авиацията. . . Случва се американ-

ци и англичани да се спасяват на него. От трите страни на полуострова е море, а от четвъртата са немците. А моряците се държат, здраво задържат. Гордейте се, другарю лейтенант. „Не всеки може тук да бъде днес, ти, види се, заслужи тази чест" — така писа нашият фронтови поет.

Ломов искаше да запита за още много неща, но щурманът бързо се качи горе на мостика.

Слабото поклащане на кораба затихваше. Зад борда шумеше водата, долиташе монотонният шум на машините. Ломов се облече и също излезе на палубата.

Очертанията на Рибачий вече се различаваха на лунната светлина. Далеч, право по курса, излетяха и бързо угаснаха бели ракети. Широкият залив между Голямата земя и полуострова ставаше все по-тесен. И ето, транспортът започна да се отдалечава от брега на Голямата земя, излезе от мъртвата зона на немските батареи и взе курс към залива на полуостров Рибачий.

— Вдясно на борда човек в морето! — долетя неочаквано от мостика. След това някой повтори тези думи, затропаха по палубата обувките на бягащите в тъмнината моряци. Транспортът измени курса; машините спряха.

О борда на „Вятка" с шум се удари дървен сал и Ломов различи върху него двама души. Най-напред изнесоха на палубата един вкочанен моряк. Вторият се изкачи сам по въжената стълба. Двамата трепереха като в треска, не можеха да кажат нито една дума. Отведоха спасените в каютата. Вдигнаха на транспорта и странния им сал, направен от две греди, пъхнати в широките крачоли на моряшките им бричове. Сала отнесоха на кърмата и някой каза:

— Здраво е направен! В музея трябва да го изпратим. И надпис трябва да му турим — късичък, изразителен.

Скоро след това Ломов се спусна в каютата на боцмана, в която бяха настанени спасените моряци. Облечени в полушубки, те седяха на койките един срещу друг и жадно пиеха горещ чай. Единият беше кръглолик, луничав, с насмешливи очи, другият беше по-млад, стеснителен и тих. Тук, върху горещата отоплителна тръба, се сушеше тяхното изцедено от водата бельо. Боцманът — четиридесетгодишен здравеняк, ъгловат и несъразмерен мъж — държеше в ръце голям зелен чайник. Както изглежда, той искаше да угоди на моряците, да ги нагости. Но с какво? Готварницата беше затворена, а своите запаси — кесия захар, кутия с кондензирано мляко и парче пушена риба — той беше вече сложил на масата. Боцманът доливаше в канчетата чай, хрипкаво се покашляше, но мълчеше. Пред погледа му още се мяркаше нощното студено море, мизерният сал, двамата човека... Страшно! Накрая боцманът не се стърпя и запита моряците какво се е случило с тях и как са попаднали в морето.

И луничавият моряк, като погледна седналия до него лейтенант, започна да разказва:

— Служехме ние на „морски ловец". Аз като картечар, а ето този, Вася Громов, като сигналист. Преди десет дни заминахме на операция към норвежкия бряг. Там имаше много наши кораби. Разгромихме немски керван във Варангер-фиорд и тръгнахме значи обратно. И ето някъде тук, в створ с Рибачий, глътнахме водица. Немска подводна лодка изплува пред нас. Гледаме: иде в боен курс към есминеца. Тя пори с пълен ход, а ние още по-бързо... Не запомних всичко. С една дума,

изтърбушихме я и всички като камък, гдето се вика, към дъното... Когато изплувах, корковият ми пояс едва ме държеше над водата, студено. За щастие попадна ми под ръка спасителен пояс — частите на катера бяха изплавали. Оглеждам се и що да видя: Вася се дави сред вълните. Появи се и отново към дъното, само мехурчета изскачат из водата.

— А ти, Андрей, май не забеляза своите мехурчета? — тихо попита Громов и зиморничаво сви рамене.

— Доплувах до Вася, а той пак почна да пикира към дъното. Хванах го за косите — и на въздух. Хеле отдъхна си. Още един път, ако беше потънал, и край — щеше да свърши, значи. Така ли е, Вася?

Громов мълчаливо кимна с глава и започна да приглажда стърчащите си мокри коси.

— Добрахме се до брега, тръгнахме към Рибачий, но как да стигнем до него през провлака? Там е Муста-Тунтури, черният хребет, а той е висок. Там е фронтовата линия, а ние сме без оръжие. Попаднахме случайно на лъжлива батарея, снехме две греди от „оръдията", надянахме на тях крачолите — нямаше с какво да ги свържем — и със свои сили заплувахме през залива. — Андрей поиска тютюн, а когато Ломов му даде цигара, запуши и продължи: — Сега, по всичко личи, ще вървим в пехотата. На земята е твърдо и не люлее, а в случай, че те ранят, лежи, санитарите ще те изнесат. Ще те качат на влачило... и в болницата. Гълтай кислород до насита, топло е, има и гореща вода. После медицинската сестричка около тебе, грижат се за тебе... Не, в пехотата също си е хубаво. Главното, сухо е, пък и солена вода няма да гълташ. Само че, мисля си, другарю лейтенант, какви моряци ще бъдем ние без кораб?

Ломов не намери веднага какво да отговори. Той погледна боцмана, сякаш го молеше да му подскаже отговор, и отвърна:

— Полуостров Рибачий, казват, е като броненосец в морето. Е, а пък на такъв кораб известно е кои служат — моряците.

— Да-а, това е вярно — съгласи се Андрей и като седна на койката до Громов, тури ръка на рамото му. — А пък ти, Васек, казваше, че няма да преминем залива и ще се удавим. Ние до комунизма ще доживеем и първи ще влезем през вратата му!

Громов неочаквано си спомни нещо, постави на масата канчето с чая и се протегна да вземе своята моряшка фланелка, която се сушеше на тръбата. Бързо опипа топлата и влажна материя, обърна фланелката наопъки, откопча двете карфици от сивото джобче и внимателно извади от него набъбналия си от водата партиен билет.

Развълнува се и Андрей. Той смачка в пепелницата недопушената си цигара и смъкна от тръбата своята фланелка...

По транспорта започнаха да бият немските батареи. Един след друг в залива падаха големокалибрени снаряди, вдигайки огромни водни стълбове. Командата на „Вятка" стоеше по бойните си места. Като менеше курса, корабът с пълен ход премина залива и скривайки се зад носа на полуострова, насочи се към самотния дървен пристан.

*
* *

„Вятка" застана с борд до високата стена на пристана. Малкият залив, наречен Еленово езеро, беше слабо осветен от луната. От кораба се виждаха част от брега и очертанията на хълмовете. Вълните с плясък биеха дебелите греди на пристана.

Ломов се изкачи на палубата и погледна брега. Мрачно и тайнствено му се стори всичко наоколо и особено хълмовете, към които той трябваше сега да тръгне.

От брега долитаха човешки гласове. Те се чуваха все по-близко, все по-силно и скоро на пристана се показа полурота морски пехотинци, облечени във ватени палта и панталони, с ботуши. На главите си носеха барети, флотски фуражки, а някои имаха и шапки. Ломов не дочака да подадат стълбата и скочи от борда на пристана.

— Ще те чакам с победа! — викна след него щурманът, махайки му с ръка.

— Благодаря! Желая ви успех — отвърна Ломов и бързо тръгна към пътя.

Той спря до една каруца, в която седяха трима моряка във ватени шуби и с барети.

— Къде е щабът на бригадата? — попита Ломов и недочакал отговор, веднага добави: — Аз пътувах с „Вятка", за първи път...

Моряците се разсмяха. Един от тях слезе от каруцата и като дойде до Ломов, уж поверително, но твърде силно каза:

— Пътува се само на каруца, а по море се плава, другарю лейтенант.

Нощният мрак скри червенината, избила по лицето на Ломов. Той силно стискаше в ръка ремъка на сухарната торба.

— Аз съм командир на взвод морска пехота — отговори той, като наблегна на последната дума. Ломов се опря на каруцата и с подчертана сериозност добави: — Виждам, че сте стари морски вълци. А пък аз вчера можах да наблюдавам интересен случай, искате ли да ви го разкажа?

Моряците се съгласиха, почувствували, че лейтенантът не желае да си отиде победен.

— На Голямата земя бях в Дома на флота. Преди филма се разговаряхме с един капитан летец. Изведнъж той ми прошепна: „Виж как лъже ергенашът му, хайде да послушаме" — и посочи седналия пред нас сержант с авиационни пагони. Сержантът разказваше на една девойка: „Свалих аз и този и тръгнах към аеродрума. Наоколо вода, ужас! Изведнъж, гледам, „рамка" лети — имат те такъв самолет „Фоке-вулф". Аз след него, пристроих се в опашката му, изтраквам цялата лента на картечницата, но за беда свършиха се патроните. Какво да направя?" — сержантът наведе глава и разпери пръсти. А моят съсед — летецът — му шепне на ухото: „А ти пък да го бе захванал с камшика, с камшика!" Недоволният сержант рязко се обърна към нас. Да бяхте видели удълженото му лице и кръглите му, мигащи очи.

— Защо му каза така капитанът? — запита след пауза морякът, който се беше пошегувал с Ломов.

— Аз също се заинтересувах и запитах капитана. Оказа се, че сержантът е прост ездач, както и вие — подчерта Ломов. — Той прекарвал с бъчонка прясна вода на аеродрума... А ако трябва точно да се говори, то корабите плават, моряците плуват, а пасажерите пътуват. Аз бях пасажер на „Вятка".

— Два на нула в полза на лейтенанта — каза без обида морякът.

— Та как да отида до щаба на бригадата? — отново запита Ломов.

— Далеч е, другарю лейтенант. Наоколо са все върхове, трудно е да се обясни. Да бяхте останали до зазоряване в сапьорния батальон, там ще ви разкажат — посъветваха го моряците и му обясниха как да намери сапьорите.

Ломов се сбогува и без да бърза, започна да се изкачва по скалистия гребен. По небето на запад избухна осветителен снаряд. Спускайки се бавно, той освети морето и хълмовете. Долетяха отделни изстрели и картечен ред.

Също така неочаквано всичко замлъкна. Ломов разбра, че върви в противоположна посока на предния край. Преминавайки гребена, той спря. Както му бяха казали, пътя му прегради буйна, клокочеща рекичка, която се спускаше към морето. Ломов стъпи на мокрите, хлъзгави камъни, подаващи се на верига от водата. Времето и водата бяха изгладили ребрата им.

Ломов се прехвърли на другия бряг на рекичката и заобиколи хълма. До землянките на сапьорния батальон го спря часовой. А след няколко минути лейтенантът седеше до чугунена печка и грееше ръцете си.

Дежурният по батальон, възрастен сержант, приветливо посрещна Ломов:

— Тук всички се отбиват, при нас е своего рода гостилница.

Той беше облечен както моряците на пристана, само че на левия ръкав на ватенката му се жълтееше извезана котва. Имаше нещо бащинско, добродушно в лицето на този стопанин на „местната гостилница".

В печката припукваха догарящите вейки. Заплашително, възнамерявайки да угасне, премигваше газеничето.

Суровото фронтово жилище се стори на Ломов уютно. Той подреждаше в паметта си събитията през тази нощ: промъкването на „Вятка" край вражеските батареи, спасяването на моряците, разговорът с ездачите край пристана, нощният път из полуострова — всичко това се струваше на

младия лейтенант като истинско навлизане във фронтовия живот.

Остатъкът от нощта премина незабелязано в разговор със сержанта, който разпитваше лейтенанта за Голямата земя. И ето, навън тъмната пелена на нощта се разнесе, в Задполярието настъпи късното есенно утро.

Ломов се облече, разпита за пътя до щаба на бригадата, прости се и излезе от землянката. Оттук не се виждаха нито морето, нито заливът. Няколко чайки се позавъртяха и се скриха зад близкия хълм. Там беше заливът, а по-нататък — морето. Ломов вдъхна свежия въздух на есенното утро, огледа се и тръгна по гребена на хълма. Пристанът на Елеповото езеро беше пуст; на мястото, където беше пристанала „Вятка", върху вълните се люлееше лодка. През нощта корабът беше отпътувал обратно за Голямата земя, за да може до разсъмване да премине брега, зает от врага.

*
* *

Беше се стъмнило, когато Ломов и неговият спътник — един пощальон — пристигнаха в щаба на бригадата.

Началник щаба, капитан втори ранг Антушенко, недоизслуша доклада на Ломов.

— Зная, зная, заповедта получихме... Седнете — предложи той и се облегна с гръб на стената на землянката, която беше облепена с вестници. Белезникавите му широки вежди се вдигнаха, на широкото му открито чело се изрязаха бръчки.

Антушенко произнасяше думите бързо, отривисто, поразклащайки перчема си. Той се стори на Ломов приличен на Суворов. По-късно лейте-

нантът научи, че началник щаба наричат наистина по-често Суворов, отколкото с името му.

— С желание ли дойдохте?

— Ако трябва честно да призная, то отначало без особено желание.

Антушенко се намръщи, но откровеността на младия лейтенант му хареса.

— Защо така?

— Ами че, другарю подполковник, завършвайки училището, аз мечтаех за кораб, а попаднах в пехотата.

— Е-е, драги мой, ти, виждам, целият си осолен от морето, целият си в раковини като дъно на кораб — и изведнъж в пехотата, ай, ай, ай, каква несправедливост! — с насмешливо съжаление продума Антушенко, тресейки перчемчето на главата си.

— Така беше в началото, другарю подполковник, а когато узнах, че Рибачий...

— Ето затова и аз искам да кажа — прекъсна го началник щаба и побарна с тъпките си пръсти пагоните си. — Казваш, пехотата... Тогава разреши ми да ти доложа, че аз седемнадесет години и нещо съм ходил по палубата на боен кораб. И не подполковник, а капитан втори ранг Антушенко крачи сега по скалистите възвишения. А ти пеш ли дойде дотук? ... Значи вече си разгледал Рибачий. При първия ни разговор няма да се впускам в наставления. Ще поживееш, ще помиришеш барут, сам всичко ще узнаеш...

Антушенко позвъни на командира на разузнавателната рота и му заповяда да изпрати моряк за Ломов.

— А сега, докато има още време, разкажи подробно за себе си — обърна се той към лейтенанта.

Ломов разказа, че като доброволец воювал при Ленинград, участвувал в освобождението на Тих-

вин, бил ранен през февруари 1942 година и щом излязал от болницата, попаднал във военноморското училище, където престоял две години. Антушенко го слушаше с просветлено и усмихнато лице.

— Личи си, суров живот си прекарал — одобрително произнесе той. — Как върви животът на Голямата земя? Ще ти е мъчно понякога за нея... Знаеш ли, аз веднъж се разхождах на сън из Москва, в Болшой театър слушах „Княз Игор", и то така ясно — събудих се сутринта, а в ушите ми звучи увертюрата. Разказах на командира на бригадата, а той ми отговори: „Пусни ме на своята койка, искам да видя в МХАТ „Горещо сърце".

„Вижда се, че е задушевен човек" — реши Ломов.

На вратата се почука. Влезе широкоплещест, висок моряк.

— Другарю капитан втори ранг, морякът Борисов пристигна по ваша заповед — с плътен бас доложи той.

— А, Борисов! Придружете лейтенант Ломов до командира на ротата... И, тъкмо на време, имам една молба към вас.

— Слушам ви — произнесе отчетливо Борисов.

Антушенко поривисто се изправи, бързо заобиколи масата и в упор загледа моряка.

— Твърде добре е, че имате такива юмруци, но не трябва ли, драги мой, малко по-нежно. Доведеният от вас „език" едва вечерта дойде на себе си, но и досега заеква. „Език" без език се получи — това не е хубаво.

— Съпротивяваше се, другарю капитан втори ранг. — Борисов виновно погледна своите железни юмруци.

— Аз не мисля, че той с радост е попаднал във вашите обятия. Съобразявайте се с това следващия път.

Антушенко се обърна към Ломов:

— Ако имате нужда от нещо, идвайте, не се стеснявайте.

Те силно си стиснаха ръцете.

Ломов излезе след Борисов и внимателно затвори вратата на землянката.

*

* *

Землянките на разузнавателната рота се намираха на триста метра от щаба на бригадата, близо до пътя, който водеше към предния край. Те бяха обзаведени по-уютно от другите. В тях имаше даже дървени нарове, чугунени печки и карбидни лампи.

Току-що беше завършила вечерята. Едни от моряците си почиваха, други кърпеха шубите и панталоните си. Любителите на домино звънко чукаха с дървените фигурки по масата. Медицинската сестра в ротата Евстолия Макеева, или, както всички

я наричаха, Толя, превързваше ръката на моряка Козлов — слабоват, но енергичен и опитен разузнавач.

— Добре, че не е засегнало костта, иначе направо в болница трябваше да те изпратим — състрадателно каза медицинската сестра.

Слабичка, дребна на ръст, с къса коса, Толя приличаше на ученичка.

В далечния ъгъл на землянката засвири мандолина.

— „Тихо е вред, мъгла върховете покрива...” — запя мек глас от долните нарове. Песента подхванаха и другите. Който спеше, се разбуди; който играеше на „козел”, внимателно отпусна вдигнатата фигурка на доминото. Тържествено и задушевно пееха моряците песента от времето на руско-японската война.

В землянката влязоха Ломов и срещналият го по пътя командир на ротата, капитан-лейтенант Федин. Чули песента, те се погледнаха и застанаха до вратата. Дневалният тихо доложи на Федин:

— Другарю капитан-лейтенант, във взвода всичко е в ред, личният състав се готви за сън.

Офицерите отидоха в дъното на землянката и седнаха на свободните нарове. На Ломов му беше неловко, той се чувствуваше още чужд сред тези закалени в боевете хора. Лейтенантът гледаше обветрените моряшки лица и си мислеше, че е вече техен командир, но не можеше още да си представи как ще ги командува, как ще живее с тях, как ще ги поведе в бой. Та всички те бяха по-възрастни и по-опитни от него. И той благодареше мислено на Федин, че не прекъсна пеещите моряци, за да представи на взвода новия командир.

Когато песента свърши, Федин каза:

— Другари! Лейтенант Ломов е назначен за командир на вашия взвод. А за запознанството нека изпеем още една любима наша песен — и да спим.

Морякът Мелников, който свиреше на мандолината, прегърбен, но пъргав момък, подскочи и зае позата на диригент. Неговото ъгловато, розово лице се изопна.

— Орли, да изпеем „Полярен валс". Аз ще свиря, командирът ще запява, а вие ще подхващате. Има ли възражения?

— Не! — отговориха дружно моряците.

Федин запя:

Прощавайте, върхове родни...

Личеше си, че той не запява за първи път. Всички едновременно подхванаха:

На подвиг зови ни, страна!...

И отново Ломов поблагодари мислено на Федин. Моряците го разглеждаха топло и доброжелателно. Запознанството стана простичко.

Героите с радост ще срещне Рибачий —
любимата родна земя...

„Ех, че песен! — помисли си Ломов. — А какви думи! Кой би могъл да ги напише, ако не преживее и не почувствува всичко това сам?"

Сега и нему се прииска да се присъедини към пеещите, но той не знаеше думите.

Когато в землянката настъпи тишина, Федин показа на Ломов наровете в съседната малка преградена стаичка.

— Разположете се. А този — и той показа втория обитател на стаичката — е старшината на ротата Чистяков. Много му дойде нощеска, изморен е и спи като убит. Утре елате при мен, ще си поприказваме, а сега да спим. Аз също съм много изморен. Цялата нощ пълзяхме по предния край, а през деня не можахме да мигнем.

Федин обърна глава, прозина се, искаше да каже нещо, но махна с ръка и излезе от землянката.

Ломов постла полушубката си върху наровете и седна. Таванът на стаичката беше толкова нисък, че не позволяваше да се стои прав. Малкото прозорче беше покрито вместо със стъкло с намаслено платно. До прозорчето имаше малка масичка, подобна на масичките в някое вагонно купе, а до нея грубо скована пейка. Като нямаха дъски, защитниците на Рибачий строяха жилищата си от камък и торф. Сечаха храсти и изплитаха плет. От стените и тавана се сипеше пръст, през пролуките нахлуваше фъртуната. Тогава започнаха да облепват землянките с вестници. Стана по-светло и по-уютно. Но вестниците бързо се окадяваха от газениче-тата и карбидните ламби, късаха се и увисваха на парцали. Тогава ги подлепяха отново.

В стаичката влязоха моряци.

— Другарю лейтенант, вземете тази шуба; при нас стана хладничко — предложи един от моряците, на вид най-старши. Казваше се Шубни. Ломов забеляза в неговите къдрави коси бели косми.

— Благодаря. . . другари.

Шубин се помая малко и с ласкаво добродушие каза:

— Ние с Титов ще отидем сега да насечем съчки за банята. Елате заранта да се изкъпете, тъкмо идвате от път.

Той говореше напевно, със смешно изговаряне на „ьо". Чувствуваше се като истински северняк.

— И за това благодаря. Непременно ще дойда — отговори смутено Ломов. Моряците се грижеха за него като за новак, комуто трябва да се помогне в началото на новия, непривичен нему живот.

— Другарю лейтенант, вие отдалеч ли сте? Не сте ли земляк? — неочаквано изтърси Борисов.

— От Волга съм, саратовец.

— Отдалеч сте — разочаровано произнесе Борисов. — Аз съм ленинградец.

— Какъв си ти, м ишка, ленинградец. Твоето село Струги Красние отиде към Псковска област. Ти трябва вече да казваш: „Ние сме от Псков" — пошегува се Мелников.

А на Ломов му мина мисълта: „Добре би било да срещна сред моряците саратовци."

Близо до землянката неочаквано избухна снаряд, след това тресна някъде встрани. Ломов наметна шинела си и побягна към хълма. След него изтичаха и моряците.

На небето се пръсна осветителен снаряд и като описа плавно дъга, започна да се спуска над полуострова.

— Осветителни хвърлят! — произнесе някой.

*

* *

...Старшината на ротата, мичман Чистяков, се събуди по-рано от обикновено. Неговото юнашко тяло не се побираше върху нарове те. Той спеше свит на кравай или просваше краката си върху шперплатовата стена. Често ругаеше ония, които бяха строили тези нарове, без да се съобразяват с неговия ръст.

Под сламената възглавница на мичмана имаше голяма кесия, в която можеха да се насипят три месечни дажби махорка. Той пушеше много, даже и нощем.

На Чистяков не му се ставаше от нара. Той натъпка лулата с махорка, драсна кибрит и видя лежащия Ломов. Премисляйки кой може да бъде този човек, мичманът отново запали клечка кибрит.

— Дневалният! — полугласно извика Чистяков.

Никой не отвърна. В стаята беше тъмно, само в кубрика за личния състав, на другия край на землянката, гореше лампа. Чуваше се равното дишане на спящите, някой силно хъркаше. Чистяков стана и излезе от стаичката.

— Мелников! Ти да не си оглушал?

— Съвсем не, другарю мичман, увлякох се с това писмо. Какво има?

— Кой спи там, при мене? — Някакъв лейтенант има там.

— Не някакъв, а командирът на нашия взвод — отвърна доволен Мелников и остави молива. По лицето му се разля усмивка.

— Кога пристигна?

— Вчера, преди отбой.

— Защо не ме събудихте?

— Той дойде с командира. Пяха песни, а след това фашистите така задълбаха по нашия хълм, ужас! — прибави Мелников. — От такъв трясък не може да не се събуди човек. Вие знаете как можем да ви събудим. . . но оръдия в ротата няма.

— Това е лъжа, аз съм твърде чувствителен.

Мелников не издържа и се разсмя.

— Отидоха ли да запалят банята?

— Отидоха Титов и Шубни.

— Хубаво — каза Чистяков и тръгна към стаичката си.

Мичманът внимателно запали кибрит, изтърси от масата хлебните трохи, премести сивата еленова кожа от своя нар към нара на Ломов, взе върхнопчето си с бельо и се упъти към банята. На прага той се спря и като повика Мелников, строго му каза:

— Гледайте да има ред!

ГЛАВА 2

Капитан-лейтенант Федин командуваше в първите дни на войната торпеден катер. В един бой катерът беше повреден и излезе от строя. Федин попадна на сухопътния фронт в морския отряд, би се в района на Мурманск по време на тежките декемврийски боеве през 1941 година, воюва край река Западная Лица. След това го назначиха в бригадата морска пехота и оттогава той свърза живота си с нея. Той обикна морската пехота. А когато излезеше край морето и видеше кораб, дълго го гледаше замислен и печален.

Федин беше около тридесетгодишен. Спокоен, с добродушен израз на лицето и с дълбоки ямички на бузите, той на пръв поглед изглеждаше невъзмутим добряк. В бригадата го познаваха като строг, волеви командир, умерено сериозен и весел, а в боя безстрашен.

Ломов отиде при Федин веднага след закуска. Командирът на ротата го настани срещу себе си, до масата, закопча яката на своя тъмносин кител, който беше поизвехтял, но му стоеше добре, изтри с кърпа плешивата си глава и каза:

— Твоята автобиография виждам на лицето ти: родил си се, до вчера си се учил, сега, така да се каже, те ожениха за взвода и те отделиха... — Фе-

дин говореше с тих и глух глас. — Все пак разкажи нещо за себе си . . .

Това начало на разговора ободри Ломов. Той си мислеше, че командирът на ротата като продължение на запознанството им може да му устрои изпит по сухопътна тактика.

Федин го изслуша внимателно, след това му разказа за бойния път на бригадата морска пехота, за ротата и незабележимо премина към взвода, който щеше да командува Ломов.

— Взводът дълго беше без офицер. А това се отрази твърде много — заключи командирът на ротата.

— Аз сега имам голямо желание да се заема за работа, а сили и енергия, смятам, ще ми стигнат.

— Виждам — съгласи се Федин и неговите приветливи очи се свиха и усмихнаха. — Трябва да се състави разписание за занятията с моряците. Случвало ли ти се е да изнасяш политически беседи?

— Един път в училището. — Ломов наведе очи, припомняйки си как беше провалил оная политическа беседа, макар усърдно да се беше готвил за нея. Тогава, без да спира, той прочете за няколко минути конспекта. Прочетените листи слагаше под конспекта и толкова много се беше увлякъл, че не забеляза как започна да чете онази страница, с която беше започнал. Ломов се чудеше как някои хора могат да водят политическа беседа без конспект, само по план от няколко въпроса. Той беше готов с часове да води занятия по теория на стрелбата, по материалната част на оръжието, по всички устави. . .

И той разказа за това на Федин.

— Всички я запомнят тази първа беседа. Аз също, помня, за петнадесет минути претупах кон-

спекта и дадох почивка. Началството ме наруга и ми каза: „За занятията, така да се каже, трябва да се готвиш. Но нима работата е само в това. За да се изнесе добра политическа беседа, трябва да се знае много. Ето, опитай, макар и една неделя да не четеш вестници, и. . . ще изостанеш от събитията. Онова, което си научил днес, ще ти потрябва утре, след месец, след година. Когато имаш багаж от политически знания, на теб няма да ти се иска да четеш конспекта, а да разказваш. Политическото възпитание на личния състав — това е, така да се каже, големокалибрен снаряд, с който бием по врага. Ти трябва да се стремиш твоят снаряд да не бъде халосен. — Федин говореше приятелски и Ломов не се побоя да бъде откровен с командира.

— Как е там, на Голямата земя? — неочаквано попита Федин.

Ломов не отговори веднага. Той си спомни разговора със сержанта, разговора с началник щаба на бригадата и осезаемо почувствува с каква любов мислят и говорят за Голямата земя защитниците на Рибачий.

. . . Следобед Чистяков донесе от склада полушубка, ватени дрехи, шапка и два чифта бойни пагони.

— Това е за вас, другарю лейтенант — каза той, поставяйки всичко върху леглото на Ломов. Сетне тръсна глава, оправи дългите си червеникави коси и издекламира:

Ще ни пазят тия брони
от куршуми, дъжд и мраз,
кръпките по тях ще спомнят
преживяното от нас.

Чистяков обичаше стиховете. Понякога съчинява-ваше сам. Тези четири стиха бяха негови.

Ломов се удиви от това необичайно обръщение, но нищо не каза. Облече ватените дрехи и с гордо удовлетворение се огледа в едно голямо парче от прожекторен рефлектор.

След това Чистяков сдаде на Ломов работите на взвода. Мичманът се зарадва от пристигането на лейтенанта, тъй като беше едновременно старшина на ротата и заместваше загиналия командир на взвода. Изпълнявайки тези длъжности, той от сутрин до вечер беше непрекъснато зает.

Ломов прегледа дневниците за бойната и политическата подготовка, за отчета на боеприпасите и оръжието, старото разписание за занятията. Той четеше внимателно, но все още не питаше Чистяков за нищо.

Старшината разтваряше пред Ломов документ след документ. Когато Чистяков постави на масата разписанието за занятията и Ломов прочете: „. . . май 1944 г.", старшината изведнъж несръчно и бързо започна да приглажда дългите си коси и на въпросителния поглед на Ломов отговори:

— Войната, знаете, пречи на тия работи — тук не е училище. Пък и на моряците им омръзна: вече по седем, осем години служат.

Ломов поклати глава. Той току-що беше прегледал две големокалибрени картечници, получени от ротата още преди майската операция и останали в нея за охрана на щаба на бригадата — и бе открил в едната от тях неизправност в мерника.

— Неизправната бойна техника, мичман, е като часовой, заспал на пост.

„Каква ли пък техника е това" — помисли Чистяков.

Четейки сякаш неговите мисли, Ломов отговори:

— Техниката — това е оръжието, нашите големокалибрени картечници. А на мерниците им пръстеновидните визьори са изместени и не са проверени.

Ломов започна да чертае на лист получаващото се при стрелбата отклонение и колкото повече разказваше той, толкова по-внимателно го слушаше Чистяков, представяйки си смътно теорията на зенитната стрелба.

— Къде водите строевите занятия? — запита Ломов, като четеше разписанието, в което беше означено: „Строева подготовка: ежедневно два часа — ръководят отдельонните командири."

— Строева! — удиви се Чистяков. — Та това е написано от приличие.

— Голям разкош — всеки ден по два часа, и то „от приличие". Моряците трябва да се заинтересуват от обучението. Нужно е повече да мислят, а не да скиторят по землянките.

— Тях повече ги интересува разузнаването и немските опорни пунктове. . . — отвърна неуверено мичманът.

Чистяков, който беше преминал суровата школа на войната по хълмовете на Задполярието, делил с моряците сухара и щипката махорка, станал от моряк командир, признаваше единственото занятие — боя. „Това ти е и обучението, и практиката, и опитът" — говореше той. Но сега Чистяков безусловно признаваше справедливостта на всички забележки на младия лейтенант.

Моряците високо разговаряха в землянката. Един от тях запя:

Веднъж аз към къщи забързах,
ч-че ч-чакаше мойта ж-жена...

Морякът пееше провлачено, уморено, заглушавайки говорещите.

Ломов въпросително погледна смутения Чистяков, загледал се зад преградката...

Пееше Борисов и дирижираше със силните си ръце. Той си беше малко пийнал. Ломов влезе в кубрика при моряците. Всички млъкнаха като по команда и се събраха около него. Приближи се и Чистяков:

— Време е да се запознаем по-отблизко — започна Ломов, като оглеждаше моряците. — Кой пееше сега? — запита неочаквано той.

— Аз, другарю лейтенант — басово извика Борисов и като се поклащаше, излезе напред.

— Кой — аз? Вие имате звание, презиме — твърдо продума Ломов и забеляза как всички застанаха нащрек.

— Е, моряк Борисов.

Отговорът на разузнавача още повече възмути Ломов.

— За пиянство... арестувам ви, моряк Борисов, за три денонощия.

— Слушам, три денонощия арест! — тихо и удивено проточи отрезвяващият Борисов.

След това Ломов прегледа кубрика и засрами моряците за безредието. Той заповяда на Чистяков да започне обща уборка. И работата тръгна. Моряците се покатериха на наровете, взеха да подреждат вещите си. Появи се отнякъде бодлив тел, нарязаха го на малки парчета, които набиха в дъсчици от консервени сандъци. Скоро шинелите висяха на стената изрядко подредени. Виждаше се равният ред ръкави с жълти котвички върху зелен овал.

— Всичко това, разбира се, е правилно. Но след снежните укрития, торфените и каменните скривалища тези землянки ще ни изглеждат май като дворци. Такива няма в нито един батальон. А ако погледнеш някои землянки, ще си спомниш историята на нашата ера. — Чистяков се замисли и гледайки работещите моряци, тихо произнесе:

Напред вървяхме без покой,
пълзяхме, падахме, вървяхме;
за всяка чука — тежък бой,
в мраза и бурите не спряхме.
И в мрака тежък на нощта
кипеше труд из гарнизона,
макар че в някои неща
приличахме на Робинзона.

Ломов влезе в своята стаичка и оттук се вслуша в разговора на моряците.

— Е Миша, как е новият командир? Добър момък, казваш, а?

— Да беше ме предупредил, а то хоп — и загазих.

— Мигар не сме те предупреждавали? — чу се гласът на Чистяков.

— Беше веднъж — проточи Борисов. — Лейтенантът не знае за това. . .

— А ти да не би да си мислеше, че командирът ще си играе с тебе? — попита Шубин. — Не-е, брат, бъркаш. Тебе целия са те поверили на него, той отговаря за поведението ти.

— Здраво ти отряза крилата — каза Титов и забарабани с пръсти по масата.

Ломов получи заповед да отиде с две картечни отделения преди свечеряване в залива Тихий, който се намираше срещу Еленовото езеро. Очакваха през нощта да пристигнат транспорти от Голямата земя и затова подготвяха засилена въздушна охрана около пристана.

Двете шейни, дадени в разпореждане на Ломов, се плъзнаха по криволичещия, изровен път към залива Тихий.

Минаха щаба, тила на бригадата, бившото рибарско селце Приманки, от което се бяха запазили в скалите три къщи, и завиха към хълма. Пътят водеше на юг към залива, откъдето Ломов неотдавна беше дошъл в бригадата.

— Така беше някога и на село — запрегнеш дорестия кон и тръгнеш за районния център при секретаря на райкома — започна да разказва Мелников, бивш председател на колхоз в Смоленско.

— Всичко изгориха фашистите — съкрушено продума той и наведе глава.

Може би той си представяше сега своите родни места, също такива голи и каменисти като тези задполярни възвишения.

— Не скърби, Ваня. Ще се върнеш, а за тебе там такава къща ще бъде построена, по-хубава от предишната — съчувствено произнесе Шубни.

— Хм, къща! Не ми е за това думата — каза Мелников и като се обърна към него, започна да му разказва за миналото богатство на колхоза. Той произнасяше цифрите с точността на истински стопанин като по счетоводна книга.

Мелников млъкна, когато шейните спряха под една скала в залива Тихий. Картечарите бяха идвали вече тук. Около залива, върху две неголеми

височини, още стояха техните временни огневи позиции. Ломов ги прегледа, провери сектора на обстрела, погледна пустия дървен мост на пристана и заповяда да поставят картечниците. Пренесоха бойните запаси при огневите позиции, свързаха позициите с телефонна връзка и започнаха да готвят закрития за почивка.

До вечерта времето мина спокойно. Само веднъж батареите стреляха по един разузнавателен немски самолет. Но той летеше на голяма височина, оставяйки след себе си като паяк бяла нишка.

Нощта им се стори твърде дълга. Вахтените* на двете огневи позиции, покрити с плащ-палатки, всеки половин час будеха спящите и им предлагаха да се обърнат на другата си страна. Моряците веднага заспиваха. Ненапразно се казва, че никъде не се спи така сладко, както на открит въздух в Задполярието.

На разсъмване всички станаха, умиха се със сняг и настръхнали от студ, започнаха да се боричкат. Борисов стоеше на вахта до картечницата. В краката му попадна парче лед. Той го ритна встрани, умери Титов, Титов го прати към Шубни, но Мелников отклони леда с крак. Играта започна.

Ломов стоеше до Борисов и наблюдаваше как възрастните хора са се улисали в детската игра „юла". Ледът се натроши, но разиграли се моряци не мислеха да спират. Шубни незабелязано клекна зад Мелников, Титов го блъсна леко и бившият колхозен председател вирна крака и падна в снега. В ясния утринен въздух далеч над залива отекна дружен смях.

Ломов все не можеше да се сгрее. Той потропваше с крака, настръхнал от студ, сгърбваше раменете си и наблюдаваше моряците.

---

* Вахтен — часовой (бел. пр.).

— Другарю лейтенант! Не ви ли се иска да поскачате, да поиграете? — запита Борисов. В неговия глас и в израза на лицето му Ломов не долови нотка на ирония или шега. Морякът говореше простичко, дори съчувствено.

— Стар съм май вече — с усмивка отвърна Ломов.

До пристана и под скалите се виждаха три транспортни кораба.

Ломов без бинокъл позна стоящата под скалата на Еленовото езеро „Вятка". Той изтича на върха на хълма и дълго гледа към нея.

По пътя вървяха двамина морски пехотинци. Те завиха към огневата позиция и започнаха да се катерят по височината.

— Другари! Вляво или вдясно е пътят за щаба на бригадата? — запита единият от тях, който имаше луничаво лице.

— Вие да не сте попълнение на бригадата или резерв на главното командуване? — пошегува се излезлият от закритието Борисов.

Лицата на идващите моряци се сториха познати на Ломов и когато те дойдоха по-близко, той позна в тях двамата моряка, които „Вятка" беше спасила в залива.

Но те не можаха да познаят веднага Ломов. И когато той им припомни срещата, луничавият се плесна по коляното.

— Вие бяхте с морска униформа, нали? Сега добре си спомням. Моето презиме е Ерошин — представи се той на Ломов и веднага взе да се запознава с моряците, казвайки на всекиму: „Андрей".

— Къде бяхте тия дни? — попита Ломов.

— Бяхме в батареята при артилеристите. Починахме си, два дена молихме началството да ни изпрати в морската пехота и както виждате, изпо-

лихме. Ти, Вася, какво стоиш като госпожица? — обърна се Ерошин към своя другар и като погледна Ломов, добави: — Стеснителен е като мома пред сватба. А по презиме, както личи, родните му май са били буйни. Вярно, семейство без кротки хора няма.

Другият си каза името. Когато моряците чуха презимето „Громов", усмихнаха се.

— Братя! Дайте да запушим, че рибата ми излапа тютюна още преди седмица — помоли Ерошин и се облакъти върху бруствера на огневата позиция.

Не пушеше само Громов. Моряците гледаха повечето веселия Андрей Ерошин и знаеха — такъв никъде няма да пропадне. И наистина, той се чувствуваше като у дома си: бързо се запозна с всички, а след като изпушиха първата цигара, считаше се вече за свой човек тук и се шегуваше с моряците като със стари бойни другари.

— Вземи тютюнец и без това ще пушиш муфта, докато получиш — каза Борисов и отвори своята червена кесия.

— Това е вярно — съгласи се Ерошин, отсипвайки си махорка на едно парче вестник. — Да си призная, аз повече и за това се отбих при вас.

Неочаквано във въздуха увиснаха три червени ракети — сигнал за поява на вражески самолети. За да не пречат на картечарите, Громов и Ерошин се спуснаха под скалата, където стояха двата коня и шейните.

Първи откриха огън скорострелните оръдия — „паленца", както ги наричаха моряците. След това заговориха големокалибрените картечници на провлака откъм залива. Самолетите още не се виждаха, но шумът на моторите им нарастваше. Неочаквано иззад върха изскочи един торпедоносец,

а след него още два. Под корпусите им се виждаха да висят като огромни цигари торпедата.

— По челния — огън! — викна Ломов и махна с ръце.

Оглушително затракаха двете картечници. Огнените трасиращи линии минаха ниско и зад самолета. Ломов управляваше огъня като внасяше поправки в скоростта и височината.

Торпедоносците прелетяха над носа и като се спуснаха ниско над водата, преминаха надлъж залива. На корабите заработиха картечниците. Ония картечници, които бяха на провлака, млъкнаха — бояха се да не поразят своите хора в землянките по хълмовете.

Борисов стреляше с дълги редове. Той сякаш се беше сраснал с нараменниците на картечницата, нищо не чуваше и не виждаше освен челния самолет. Неочаквано картечницата му млъкна.

— Задръжка ли има? — викна Ломов и изтича при отделението.

Бяха се свършили патроните в лентата. Подносачът държеше готова нова кутия. Заредиха бързо картечницата. Заредиха и картечницата на Мелников.

Челният самолет зави и легна на боен курс право към дървения мост на пристана. Борисов очакваше тъкмо този момент. Неговите посинели ръце стиснаха ръчките на картечницата и плавно натиснаха спускателя. Той стреляше, мерейки се през центъра на кръговия визьор, с право мерене, без да отчита скоростта.

От торпедоносците отговориха с картечен огън. Ту на единия, ту на другия самолет избухваше и трептеше огнен сноп. Фашистите стреляха по огневите точки. Над главите на картечарите плисна трасиращ ред, втори мина по земята. Мелников се

отдръпна от нараменниците. Неговата картечница млъкна. Когато съвсем наблизко изсвистяха куршуми, Ломов сви глава в раменете си, приседна, но краката му не го удържаха и той се хвърли в камъните. Бързо се изправи, погледна моряците, които спокойно стояха на огневата позиция, и побягна към замлъкналата картечница. Чувствуваше как цялото му лице е пламнало в огън, стана му горещо.

Челният торпедоносец достигна средата на залива. Моторът му изведнъж зарева. Огнен език близна дясното крило, виждаше се как едно от витлата спира да се върти. Самолетът се наклони, от него се отдели торпедо, излетя напред и се гмурна във водата.

Торпедоносецът не можеше да се уравновеси. По всичко личеше, че той разчита да достигне до своя бряг с един мотор, но губеше скорост и падаше все по-ниско. Ето, той разсече с лявото си крило повърхността на залива, остро се обърна и стълб пенлива вода бухна над него. Едновременно се раздаде оглушителен взрив, който разтърси въздуха над

залива. Торпедото беше попаднало в моста и разрушило неговия ъгъл. В борда на един от транспортните кораби имаше няколо пробива.

Ломов видя как раниха Мелников, как към картечницата подскочи Ерошин, примери се и почна да стреля. Пренесоха огъня по другите торпедоносци.

След подпалването на челния самолет останалите два побързаха да хвърлят торпедата си във водата и на бръснещ полет прелетяха над върховете към Голямата земя. Хвърлените от тях торпеда попаднаха в скалите.

Ломов подаде команда „отбой" и изтича при втората картечница. Мелников седеше на един камък по долна риза. Разкъсаният му ляв ръкав беше ударил нараменника на картечницата и рикоширал в ръката. Превързаха го и на шейна го изпратиха в бригадната болница.

Моряците, освен вахтените, се събраха около картечницата на Мелников. Те стискаха ръцете на Борисов и Ерошин. Прегърбилият се Андрей се дърпаше.

— Я оставете! Самолета го удариха, преди да хвана картечницата.

— А те защо хвърлиха торпедата във водата? Не ги ли принуди ти? Дай си лапата! — напираше Шубни.

Ломов също стисна ръка на Ерошин и си помисли: „Няма да е лошо да го оставя във взвода." Когато той каза това на Ерошин, оня се изопна пред него:

— Моля ви, другарю лейтенант, да ходатайствувате за нас... Ние с Громов искаме да бъдем заедно, преди малко говорихме за това...

До вечерта запушиха пробойните по транспортния кораб. С настъпването на мрака той пръв тръгна към Голямата земя.

Последна се отдели от пристана „Вятка". Тя направи маневра в залива Еленово езеро и почти безшумно се насочи към скалистия бряг, зает от врага.

В полунощ Ломов с двете картечни отделения пристигна в землянката. С него дойдоха Ерошин и Громов. Чистяков лежеше в стаичката върху наровете и тежко хъркаше. Ломов го обърна на една страна, покри го с шубата и влезе в моряшкия кубрик. В землянката беше тихо, моряците бързо заспиваха. Само на Ломов не му се спеше. Той запуши и повика дневалния:

— Как е Мелников?

— Не е зле, другарю лейтенант. Раната му е дребна.

Ломов искаше да запита за още нещо, но забрави за какво и излезе гологлав от землянката. Спря се до един голям камък, тури върху него ръка и се загледа в морето. Припомни си думите на началник щаба: „Ще поживеете, ще помиришете барут, всичко сами ще научите."

Ломов не можеше да си прости страхливостта и объркването, които го бяха обзели по време на боя. Когато над главата му в първия момент изсвистяха куршумите, той падна. Беше му срамно пред моряците, които наскоро беше мъмрил за непорядъка в землянката. „Ти си длъжен не само да предаваш на моряците своите знания, но и да се учиш от тях, а главното, да бъдеш за пример в боя. Ето къде ще бъде твоят авторитет, Серьожа!" — поучаваше се сам лейтенантът.

ГЛАВА 3

Вахтеният Титов обяви през тръбата на печката бойна тревога. След минута в землянката не остана никой. Надявайки шубите и вземайки в движение автомати и бомби, моряците изтичаха на хълма и заеха за отбрана по крайбрежието.

Застанал на огневата точка до големокалибрената картечница, Ломов наблюдаваше морето. Но мракът беше скрил и водата, и небето, и възвишенията. Долитаха гърмежите на вражеските оръдия, снарядите се пръскаха някъде в морето.

— Кой заповяда да се обяви тревога? — попита лейтенант Титов.

— Никой не е заповядал, другарю лейтенант! Сам видях в морето лодка. Прожекторът светна от оня бряг. Гледам, към нас напира... Сега сам нищо не мога да разбера.

Ротата се разсредоточи покрай брега. Десетки очи се взираха в морето.

— Дали не е десант? — попита Титов, като се обърна към Шубни и се почеса по брадата.

— Че откъде ще дойде?

Откъм врага, ниско над водата, плисна прожекторен лъч и веднага угасна. В един само миг сред вълните се показа моторница. Нямаше никакво съмнение: към полуострова идваше моторница. Още по-силно забумтяха вражеските оръдия.

Снарядите сега избухваха по самия бряг. Отново блесна прожекторният лъч и като освети моторницата, задържа се над нея.

— Чини ми се, че норвежки „сельодочник"* иде към нас — възкликна Шубни. — Ай-ай-ай, как го осветиха!

---

* Сельодочник—малко корабче за лов на херинги (б. пр.).

— Какъв „сельодочник"? — попита Ломов.

— Така ги наричат у нас, в Архангелск.

Моторницата завиваше ту надясно, ту наляво. Встрани от нея се вдигаше на снопове вода. Свистяха снаряди, разбиваха се с грохот вълните. Моряците се изсипаха на брега.

Изведнъж моторницата се люшна и се наклони на ляв борд. Но тласкана от вълните, тя продължаваше да върви към полуострова.

— Удариха я!

— Нищо, ще доплава! — чу се от брега.

Неочаквано всички ахнаха. На палубата се появи жена, която държеше бебе на гърдите си и момченце за ръката. Те сякаш не виждаха избухващите във водата снаряди и прожекторния лъч. Техните лица бяха обърнати към Малката земя. Моторницата се вряза в последната вълна, вдигна се на гребена ѝ и заседна на брега като плавéц, люлеейки се от една на друга страна. Няколко снаряда се пръснаха на брега. Някой скочи в ледената вода и се гмурна в морето.

— Хайде! След мен, дръж... ръката! — Нова вълна заля храбреца, но по гласа всички познаха Чистяков.

Моряците се хвърлиха след старшината и само за миг жива верига плъзна във водата към моторницата.

Дъхът на Ломов спря в гърлото му. Ледената вода плисна в яката на шубата му. Водата искреше, блестеше ярко, сякаш беше запалена. Звънко плискаха във водата снарядите, все по-близко и по-близко до заседналата в плитчината моторница.

Чистяков пръв стигна до моторницата. Той протегна ръка на жената, но тя, обхванала с ръка мачтата, силно притискаше към себе си бебето. На палубата лежеше брадат мъж, отметнал окървавената

си глава зад борда. Над него се наведе плачещото момченце.

Чистяков се изкатери на борда, пристъпи към жената и се спря. Жената го гледаше с широко отворени очи, пълни с ужас и мъка.

Мичманът не можеше да я откъсне от мачтата. Помогна му покатерилият се на палубата Громов. От ръка в ръка моряците си предаваха бебето и момченцето. Жената конвулсивно се вкопчи за шията на Борисов, когато той я вдигна на ръце и сам я понесе към брега.

Нашата артилерия от полуострова даде няколко залпа и прожекторът угасна. Скоро светна друг. Той шареше из водата в посока на моторницата, гаснеше, отново светваше.

Снеха убития от палубата. От трюма Чистяков изнесе здраво натъпкан чувал и малък сандък. Под ръката му попадна брадва.

— Здрава работа... Дръж! — викна той, предавайки на Громов сандъка и чувала, и с няколко удара на брадвата отсече мачтата.

Моторницата разковаха дъска по дъска и от моряк на моряк отнасяха дъските на брега.

От брега Федин викна на Ломов. Притиснал към гърдите си една дъска, лейтенантът се насочи към командира. В този момент една вълна го заля и като го блъсна, го събори на чакълестия бряг. Едва сега той почувствува студ и тръпки по цялото си тяло, сякаш във водата му беше по-топло.

На брега се тълпяха моряци. Титов държеше в ръце бебето, завито в шуба. До него седеше жената с момченцето.

— С-с-слушам ви! — едва изговори с непослушни устни Ломов, приближавайки към Федин.

— Та ти целият си се измокрил... Тогава аз сам ще ги отведа в санитарната рота — каза Федин и тръгна към приближаващата шейна.

Жената с бебето и момченцето туриха върху сламата в дъното на шейната, а до тях положиха убития. Отпътувайки, Федин викна:

— Всички бързо в землянката. Запалете печката. Да се изсушите...

Треперейки като в треска, моряците един след друг изскачаха от водата и бягаха към землянката.

* * *

През нощта Антушенко дълго седя над картата. На разсъмване той се изкачи на хълма. Бавно пристъпи до урвата, зад която започваше морето, и седна на камъните.

От огнените точки моряците разузнавачи гледаха началник щаба и се досещаха — готвеше се нова операция: „Суворов" често сядаше на този хълм

и като от кораб гледаше в далечината целта, която трябваше да се унищожи. И по това, колко време ще престои на хълма началник щаба, спокоен ли е или не му се стои на едно място, моряците се мъчеха да определят важността на подготвяната операция.

Антушенко наистина обмисляше предстоящата операция. Той беше излязъл на хълма, за да може, както сам казваше, да даде простор на мислите си — в землянката му пречеха стените, а тишината го отвличаше. Но този път началник щаба бързо се върна в землянката. След него в определеното време дойде командирът на разузнавателната рота. Антушенко мълчаливо му показа да седне на пейката, а сам, без да се откъсва, гледаше картата. След това погледна Федин и се облегна на стената.

— Е, как е, братко мой, май че се заседяхме на Рибачий?

— Починахме си като никога, другарю капитан втори ранг. Работа ли има? — попита Федин и се приближи до масата.

— Да, тази нощ ще трябва да заминеш начело на един отряд. Норвежката ни даде ценни сведения. Хитлеристите са събрали много рибари в залива зад нос Суура-Ниеми. Използуват ги с гемиите им за отбранителни работи. Живеели, казва, като в каторга... Решили с мъжа ѝ да избягат при нас... Жалко, не можа да доживее рибарят до свободата. Норвежката разказа, че фашистите тези дни завършили изграждането на огнева позиция за далекобойната им батарея на Суура-Ниеми. Ето откъде, дяволът, започна да стреля по нас. Батареята е разположена ето на тези височини. — Антушенко отново се наведе над масата и неговият упорит перчем бавно падна на челото му.

Федин слушаше началник щаба и отбелязваше нещо на своята карта.

— Един взвод сапьори ще може ли да взриве оръдията? — бързо запита Антушенко.

— Напълно.

— А колко автоматчици са ти нужни за прикритие?

— Два взвода са достатъчни. Докато хитлеристите се свестят и дойдат до провлака, ние ще се измъкнем.

— Това е, гответе се! — завърши Антушенко и когато Федин си отиде, излегна се на леглото.

Но не му се лежеше. Някаква недоизказана мисъл се въртеше в главата му и той не можеше да я улови. Антушенко отново седна зад масата, наведе се над картата и когато вдигна очи, видя пред себе си обградената с траурна лента фотография на своя син във формата на младши лейтенант. Познато лице гледаше началник щаба и весело му се усмихваше. Портретът на сина кой знае защо му напомни за Ломов... Да, именно за него той искаше да каже на командира на ротата. Антушенко бързо стана, излезе от землянката, но Федин вече не се виждаше.

* * *

В землянките на взводовете настъпи оживление. Моряците се готвеха за десанта. Чистеха автоматите, поставяха патрони в запасните дискове, точеха и без това острите саморъчни ножове с разноцветни чирени. Движенията им бяха бавни, привични, не се чувствуваше суетене.

Ломов очакваше да го извика командирът на ротата. Но телефонът мълчеше.

— Къде ли ще отидем? — без да се обръща към някого, запита Шубни. — Може на Тунтури, а?

— Не-е — живо възрази Титов, който стоеше от заранта на вахта. — Началник щаба гледаше към Печенга.

— А ти мислиш ли, че ще можем да я вземем? — попита басово Борисов с такъв тон, като че ли спореха с него. — Във финландската война десантът на Северния флот се стовари на пристана на печенгската база. Града завладяхме в движение.

— Да, не трябваше тогава да отстъпваме Печенга на финландците — каза Шубни. — Древна руска земя — какво право имат те върху нея? Никакво. Там може би гранитът блести от потта и кръвта на моите прадеди.

— Не знаете ли, в Задполярието е живял княз Печенгски, а в кой век забравих — намеси се в разговора Ломов.

— Може да е имало и някакво князче или воевода Шубни — предположи Борисов, скривайки усмивката си.

— Какво дрънкаш! — възмути се Шубни. — Моите прадеди не от хубаво са се пръснали по Севера. Цял живот са секли гори, а като умирали, нямало за гроб ни пари, ни дъски.

— Стига си се оплаквал от немотията. Ти все пак си Шубни, а не някакъв Опоркин или Топоркин. Изглежда, в твоя род са носили шуби, енотови, с яки от бобър, иначе ти щеше да бъдеш Зипунов или, да кажем. . . — Борисов не намери подходящо сравнение и като видя смеещия се Шубни, не издържа и се усмихна.

Не беше така лесно да се присмиваш на този опитен моряк. Обикновено Шубни издържаше атаката на шегобиеца, даваше му възможност да се увлече, за да дойдат повече слушатели, и извед-

нъж започваше да разправя някаква история от своя живот, над която всички продължително се смееха. Шубни често внушаваше на младите моряци: „Ти не се сърди. Дразнят те, а пък ти се смей и го подкокоросвай. Ще видиш, че присмехулецът ще млъкне. Започнеш ли да се оправдаваш, ще те изядат."

Ломов слушаше разговора на моряците и мислеше за предстоящата операция. Той чувствуваше, че му предстои необикновен бой, и то не защото за първи път трябваше да командува на вражеския бряг. Искаше му се в този бой да не бъде такъв, какъвто беше тогава в залива Тихий, искаше му се да докаже на всички и на себе си, че не е страхливец и слабоволев юноша с офицерски пагони. В последно време лейтенантът дълго се заседяваше над „Бойния устав на пехотата". Препрочитайки задълженията на взводния командир в боя, той добре беше разбрал смисъла на думите: „Взводният командир с личния си пример увлича бойците. . ."

В землянката се появи Чистяков с кутия запалки за бомби. След него влезе разносвач от командира на ротата. Федин викаше Ломов при себе си.

* * *

Пред землянката на ротния командир Ломов срещна командира на другия разузнавателен взвод, старши лейтенант Великанов. Нисък и мършав, вече на години, старши лейтенантът се поздрави с Ломов, поправи върху носа си очилата в рогови рамки и отвори вратата на землянката. Федин седеше с командирите на двата придадени сапьорни взвода и като видя влезлите, покани офицерите при масата.

На масата лежеше карта, върху нея вестник, из-
понашарен с червен молив. Ломов видя много чер-
тички, кръгчета, стрелки, пресичащи се линии и
две думи — „Суура-Ниеми", — които нищо не му
казваха. Това беше скица на плана за бъдещия
бой, за взаимодействията на всички сили на от-
ряда, за пътищата за настъпление и оттегляне. На
Ломов се струваха непонятни всичките тези хитро
уплетени червени линии и той си помисли: „Няма
ли да се заблудя на непознатата местност?"

Съвещанието започна. Федин говореше за бой-
ната задача на отряда и Ломов за първи път вид
лицето на командира така напрегнато и строго.
Федин отново начерта върху вестника с червен
молив нос Суура-Ниеми, отбеляза две далекобой-
ни оръдия на северната му част, вмъкваща се като
език в морето, едно оръдие на източния бряг и
малкия гарнизон на западния край на носа. Пре-
ди да постави бойна задача на всеки взвод по от-
делно, командирът на ротата млъкна за малко.
Още до съвещанието той мислеше за Ломов. Мла-
дият лейтенант нямаше боен опит, но командуваше
ше взвод, който беше по-голям от взвода на Ве-
ликанов, и затова трябваше да получи по-отговор-
на бойна задача. Федин така и реши. Но сега, като
гледаше възрастния опитен Великанов и Ломов,
който изглеждаше като негов син, едва не измени
своето решение. Искаше му се Ломов да влезе в
първия бой при по-малко опасности.

—Реших — започна той след паузата — за уни-
щожението на двете оръдия да тръгна аз; за тре-
тото оръдие на източния бряг...

— Другарю капитан-лейтенант! Разрешете на
мене — не му даде да изговори Ломов, боейки се,
че той ще назове Великанов, и тогава ще му бъде
невъзможно да измени решението си.

В очите на Федин блеснаха приветливи пламъчета.

— За третото оръдие ще отиде... взводът на Ломов — продължи той. — Ти, Великанов, ще слезеш на западния бряг, там има десет-петнадесет землянки, ще унищожиш малкия гарнизон и ще ни помогнеш.

Раздаде се телефонен звън. Федин взе слушалката.

— Слушам!... Не, през цялото време е в землянката, другарю капитан втори ранг... Да, да... — Федин няколко пъти погледна Ломов, мълчаливо слушайки началник щаба по телефона, а когато оня млъкна, отвърна: — Късно е вече... Слушам, ще имам предвид.

Павелият се над масата Ломов не се сещаше, че говорят за него. Той се вглеждаше в червените стрели и кръгчета, изписани върху вестника, и вместо тях виждаше придвижващите се взводове и групи на отряда, командирите. Сега той вече твърде ясно си представяше плана на операцията от стоварването на десанта до завръщането на Рибачий.

ГЛАВА 4

Над полуострова се спусна нощният мрак. Непрекъснато валеше сняг. Той падаше на едри парцали върху земята. На Рибачий се чувствуваше вече истински настъпването на дългата полярна зима. В землянките на разузнавачите завършваха последните приготовления за десанта в тила на хитлеристите.

— Всички готови ли сте? — попита завърналият се от командира на ротата Ломов.

— Ние, като пионерите, сме винаги готови — каза Борисов и пристъпи по-близко до Ломов, — а къде ще ни стоварят, не знаем.

Целият взвод наобиколи Ломов, но никой вече за нищо не го питаше, тъй като виждаха, че командирът иска да говори.

— Дайте тука масата, лампата, сядайте по-близко — предложи лейтенантът, разстла картата върху масата и не дочаквайки да утихне шумът, продължи: — Другари! Днес в 23.00 часа в пълна бойна готовност ние трябва да бъдем до пристана на селцето Приманки и в 23.30 часа да излезем с катерите в морето. Ще слезем на нос Суура-Ниеми.

— Какво ви казах! — възкликна Борисов и бухна баретата си на тила.

Ломов чертаеше върху вестника плана на операцията, както беше направил това Федин, и говореше за бойната задача, без да забелязва, че думите му звучат все по-силно и по-силно. Струваше му се, че не е в землянката, а там, на вражеския бряг в боя.

Опитните моряци с едва забележима усмивка слушаха лейтенанта и си мислеха: „Разяснява като на новаци, а сам той истински бой не е виждал."

Ломов млъкна и въпросително погледна обкръжилите го: не знаеше дали трябва да постави поотделно на всеки един бойна задача, както беше направил Федин пред взводните командири. Но той не размишлява дълго, а като седна до масата добави:

— Нашата задача е да унищожим гарнизона, да разрушим оръдията, да изравним със земята жилищата на врага. Не е много, нали? А как ще направим това, аз мисля, че вие по-добре знаете. Има ли въпроси?

— Не. Всичко е ясно.

— Моля да сдадете документите си. Побързайте, другари, няма време.

Погледът на Ломов се задържа върху Громов и Ерошин. Той си спомни, че те не даваха и дума да стане за оставане в землянката. С разрешение на Ломов двамата отидоха при Федин да го помолят да вземе и тях в операцията. След като научиха как Ерошин и Громов са попаднали на Рибачий, моряците се отнасяха към тях с особено уважение. Новаците бързо привикнаха към новия колектив, познаваха всички по презиме, но все още се държаха един за друг. Излезе ли Ерошин от землянката, и Громов след него. Седне ли Громов да пише писмо, и Ерошин ще седне. Но с молба при Федин отиде само Ерошин. Громов все току ободряваше другаря си, но когато наближиха землянката на ротния командир, той се уплаши и остана пред входа. Федин разреши да вземат двамата другари в операцията.

Документите, ордените и медалите се трупаха върху масата.

Ломов постави своя комсомолски билет и удостоверението за самоличност. Погледът му се спря върху малка фотография на девойка. Големите красиви очи на сибирячката гледаха Сергей с израз на печално очакване. „Ирочка, къде си ти?" Но време за мислене нямаше. Той още веднъж погледна фотографията, взе я от масата и я тури отново във вътрешния джоб на кителa си.

... Десантниците бяха готови за марш. Те пушеха, защото не знаеха кога отново ще им се удаде възможност да се нагълтат с тютюнев дим. В новите бели маскировъчни халати те като че ли се бяха подмладили. Десантниците се трупаха до входа на землянката и се шегуваха с Шубни. Без ни

най-малко да се смущава, той седеше клекнал до печката и изгаряше хитлеристки позиви, които бяха събрали около землянката. От време на време той поглеждаше в канчето със супа, поклащаше глава и отново хвърляше в огъня разноцветните позиви.

— Фома! Ти искаше банята да напалиш с тези листчета, а те не ти стигнаха и канчето да сгрееш — засмя се Титов и седна до печката.

— Обединяха фашистите, малко агитация хвърлят. Изглежда виждат, че няма полза... — каза Шубни, оставяйки на масата канчето с горещата супа.

— Другарю лейтенант! Яжте, целия ден не сте хапнали нищо.

Острият мирис на супа от солена моруна разпали апетита на Ломов и той бързо опустоши канчето.

В това време притича задъханият Чистяков.

— Другарю лейтенант! Командирът на ротата даде команда за марш.

— Ясно! Завършвай пушенето и излизай да се строяваш! — заповяда Ломов и бързо взе да навлича маскировъчния халат, който му беше донесъл мичманът заедно с един нов автомат.

Чистяков извади изпод шубата си два запасни автоматни диска и бомби, сложи всичко на масата пред Лимов и бързо излезе.

Десантниците един след друг се измъкваха от землянката. В нея остана само раненият Козлов.

Той гледаше след моряците с тъгуващ поглед.

— Другарю лейтенант! — спря го Козлов. — Вземете моя автомат, няма да ви подведе.

— Не се безпокой, моят също е добър.

— Вземете, другарю лейтенант. Всичко може да се случи, смазката е заводска, някъде може да не е изчистен, а навън е зима...

Трогнат от грижата на ранения моряк, Ломов не можа да му откаже. Както изглеждаше, Козлов искаше поне автоматът му да участвува в този бой.

* * *

Снегът все още валеше. Понякога като изневиделица налиташе вятър, тихо свистеше и като по негов зов долитаха и снежинките. И отново настъпваше тишина. Крайбрежните възвишения и всичко наоколо приличаше на белоснежна равнина, подобна на приволжка степ. Едва проблясваше през светлината на луната морската далечина.

Моряците от взвода на Ломов се разположиха под скалите на залива. Седяха в плътен пръстен на брега до разрушения пристан. Ломов отиде да търси Федин.

За да убият времето си, моряците си разправяха шеги.

— На мене — разказваше Борисов — една девойка ми писа: „И какво е това морска пехота? Какво прави тя? Обикновената пехота горе-долу си я представям, ама тая на море... под водата или какво? Ние — пише — с момичетата от селото така и решихме, че морската пехота ходи във водолазни костюми на лов за вражески кораби. Изглежда е страшно на морското дъно, но е и интересно, нали?" Моли да ѝ опиша.

— А ти, Миша, няма ли да измислиш нещо по-страшно? — попита Титов.

— О, не, аз изфантазирах нещо по-чудно. Ще ѝ пиша, че имаме специални ски, които сами се плъзгат по водата. Фашистът кораб може да види,

ню морска пехота — никога през живота си. Ние се промъкваме между вълните като измежду скали към вражеския кораб, залепваме към него силна мина с часовников механизъм — и в разсипан строй се връщаме на Рибачий. А вражеският кораб след няколко минути — раз и на трески!

— Ох, Миша, ама какъв си лъжец! — засмя се Ерошин.

— Стига сме дрънкали за празни работи, за работата трябва да поприказваме — каза строго Шубни и шегите свършиха. — Десантът е сериозен. Вярно, на нас не ни е за първи път, но командирът... каквото и да казваме, всичко може да му се случи... Ето защо сме длъжни да го пазим от всякакви случайности, докато привикне. Разбрахте ли? — завърши властно Шубни.

... Ломов доложи на Федин за пристигането на взвода и се върна при моряците. Той се приближи до водата, облегна се на една скала и се загледа през залива в морето. Вълните вяло пълзяха по каменистия бряг, водата се вмъкваше в пукнатините на скалите и се оттичаше на ручейчета, ближейки разрошените парцали на мъха.

— Скучаеш ли, Серьожа? — запита приближилият се Великанов и поправи големите си очила. — Гледаш морето, а пред очите ти навярно е Волга, Саратов, близките... Често се случва човек да мисли така преди боя...

— Кога да скучая, Кирил Василич? — Ломов се приближи до Великанов и посочи с ръка към нос Суура-Ниеми: — Гледам в този непрогледен мрак и виждам...

Великанов неволно се взря в посоката и само сви рамене.

— Виждам, Кирил Василич? Всичко виждам: носа, далекобойната батарея, врага. Знам, че не е

леко да се завладее. . . — Ломов помълча и замислено проговори: — А на Волга сега също не спят. Може някой и за нас да си спомни. . . Гледай, май че идват катерите.

— Идват, Серьожа, аз искам да ти кажа нещо. — Великанов тури ръка на рамото на Ломов. — В боя всичко става, може да се наложи да вземеш друго решение, времето в секунди се мери, ти не се стеснявай, попитай моряците. Те са опитни, ще ти подскажат.

Ломов кимна с глава; той сам беше мислил за това.

Край разрушения дървен мост се тълпяха моряци. Чак сега можеше да се види колко голям е отрядът. Взвод след взвод се спускаха към дъсчената стълба и изведнъж всички гласове утихнаха. Товаренето на катерите ставаше в пълна тишина.

Федин даде команда за излизане в морето. Малките плавателни съдове заобиколиха подаващия се далеч в морето нос на полуострова и като се пръснаха, легнаха в курс към местата за десанта. Далеч назад, в района на Муста-Тунтури, избухна осветителна ракета и тихо изтрака картечница.

Ломов стоеше на мостика до командира на катера и се взираше в едва различимите очертания на брега. Пръските на разбиващите се о борда вълни летяха като дъжд към рубката и заедно с падащия сняг биеха в лицето.

Катерите бързо се носеха към финландския бряг и туптейки нечуто с моторите си, се повдигаха и спускаха по вълните.

Ломов слезе на палубата и се притисна към десния борд. Той отново си спомни думите в „Бойният устав на пехотата": „Взводният командир с личен пример. . ." „Значи аз съм длъжен пръв да скоча от борда и пръв да изляза на вражеския

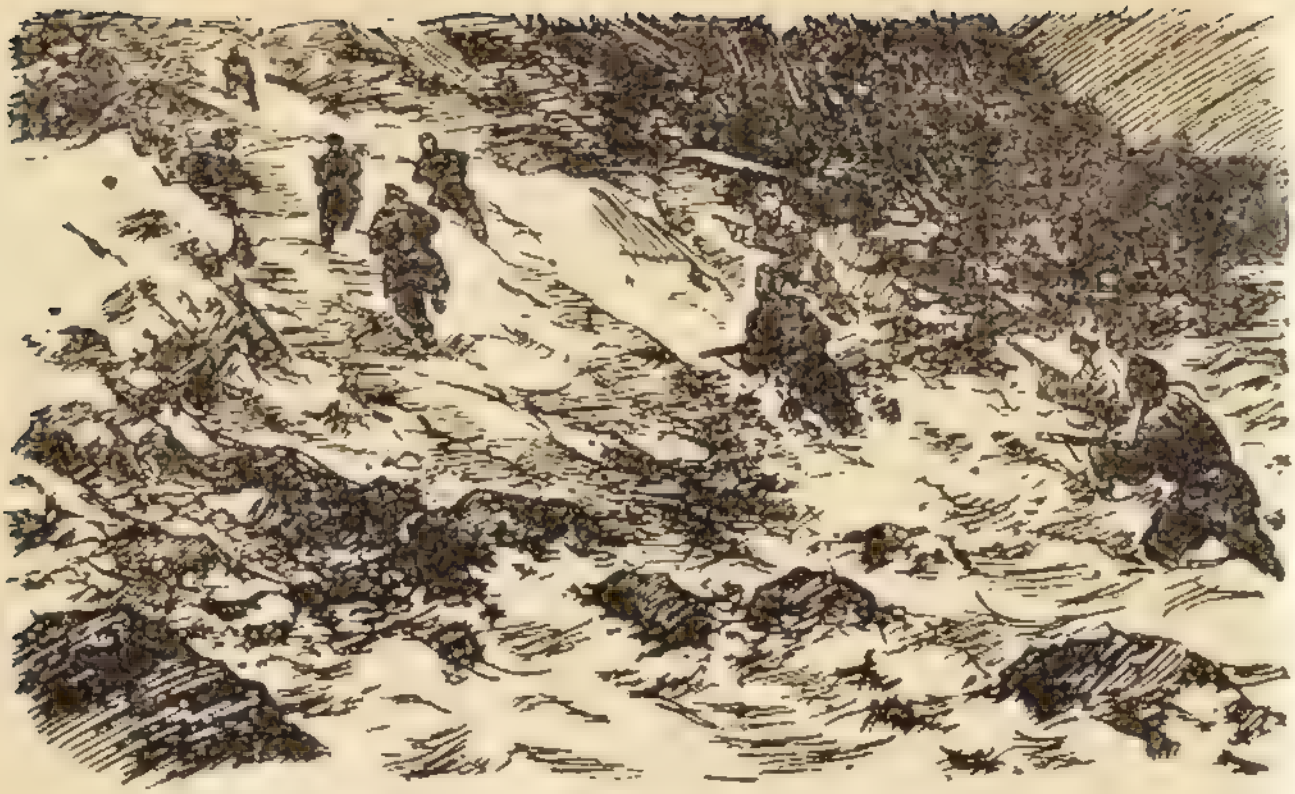

бряг. Лано не се объркам на местността и изляза точно при оръдието."

... Като намаляше ход, катерът наближаваше носа. Скоро той се вряза в каменистата почва и спря. Хвърлената стълба не достигаше до брега.

— Пак ще скачаме във водата — каза някой.

Ломов скочи от борда в ледената вода, след него се хвърлиха моряците. Неколцина десантници побягнаха по стълбата и загребвайки с ботушите си вода, първи достигнаха брега.

Взводът залегна в крайбрежните камънаци. Ломов се огледа встрани. Разбра, че десантът не е открит. Спокойно и тихо изкомандува:

— След мен!

Разпръсквайки се, моряците проникнаха навътре в носа. Вървяха бързо, но внимателно... Оставиха зад себе си склона на първия връх, две телени заграждения, а наоколо беше все така спокойно, както и преди. Луната светеше с бледа светлина.

Взводът се движеше с ъгъл напред и когато Ломов се огледа, доволна усмивка озари лицето му: той беше острието на бойния строй.

Неочаквано отдясно се раздаде единичен изстрел, а след него автоматен ред. Една след друга във въздуха се вдигнаха три бели ракети и разгаряйки се, осветиха местността. Взводът залегна в снега. Сърцето на Ломов ускорено заби. Трябваше да реши какво да прави. Моряците чакаха неговата команда.

— Откриха ни! Това е при Федин — каза с половин глас Борисов, който вървеше по петите на лейтенанта.

От върха Ломов видя грамадното тяло на далекобойното оръдие; долу, при землянките, стоеше, часовой.

Моряците току-що бяха пресекли снежния път, някои лежаха още върху него. Отляво в рова се търкаляше с колелата нагоре разбита машина. Склоновете на възвишението бяха стръмни. „Там,

някъде до землянките, трябва да има ход за съобщение към оръдието" — помисли си Ломов.

В ръката на Борисов блесна саморъчно направена кама с цветна дръжка. Ломов кимна на матроса:

— Хайде!

Едрият Борисов запълзя към часовоя, преряза попадналия на пътя му телефонен кабел, ловко и безшумно се движеше напред — виждаше се само как работят лактите му. Моряците обхванаха в полукръг землянките. В оная посока, където само преди малко се стреляше, сега беше тихо. Една след друга гаснеха ракетите. Тъмнината стана още по-гъста. След това вдясно отново затрещяха автомати, чуха се глухи избухвания на бомби. Във въздуха увиснаха ракети. Ломов разбра: не трябваше да се бави повече. Той се изправи с цял ръст и като видя надигащите се моряци, втурна се напред и залмина Борисов.

— Халт! — викна часовоят и недочаквайки отговор, се опита да се скрие зад землянката, като изстреля от страх един къс ред във въздуха.

Ломов натисна спусъка. Фашистът се преви и бавно падна на земята.

В тая секунда оживя целият нос. В кюнците на землянките полетяха бомби, звънко загракаха моряшките автомати и безконечно ехо заехтя над хълмовете.

Ломов изтича към една от землянките, но пред него скочи Борисов.

— Почакайте! — предупредително избоботи той и с ритник разтвори вратата. После пусна автоматен ред в преддверието и хлътна в землянката.

„Ето как трябва да се действува" — помисли си Ломов и бързо поведе взвода към оръдието на хълма.

Около вражеските землянки се задържаха само неколцина моряци. Ерошин догони зад една скала силен егер, изскочил от землянката по долни дрехи, и се хвърли върху него. Искаше му се да го залови жив. Но се подхлъзна и падна под егера. Двамата се затъркаляха в снега, душеха се един друг.

— Ва-ся! — чу Громов гласа на другаря си.

Егерът конвулсивно дърпаше автомата за ремъка, за да го свали от шията на Ерошин, но в този момент дотича Громов. Той улови врага за брадичката и тила и така му изви шията, че оня вдигна ръце и със стон се повали в снега.

— Нищо, Андрей, първият опит всякога е несполучлив — тежко дишайки, проговори Громов, обхвана с ръце пленения и го изправи на крака.

В землянката Борисов обстреля с автомата си всички ъгли, ослуша се и запали електрическото си фенерче. До стената стоеше неприбран креват. По обзаведената с известен комфорт землянка можеше да се съди, че в нея е живял офицер. Борисов взе от масата обемист планшет и вече се канеше да излезе от землянката, когато ниският дървен креват изскърца. Той погледна увисналото до пода одеяло и без да се замисли, пъхна под него ръка.

— Ах, ти, гад проклета, ще хапеш! — Борисов отскочи до вратата и изкомандува: — Горе ръцете!

Изпод кревата се показаха ръце. Хитлеристът пълзеше по пода зажумял с очи. Борисов го улови за врата, изтика го през вратата и го предаде на Ерошин, който конвоираше първия пленник. Борисов внимателно пусна в кюнеца противотанкова бомба и се спусна на бегом да догони взвода си.

В тесния ход за съобщение, който водеше към хълма, моряците не можеха да се разпръснат. Отгоре им съвсем наблизо заграка картечница. Шубни със сила дръпна Ломов за ръкава и го притисна

към скалите. Над главите им пропищяха куршуми. Прилепвайки се о камъните, Шубни се предвижи напред към незамлъкващата картечница и запокити бомба. Разнесе се взрив. Шубни пръв изскочи на откритото място, като си разчистваше път с автомата. Той викаше нещо, но в шума от стрелбата никой не можеше да разбере неговите думи. Взводът се пръсна на хълма и обхвана трите землянки и огромния окоп на далекобойното оръдие.

Изскочилите от землянките полуоблечени артилеристи отстъпваха със стрелба към провлака.

Ломов дотича до окопа и се спусна към оръдието. Там вече действуваха сапьорите, като нареждаха до сандъка с взрив големокалибрени немски снаряди.

— Другарю лейтенант! Трябва да се изтегляме от хълма, от него сега ще остане само яма. Наоколо има снарядни погреби — викна един сапьор.

Ломов се замисли: да се изтегли или да отиде в помощ на съседите? На северния най-голям опорен пункт, където действуваше Федин, все още се водеше бой. На провлака при автоматчиците също се завърза престрелка.

Ломов заповяда на сапьорите да разрушат оръдието и на бегом изскочи от окопа по гранитната падина.

От Голямата земя започна да шари по носа прожекторен лъч. Той прехвана в тъмнината автоматчиците, мина над тях и отново се върна. Изведнъж заговориха вражеските миноxвъргачки. „По автоматчиците бият гадовете!" — каза си Ломов.

— Готово, другарю лейтенант, сега сапьорите имат думата — доложи Шубни и изтри лицето си с шапка.

Думите на опитния моряк малко поуспокоиха Ломов. „Може пък напразно да се вълнувам за дру-

гите взводове, изглежда, в боя е винаги така — едни изпълняват по-рано бойната задача, други по-късно" — помисли си той. Но като си спомни думите на Федин — „Ти, Великанов, ще унищожиш гарнизона и ще ни помогнеш", — реши да отиде в северната част на носа, където командирът на отряда все още водеше бой.

Моряците един след друг пристигаха при Ломов.

— Другарю лейтенант, автоматчиците май че отстъпват — каза тревожно Шубни и се ослуша. Няма ли да им помогнем?

Ломов се опита да си представи какво ще стане с отряда, ако хитлеристите се промъкнат на носа, и без да се замисли, втурна се към провлака.

— Взвод! След мен! — викна с всички сили той, както бягаше.

Насреща му идваше с взвода си Великанов. Ломов се зарадва от срещата и му извика:

— Кирил Василич! Иди наляво, сега ще разрушат оръдието.

— Добре! Към автоматчиците ли бързаш?... Правилно! — отговори Великанов и зави на север.

Ломов погледна след отминаващия Великанов и неочаквано му се приска да го спре, да го прегърне и разцелува. „Какво става с мен?" — каза си той, прескачайки камъните.

С помощта на минохвъргачен огън хитлеристите пробиха десния фланг на прикритието и се устремиха към провлака.

В тази посока разпръсна и Ломов своя взвод. Моряците с пребежки заеха отбрана, допускайки врага на близко разстояние. Фашистите бяха без маскировъчни халати и се виждаха ясно върху снега.

— Пригответе бомбите! — изкомандува Ломов. В главата на лейтенанта настойчиво работеше мисълта: „На всяка цена трябва да се задържат. Какво ще стане, ако се промъкнат. . .”

— Хвърли бомбите! — викна Ломов и една след друга започна да хвърля бомби във вражеската верига. Наблизо се извиха и други бомби, но изведнъж дълги автоматни редове заглушиха техните взривове.

Настъпи критическата минута, в която трябваше да се реши изходът на боя. Ломов се изправи в цял ръст и с пълно гърло изкрещя:

— Взвод! В атака! След мен!

Ломов тъпчеше във веригата на моряците по провлака и стреляше в движение, не давайки на врага да се опомни. Изведнъж той почувствува как нещо тежко и тъпо го удари по главата. Всичко наоколо заплава. Стана тихо. Лейтенантът падна по лице, а незамлъкващият автомат в неговите застиващи ръце изстрелваше последните куршуми в земята, изпразвайки диска.

* * *

. . . Катерите на пълен ход плаваха към Рибачий. На челния катер бяха настанени пленниците. Те се бяха натъпкали в ъгъла на каютата. В същата каюта седеше с вързана глава Ломов. До него лежеше ранената в гърдите Толя. Тя, както винаги досега, участвува и в тази операция. Бяха ѝ снели шапката. Двете ѝ къси плитки с панделки от бинт трогваха до сълзи моряците. Те стискаха зъби от болка, като гледаха ранената медицинска сестра. В очите на Чистяков се събираха сълзи.

. . . До разбития мост на Приманки стояха Антушенко, щабните офицери и санитарите. Катерите

наближаваха брега. Немската артилерия откри огън по полуостров Рибачий. В залива паднаха снаряди, вдигайки водни стълбове.

— Наслуки стреля, но по грешка може и да умери някого — шеговито забеляза Антушенко.

Началник щаба се приближи до катера, от който моряците вече слизаха по стълбата или скачаха през борда. Изнесоха ранените. На стълбата се появи Федин. Той леко скокна на брега, но чувствуваше се, че нервите му са все още обтегнати. Федин доложи:

— Заповедта е изпълнена. Двама убити, трима тежко ранени, няколко леко. По-точно ще доложа после. От оня бряг са изтеглени всички наши.

Антушенко не му даде да се доизкаже, прегърна го през рамото и заповяда:

— Тежко ранените — в землянката, лекарите ги чакат. Които са леко ранени — на шейната и в стационара. А ние ще вървим пеш.

Разузнавачите изнесоха на ръце Толя от катера. Санитарите вървяха с тях, като се мъчеха да им помогнат. Поддържан под ръка от Борисов, излезе Ломов.

— И Ломов ли ранйха? — попита Антушенко Федин. — И що за взвод е — командирите му не се задържат: или ще ги ранят, или ще ги убият! — каза със съжаление началник щаба.

Все още валеше сняг. Морето беше спокойно. Наближаваше да се разсъмне.

ГЛАВА 5

— Жив и здрав ли си Егорич? — запита полковник Растокин своя кочияш и седна в леката шейна.

— Тъй вярно, другарю полковник! И на вас пожелавам здраве! — отрапортува Егорич и опъна поводите.

Пъргавата кобилка Пулка побягна в тръс от аеродрума към щаба на бригадата. Край землянките се навъртаха моряци. Те се вглеждаха в преминаващата шейна и веднага изчезваха в землянките, за да съобщят новината: „Пристигна бригадният командир."

Растокин прелетя от Голямата земя. Той беше отишъл на съвещание при командуващия флота, затова в бригадата очакваха завръщането му с голямо нетърпение, предполагайки, че се готви настъпление в Задполярието.

Шейната бързо се плъзгаше по лъкатушещия път. Егорич задържаше Пулка на завоите, след това отпускаше поводите и мразовитият утринен въздух започваше да го бие в лицето.

— Току-виж, другарю полковник, ние тримата ще издържим до края на войната — каза весело Егорич и погледна Растокин.

Бригадният командир кимна с глава, но нищо не отвърна. Той си спомни четиридесет и първа година и деня, когато Егорич с опитно око избра в тила на бригадата безпокойната кобила, на която даде името Пулка.

— Е, Егорич, разправяй какво има на хоризонта? — попита Разтокин.

— Чисто е, другарю полковник. Само нощем ни тревожат.

— Кои?

— Ами дървеници се появиха, нечиста сила.

— Гледам те, Егорич, и си мисля как си се изменил. Помниш ли, в четиридесет и първа година някой снаряд хей там ще избухне, а ти вече си се скрил зад камъните.

— Имах си го този грях. Ама не беше за дълго... В същата четиридесет и първа година, по време на декемврийските боеве, не си спомням къде ме бяха изпратили, а там — фашисти. Наоколо се стреля и такава каша се забърка, че не можеш да разбереш къде са нашите и къде е неприятелят. Всички в бели халати, знаци никакви, ще убият, мисля си, кучите му синове, и мене, и кобилката, а заповедта няма да изпълня...

— Ти за това май не си успял да помислиш — пошегува се Растокин и зави плътно краката си с еленовата кожа.

— Мислих, другарю полковник, за това и останах жив. Пулка до корема затъна в снега, блъска се, не излиза, шейната не се вижда. А аз като врабец се бухвам в снега, исках с пълзене да отида по-нататък, а тук — началник щаба Антушенко. Той ми разказа как да различа неприятеля от нашите. Нашите стрелят басово „бу-бу-бу", а вражеските автомати тънко „дррр-дррр". „Какво да правя с кобилата, ще се наложи да я изоставя?" — питам аз началник щаба, а той: „Тя яде́ ли овес?" — „Разбира се" — отвръщам. — „А как е стомахът ѝ, изправно ли работи?" — „Нормално" — докладвам аз. Той значи само това и чакал. — „Какво право имаш ти — казва той — да пилееш такива ценности!" Така ме разпердушини той, така ме разпердушини! В оня бой се бих наред с началник щаба, а когато фашистите отстъпиха, помогнаха ми да измъкна от снега Пулка и шейната. По-

мъкнах се по-нататък. От това време и моят страх изчезна.

— Та затова и аз казвам, изменил си се така, че човек не може да те познае. Пък не си само ти. — Растокин замълча и замислено добави: — Всички се изменихме.

Минаваха последния завой, зад който се откри широк път, прокаран през широката долина. В далечината се виждаха землянката на щаба на бригадата. Пулка размаха глава и с весел галоп се понесе напред. Егорич свирна, опъна поводите и неочаквано попита:

— Ще има ли настъпление, другарю полковник?

Растокин не отговори веднага. Зает със свои мисли, той като че ли не чу въпроса. Но когато Пулка спря до землянките, високо каза:

— Непременно ще има.

*
* *

В землянката на медицинската рота гореше газеничето, макар вече да бе настъпило утрото.

Сестрата Ира Вахрушева все още не можеше да заспи. Тази нощ за първи път в живота си тя превърза ранените, които бяха дошли с катерите след боя на Суура-Ниеми, за първи път видя убити и нейното сърце се изпълни с незатихваща скръб. Ира лежеше по гръб, турила ръце под главата си. По бузите ѝ се търкаляха едри сълзи и падаха в гъстите ѝ руси коси.

Ира наскоро беше дошла на Рибачий с делегация от Новосибирската област — шеф на Северния флот — и с разрешение на командуващия остана в бригадата. Тя беше наградена във военния завод с ордена „Червено знаме на труда". През нощта

един ранен моряк ѝ каза през време на превръзката:

— Ех, сестричке, орден имаш, а пък ръцете ти треперят.

На Вахрушева се искаше да напомни на ранения моряк, че медицинската сестра Евстолия все още е в безсъзнание и може... Но тя замълча, тъй като не само не можеше да говори, но даже и да мисли за възможната смърт на другарката си. Тяхната кратка дружба от първите дни премина в привързаност една към друга. Те обичаха да седят през ранните есенни вечери в землянката и да си говорят. Често мечтаеха за деня, когато оръдията ще замлъкнат и фронтоваците ще се завърнат по своите родни места. Ира си припомни думите на Евстолия: „Искам да стана лекарка. След войната непременно ще отида да се уча в медицинския институт".

И колкото повече мислеше сега за Евстолия, толкова по-силно се искаше на Ира да я види, да поседи до нея, да сплете късите ѝ тънки плитчици, да се погрижи за нея. Тя се боеше само от едно: ще види Евстолия и ще се разплаче. И сънят не идваше. Накрая Ира стана от нара, облече шубата си, сложи шапката, изтри влажните си, почервенели от сълзи и умора големи очи и излезе от землянката. Тя бързо тръгна по пътечката.

Над хълмовете вилнееше неуморимата виелица. Ниско над главата на Ира жаловито стенеше вятърът и отминаваше на юг към Голямата земя. Всичко наоколо беше покрито със сняг и не беше така тъжно, както доскоро, когато земята беше черна и мрачна.

Ира влезе в стационара.

— Ти защо не почиваш? — попита я дежурната лекарка, пълна жена със строги черти на лицето. Но нейният глас прозвуча ласкаво.

— Аз вече... Евстолия тук ли е?

— Не. Изпратихме я на аеродрума. Тя трябва да е вече в Мурманск. — Лекарката стисна Ира за рамото и я погледна в очите. — Бъди мъжествена и не плачи. Не забравяй, че си войник. Иди да почиваш, днес имаш дежурство.

Излизайки от стационара, Ира реши да поспи преди дежурството, но видя до землянката на разузнавателния взвод вахтения и се запъти към него. Искаше й се да научи по-подробно как е била ранена Евстолия.

На вахта пред землянката седеше Шубни. Той бавно обърна глава към идващата медицинска сестра и студено я погледна.

— Здравейте! — каза Ира, когато го наближи.

— Здраве желая, птичке-сестричке. На лов ли пърхате от връх на връх? ... А в землянката, простете, не може да се влезе: Там морячетата още първия сън карат.

— Аз идвам при вас — отвърна Ира и се огледа къде да седне.

— Така ли? — изтръгна се от Шубни. Той изчисти с ръкава си снега от близкия камък, на който през лятото играеха на домино, широко се усмихна и с поклон предложи: — Седнете. Времето днес така се обърна, че не можеш да му се нагледаш.

— Промени се времето, наоколо бурята всичко мете.

По молба на Ира моряк разказа подробно как е била ранена Евстолия и как са я изнесли от бойното поле.

— Аз мисля, че всеки от нас си има свой календар на живота — каза Шубни след къс размисъл. — И само една страничка в него е отпечатана с черни букви — това е последната страничка.

— А може би вие днеска да сте я откъснали? — попита Ира, представяйки си големия календар, в който е останал само един лист.

— Не-е — поклати глава Шубни и добави: — Половината от моя календар оставих в къщи на жена си. Защо ми е целият тука!

Ира неочаквано попита:

— Могат ли да ме преведат в разузнаването като медицинска сестра?

— Вместо Евстолия ли? . . . Могат, могат. . . — Шубни взе да обяснява на Ира как да напише рапорта си и на чие име. А тя го слушаше, без да мигне, както слуша първия урок щастливата първокласница.

*
* *

През деня в разузнавателната рота цареше мрачна тишина. Не се чуваха предишните песни. Само понякога някой ще изтърве шега и тя ще секне като дръпната с ръка звънка струна. До землянките долиташе острият звук на кирките. Той отекваше като ехо в главата, давеше сърцето в болка.

Чистяков излезе на хълма. Силният вятър спря дъха му и размята разкопчаните поли на шубата, обгаряйки със студ тялото му. Без шапка, изложил откритата си гръд на надигащата се буря, той отиваше към онова място, където моряците погребваха бойните си другари. Тук не долиташе нито снаряд, нито́ заблуден куршум. Сякаш самата смърт охраняваше братските могили в подножието на хълма, опрял чело в небето. Моряците не копаеха

дълбока яма, не хвърляха тук на прощаване шепа пръст. С кирки и лостове те разчистваха една площадка и с едри камъни заграждаха другарите си.

— Готово ли е? — попита тихо Чистяков, като наближи моряците и погледна гроба, сякаш пресмяташе на ум: „Дали ще стигне?"

— Всичко е готово — отвърна Шубни и взе лоста от Титов. — Аз само ще изгладя тези ъгли.

Двете роти — разузнавателната и автоматната — погребваха загиналите. Пристигнаха сапьори и свързочници, за да положат камък на гранитната могила.

Трикратният салют ведно с воя на фъртуната отнесе в далечината към Голямата земя моряшката скръб от Рибачий. Бурята люлееше върху камъните две барети със златисти букви „Северен флот", чиито ленти трептяха.

*

* *

Растокин не успя да се разсъблече, когато чу траурния салют на автоматите. Той рязко обърна удивеното си лице към Егорич, но в този момент зазвъня телефонът. Бригадният командир с привично движение взе слушалката.

Егорич се навърташе в преддверието на землянката. Когато телефонът иззвъня, той седна на нейката и възмутено поклати глава. „Запалили се, не дават на човека да си отдъхне" — помисли си той, внимателно разглеждайки почервенялото от студа лице на бригадния командир и гладко вчесаните му назад тъмноруси коси. След това погледът му се спря на рубашката и на закачените й над левия джоб ордени. Оглеждайки добре сложената фигура на командира, Егорич едва сега забеляза, че той е започнал да пълнее.

Растокин говори́ малко по телефона, намръщи се, а когато остави слушалката, погледна кочияша си строго и недоволно.

— Значи, Егорич, чисто е на хоризонта, само дървеници ви тревожат? — попита сериозно той и не дочаквайки отговор, добави: — Тази нощ наши моряци са пролели кръв, ти поне да беше понамекнал за това.

Егорич се смути и обърка. Той беше заминал на аеродрума да срещне Растокин още през нощта и нищо не знаеше за боя на Суура-Ниеми. Егорич премигваше и искаше да обясни това, но в землянката влезе началникът на политическия отдел, полковник Хорев — млад и строен човек.

— По лицето виждам, новини ще има. . . — каза басово той и извади от устата си отдавна изгаслата лула.

— Новините, гдето се казва, са цял кош. Къде ще заповядате да ги стоварим? — навъсено се пошегува Растокин, все още под впечатлението от печалната новина за смъртта на моряците.

Егорич нахлупи шапката си и излезе от землянката.

— Къде да се разтоварят? На вражеските опорни пунктове. И не просто да се разтоварят, а да ги засипем с тях — пошегува се също сериозно Хорев и сви гъстите си черни вежди.

— Точно, реално и главното — лесно възприемливо.

— Кога? — запита Хорев и погледна нетърпеливо бригадния командир в лицето.

— Скоро.

Хорев наведе очи и замислен, седна до масата. Така си говореха те винаги, разбирайки се с половин дума.

— Така се замислих и аз, когато командуващият флота каза на съвещанието: „Скоро". — Растокин седна до Хорев и сложи ръка на рамото му. — Командуващият дойде при мене и ми каза: „Правилно е, другарю Растокин, че се замислихте. Войниците и моряците ще изгонят хитлеристите от Задполярието, но това трябва да направим с най-малко загуби и за кратко време. Ето за какво трябва да се замислят незабавно всички командири на флота."

На прага се появи Антушенко. Той гледаше ту Растокин, ту Хорев, мъчейки се да определи важността на донесените новини.

— Имаше ли разбор на операцията? — попита Растокин началник щаба, като се изправи. Надигна се и Хорев.

— Не. Отрядът се върна преди разсъмване.

Растокин позвъни на Федин и го извика при себе си. Близо минута всички стояха мълчаливо.

— Разбирам, другари, защо сте дошли — нарушил мълчанието Растокин. — Накратко ще ви разкажа основното, а по-подробно ще говорим на съвещанието. Анатолий Прокопич, извикайте за осемнадесет часа командирите на частите, на самостоятелните поделения и началниците на служби.

— Слушам! Ще изпратя телефонограма — отвърна бързо Антушенко.

— Ние сме пред прага на големи събития. Скоро Карелският фронт и части от Северния флот ще започнат настъпление. Пред бригадата вече е поставена бойна задача. Ние ще пробием отбраната на врага на Муста-Тунтури и ще извършим набег към най-важните му комуникации в тила, докато и последният егер не вдигне ръце. Командуващият флота напомни: „Не забравяйте тежките природно-климатични условия, в които ще действува мор-

ската пехота почти без поддръжка на танкове и артилерия. Тази поддръжка ще дадат авиацията и корабите на флота."

— Без артилерия! — изтръгна се от Антушенко, но като поразмисли, той тихо каза: — Аз предчувствувах това.

— При такава маневреност на бригадата дали ще може да я следва артилерия? — забеляза Растокин.

— Богът на войната няма да се изложи. Нека се учи да настъпва из планините — подхвърли Хорев.

— Артилеристите имат важната задача да осигурят пробива на Муста-Тунтури, а по-нататък ще ни стигне поддръжката на авиацията и корабната артилерия. — Растокин се разхождаше из землянката, нещо обмисляше и като се спря до Антушенко, добави: — Ще ви кажа още една поверителна новина. Финландия помоли за мир, скоро ще бъде обявено за прекратяването на бойните действия в Карелския провлак. След това трябва да се предполага, че ние ще започнем да гоним врага от Задполярието.

Антушенко искаше да каже нещо, но Растокин го спря и помоли да докладва обстановката. Хорев отиде в политическия отдел на бригадата.

*

* *

Федин поправи шапката си, опипа с пръсти копчетата на шубата и като изтри краката си и отривисто почука на вратата, влезе в землянката на бригадния командир. Растокин и Федин приветливо се поздравиха.

— Не можа да си починеш, а? — попита Антушенко, откъсвайки се от картата.

— Ние работим, когато сме сред фашистите, а тук, у дома, гдето се казва, сме на почивка — отвърна Федин и се обърна към Растокин: — Прощавайте, другарю полковник, отбих се до болницата и се позабавих.

— Правилно сте постъпили. Докладвайте!

Растокин мълчаливо слушаше Федин и гледаше през прозореца в оная посока на залива, където се намираше нос Суура-Ниеми. Въображението му рисуваше картините на боя, хората. И колкото по-нататък разказваше Федин, толкова по-силно чувство на гордост за моряците от бригадата овладяваше Растокин.

Федин замълча и очаквайки въпроси, погледна Растокин, а след това Антушенко, който чертаеше нещо върху картата.

— Значи щяхте да видите зор, ако Ломов не беше дошъл да ви прикрие, след като е изпълнил задачата си? — попита началник щаба.

— Да, можете да си представите положението на автоматчиците... Фашистите насмалко не ги обградиха.

— Кой е този Ломов? — заинтересува се Растокин.

Антушенко разказа онова, което знаеше за новия командир на разузнавателния взвод, а Федин добави и за свалення вражески самолет.

— Да се представят за награда онія, които най-много са се отличили. Напишете и лист за награда на Ломов. Млад, пък я го виж... — Растокин си записа нещо в тефтерчето и го тури обратно в джоба си.

— Аз ще ви се скарам, капитан лейтенант — обърна се към ротния командир Антушенко.

Федин не разбра за какво става дума и сви рамене.

— Вие смятате, че щом боят се води на чужд бряг, всичко ще остане скрито-покрито. Лъжете се. Навярно мислите, че ако лично не заловите „език", никой не може да направи това?

— Никога не съм мислил така — обидено отвърна Федин.

— Тогава защо сам влизате в землянките, лазите към дотовете, ловите пленници?

— Пътьом, сами попадат под ръка, другарю капитан втори ранг — отговори тихо Федин и изтри с кърпа изпотеното си теме.

— Докато не е нужно, аз ви забранявам да вършите това — продължи Антушенко и се приближи до Федин. — Вие сте командир на отряда. Ръководенето на цялата операция трябва да бъде за вас най-важното. А останалото, братко мой, моряците сами ще го направят, и то не по-лошо.

— Според „Бойният устав на пехотата" взводният командир с личен пример увлича своите бойци в боя — не се предаваше Федин. — А аз командувах отряда и един от взводовете, в който се намирах.

Антушенко си спомни, че в разузнавателната рота все още няма командир на единия ввзод, и замълча.

— Притискай, притискай го Анатоли Прокопич... — Растокин се засмя и приближи до Федин. — Предайте моята благодарност на личния състав на ротата, така и кажете: „Юнаци!"

В това време Антушенко записа в тефтерчето си: „Спешно да се назначи командир на разузнавателния взвод" и загради написаното с червен молив.

ГЛАВА 6

Ломов заспа привечер. Спа малко, сънят му беше тревожен. Събуди се, когато в стационара още не бяха запалили осветлението и квадратните прозорци на зданието блестяха мътно. От операционната стая се дочу към стон. Ломов бързо стана, но се олюля и отново седна на леглото. Болеше го глава. Той тихо повика сестрата. Никой не отговори. От операционната отново долетя откъслечен стон.

— Операция правят. Не отвличайте сестрата... — тихо каза раненият моряк автоматчик, съсед на Ломов по легло и като разтрака кутия кибрит, добави: — Запалете лампата, ще стане по-весело.

Ломов запали лампата и отново легна на леглото. На светло той забеляза, че очите на съседа му са забинтовани. „Защо му е светлина?" — удиви се Ломов. На третото легло спеше тежко раненият разузнавач от взвода на Великанов. Ломов затвори очи и ясно видя пред себе си землянката на взвода, моряците, след това нос Суура-Ниеми, боя... И неочаквано си помисли: „Дълго ли още ще лежа тука?... А ако назначат нов взводен командир?..." Нервно поправи превръзката на главата си, затегна бинта над очите си и запали цигара. Но веднага му се зави свят, усети гадене и започна да кашля.

В залата влезе медицинската сестра Ира и строго каза:

— Другарю ранен, в залата не се пуши.

Ломов отвори очи, привдигна се на леглото, втренчено погледна сестрата и изпусна цигарата.

Ира внезапно се измени и цяла засия в усмивка.

— Серьожа! — викна тя, протягайки към Ломов ръцете си, в които държеше термометри.

В първия момент и двамата се разтреперахa от неочакваната среща.

— Ирочка! Какво търсиш тук, Ира?

— А ти кога си пристигнал? — Ира внимателно докосна бинтованата глава на Сергея. Тя разбра къде е бил той през тая нощ.

Но Ломов не можа нищо да ѝ обясни. Вратата на залата се отвори и на прага застана бригадният командир. Зад него се виждаше полковник Хорев.

— Почивай, Серьожа. Аз ще дежуря, а после ще дойда — продума ласкаво Ира и като поздрави влезлите, изтича от залата.

Ломов беше слушал за идването на бригадния командир. Той се досети кой е пред него и се смути.

— Здравейте, лейтенант Ломов! — каза Растокин и му подаде ръка. — Чух, че сте ранен. Но както изглежда, сестричката ви е изправила вече на крака, а?

— Знаете, така неочаквано... — започна Ломов.

— Началството винаги идва неочаквано — добави басово Хорев и се усмихна.

— Думата ми е за медицинската сестра. Ние се срещнахме така неочаквано, даже не ми се вярва... — отвърна Ломов, освободил се от смущението, и помисли: „На вид е строг, а гласът му не е суров, даже е добър."

Усмивката напусна лицето на началника на политическия отдел. Той знаеше фронтови срещи: и радостни, и помрачени от горчивината на неочакваните печални вести.

Хорев се спогледа с Растокин. След това помогнаха на Ломов да легне на леглото, сами седнаха на столчета и го помолиха да им разкаже за развълнувалата го среща.

— Ние се запознахме във Вологда, когато се прехвърляхме на мурманския влак — разказваше Ломов. — Заедно достигнахме до Полярний. Запознах се с всички сибирци, които идваха във флота... Заедно прекарахме десет дена в хотела. Сибирците всеки ден отиваха по корабите и в частите. А в свободното време ние с Ирина бяхме заедно. Върнах се веднъж в хотела им и казаха, че сибирците са заминали. Повече не ги видях... Получих назначение в бригадата. Попаднах в болницата и само преди няколко минути чувам познат глас: „Другарю ранен, в залата не се пуши..." Аз се разбъбрах, прощавайте.

— Срещата е интересна и ние искрено съжаляваме, че не дойдохме малко по-късно — каза Хорев. — Как сте със здравето?

— Благодаря, вече съм по-добре. Омръзна ми тук, иска ми се вече в ротата...

— Вече ви омръзна? Какви са станали нетърпеливи всички! — усмихна се Растокин. — Съберайте сили, не бързайте, до сватбата ще успеете да оздравеете.

— До нея, другарю полковник, е още далеч, а настъплението е близко...

„Ето защо не ти се лежало" — помисли Растокин и запита:

— На колко сте години?

— На двадесет.

— Значи на деветнадесет.

— Не, на двадесет. . .

— Да си призная, аз мислех, че сте по-млад. Деветнадесет години — това е вече много. На тези години аз също командувах взвод в гражданската война. Ще успеете и да остареете, даже ще си криете и годините.

Растокин видя върху нощното шкафче на лейтенанта фотография на девойка и позна в нея лицето на медицинската сестра, която беше излязла от залата. Ломов се досети, че бригадният командир гледа фотографията, и почервеня. „Бригадният командир ще си помисли, че съм сантиментален като ученик" — каза си Сергей, но не се реши да прибере фотографията.

След като поговориха с Ломов, бригадният командир и началникът на политическия отдел отидоха при моряка автоматчик, след това при тежко ранения разузнавач. След туй те се отправиха към другата зала.

Отвън долетяха ечащите тътнежи от залповете на нашите батареи. Скоро върху хълмовете се изсипаха и снарядите на противника. Започна артилерийски двубой.

*

* *

В този късен час никой не излезе от землянките да гледа кратката артилерийска престрелка. Далеч в залива, към вражеския бряг, догаряше противников кораб. Бляскащата от пожара водна повърхност полека-лека почервеняваше. Мичман Чистяков погледна гаснещото зарево и като наведе глава, спусна се в преддверието на землянката.

Тая вечер моряците прекарваха всеки зает със своя работа: едни чистеха оръжието си, други пи-

шеха писма. Поставил газеничето на една скамейка, Титов кърпеше нечий ботуш. Върху наровете лежеше само Громов. Почивайки си преди вахта, той четеше стари вестници.

Чистяков премина землянката, погледна чистите нарове, окачалките с подравнените шинели — и всичко това му напомни за Ломов. Привикнал беше мичманът към взискателния лейтенант, весело и интересно протичаха дните. Не му се искаше да влезе в стаичката си, така неуютна сега без Ломов. Чистяков се спря, свали шапката си, приглади дългите си червеникави коси и тихо започна да декламира:

Защо, другари, не запейте —
за запевача ли жалейте?
Загина в боя той за нас,
ще пея вместо него аз.

Моряците се обърнаха към мичмана; изглеждаше, че много от тях, както и Чистяков, тъгуваха по своя млад командир.

— Добре го каза — подхвана Титов и силно удари с чука един гвоздей върху тока на ботуша.

— Другарю мичман! Как е здравето на лейтенанта? — запита Ерошин.

— Здравето му е нормално. Той даже смята да се изпише и се върне в ротата.

— Силен е той!

Громов стана от нара, облече се, тръгна към вратата на землянката, за да постъпи на вахта, но се сети за нещо и се върна. Прибра постелята си и все така мълчаливо излезе от землянката.

— Даже и моята съвест заговори — започна Борисов, поставяйки изчистения автомат в пирамидата. — Като се върнахме от вечеря, взех та се

тръшнах на наровете, но не ми се лежи нещо. Стори ми се, че лейтенантът ме гледа в очите и ми казва: „Не е редно да се спи по това време." Иди, та са опитай сега да спиш! Пък и Фома, като ме погледна така накриво, реших да стана, уж че съм се качил на леглото да търся махорка. . .

— Ти да не мислиш, че аз не забелязах защо се качи на наровете? — намеси се Шубни.

— Тогава защо си замълча?

— На теб нищо не мога да ти кажа. Едва ще отворя уста, и ти — бр-бр-бр.

— Изплашил си се значи — с насмешка каза Борисов, свивайки и без това тесните си очи.

— Не е баш така. . . — отвърна спокойно Шубни. — Твоята съвест, за която говориш, ме трогна. Ето защо и нищо не ти казах. . .

*

* *

Ира постави върху нощното шкафче малко огледало, седна, приглади късите къдрици върху слепите си очи и излезе в коридора.

В стационара настъпи онова време, когато дежурният лекар обикновено седи до масата и чете на лампа книга или пък леко дреме. Медицинската сестра огледа за последен път залата и отиде в превързочната стая, където бодърствува до разсъвмане.

Ира привърши вечерния обход и дойде до залата, в която лежеше Ломов. Застана пред вратата. Обзе я силно вълнение. Предстоеше ѝ среща с човек, с когото отдавна бяха станали добри приятели. В първите дни на живота ѝ в Задполярието между нея и Сергей Ломов се завърза плаха дружба. Те заедно разглеждаха морето, скалистите, сурови и величави върхове. Ира съжаляваше, че тази

дружба така неочаквано се прекъсна. И ето нова среща... Но каква... Серьожа ранен... Ранена е и нейната нова, единствена другарка на Рибачий — Евстолия...

Девойката внимателно отвори вратата и влезе в залата. Върху шкафчето мъждееше лампа, осветявайки смъкналата се върху косите бяла превръзка и лицето на спящия Ломов. Спяха и неговите съседи по легло.

„Какво голямо, открито чело има... И как бързо ослабна..." — помисли си Ира, гледайки лицето на Ломов. Стана ѝ мъчно за него.

Тя седна на столчето, но пробудилите се в нея жалост и състрадание, предизвикаха желанието да направи нещо. Тя стана, приглади салфетката върху шкафчето, взе недопушената цигара, намисли да я смачка в ръка, но се разколеба и я постави върху обърнатата чаша. Искаше ѝ се още нещо да свърши. Неочаквано тя трепна, дръпна ръката си и бързо седна на столчето.

Сергей се беше събудил. Неговите очи весело и с радостно оживление гледаха девойката.

— Не ти ли попречих, а? — запита Ира.

— Не, не ми пречиш. Сънувах, че двамата с тебе сме в Дома на флота в Полярний и ето, събуждам се и не мога да разбера как сме се озовали тук.

Ира се усмихна.

— Лежи си спокойно, поправяй се — тя искаше да си отиде, но Сергей я задържа за ръката.

— Когато вашата делегация си отиде — каза той, — такива скучни дни се заредиха в хотела. Едва дочаках назначението. Но как попадна ти в нашата бригада? Това е цяло чудо.

Ира му разказа как делегацията на сибирците дошла на Рибачий и как тя с разрешение на командуващия останала в бригадата.

— Аз много съжалявах, че не можах да ти оставя моя адрес. Ние така неочаквано заминахме — завърши тя своя разказ.

Наклонила се над Сергей, Ира говореше, а той я слушаше и усещаше нейното топло дихание.

— Спомняш ли си, ти ми беше чел едни стихове? — запита тя и тихо взе да декламира:

Другари, ех! Кога ли ще се срещнем
след време ний, къде, на кой ли бряг
ще се прегърнем радостно, горещо,
с шеги ще свием по цигара вещо
и ще си спомним миналото пак.

— Срещнахме се... Все още не ми се вярва, че сме се срещнали — каза замислено Ломов, седна на леглото и се загърна с халата.

От съседната зала някой силно извика: „Сестро!" — след това долетя къс стон и отново настъпи тишина Ира поривисто стана. Но в същия миг тя се наведе над Сергей и го погледна в очите. Тя искаше да му каже нещо ласкаво, мило, но почервеня, смути се и бързо излезе от залата.

ГЛАВА 7

Неочаквано времето се стопли. Изпод размръзналия сняг се виждаше жълточервеният, тук-таме още зелен покров на крайбрежните хълмове. Спокойното море димеше от лека мъгла. Хоризонтът не се виждаше. Навред цареше тишина. Понякога самотна чайка се издигаше с грак над брега и отвисоко се спускаше към морето.

Тишината се струваше на Ломов напрегната и грозна; като че ли всеки миг тържествените звуци

на победен марш можеха да разкъсат въздуха и да заплават като неудържима лавина към Голямата земя, увличайки след себе си настъпващите части.

Главният лекар разреши да изпишат Ломов. Но като че ли нарочно сестрата домакиня на стационара беше отишла следобед в пералнята и още не се завръщаше. Мъчително дълги се виждаха на Сергей часовете на очакването, докато му дадат обмундированието.

Великанов седеше на леглото на Ломов и също се вслушваше във всеки шум. Всеки момент в клуба можеше да започне раздаването на наградите.

— Ти знаеш ли кого залови Борисов? — запита Великанов. — Командирът на оная батарея, която ние унищожихме. „Език", дето се казва, пръстите си да оближеш.

— Да, разбира се — разсеяно отговори Ломов.

— За какво си се замислил, да не би да тъжиш за нещо? — каза Великанов и тури ръка върху рамото на Ломов. — Трябва да се радваш: след няколко минути командирът на бригадата може и правителствена награда да ти връчи.

— За гдето ме раниха ли?

— Не, не е за това. Иначе не биха ме изпращали за тебе... Вчера чух интересен разговор в твоя взвод. Отбих се в землянката, гледам — моряците наобиколили Борисов и Шубни. От какво беше възникнал техният спор, не разбрах, но чух Борисов да казва на Шубни: „Пред всички ще повторя, ти си занесен! На брега преди десанта ни агитираше: „Длъжни сме да пазим командира си от всички случайности, докато не навикне." И опази го ти, Фома Кузмич."

— Това за мене ли се приказваше? — запита Ломов, смутен и зарадван.

— Не знам за́ какъв командир им беше разговорът — отвърна с усмивка Великанов. — Удивително е само това, че Шубни, който всякога е бил такъв бъбривец и шегаджия, сега премълча и само разтвори ръце. Такива ми ти работи, Серьожа.

— Не се ли говори кога ще започне настъплението? — На Ломов му се искаше да прехвърли разговора на друга тема.

— Май че скоро — отговори Великанов и поправи очилата си. — Днес с ротния командир обмислихме някои въпроси по подготовката на́ настъплението. Забравих да ти кажа: в бригадата пристигна голямо попълнение. А само колко изпратиха в разузнаването!... Даже батальон може да се комплектува.

В залата влезе сестрата домакиня. Великанов помогна на Ломов да се облече и двамата бързо, едва ли не на бегом изскочиха от стационара.

...Клубът на бригадата се намираше зад щаба, встрани от землянките. Пред входа му беше израсла крива, самотна брезичка. Тя като че ли нарочно беше посадена там в мирно време, за да може преминаващият да се улавя за нея с ръка и да се изкачва на каменната издатина. От ръцете върху бялата кора се беше образувал тъмен пръстен. Брезичката покланяше клонки на всеки минувач, ръсейки върху земята своите зелени още листа.

Върху пръстения под на клуба бяха поставени в пет редици скамейки, зад тях от торф бяха изградени други скамейки. Дойдоха бригадните разузнавачи, автоматчиците, сапьорите, щабните офицери. На ниската сцена имаше маса, покрита с червено платно. Монтираният неотдавна мотор често пропукваше, лампите светеха слабо.

Растокин връчваше наградите. Звънки ръкопляскания често нарушаваха тържествената тишина.

Ломов и Великанов стояха на свободното място до входа. Те не бяха успели още да се огледат, когато Сергей чу да назовават неговото име.

— Отивай, какво седиш, бригадният командир те чака. — И Великанов побутна смутения Ломов.

Сергей застана пред бригадния командир и когато чу да го поздравяват за награждаването му с ордена „Червено знаме", почувствува как учестено заби сърцето му и как преля кръвта в лицето му. В писката землянка се понесоха ръкопляскания. Ломов слезе от сцената. Той гледаше присъствуващите, но техните лица се бяха разлели пред погледа му.

Ира Въхрушева наблюдаваше Сергей със застинала усмивка на лице. Тя искаше той да я забележи, да се спре и седне до нея. Девойката даже се привдигна от скамейката, но разтреперaният и щастлив Ломов отиде в дъното на клубната землянка и седна до Великанов.

Внезапно гласовете и ръкопляскaнията секнаха. Болно се свиха моряшките сърца, когато Растокин зачете заповедта за посмъртното награждаване на загиналите в боя моряци. Всички станаха. В тази минута те си спомняха за хилядите, които бяха дали живота си за Отечеството.

. . . На сцената спуснаха от тавана бяло платно, което отдолу беше обтегнато с водопроводна тръба. Моряците нетърпеливо очакваха да започне филмът. Ира поривисто стана, мина между скамейките и седна до Ломов.

— Поздравявам те, Серьожа — каза радостно тя и се премести по-близо до него.

Те излязоха от клуба. Искаше им се да останат насаме и затова бързо тръгнаха към пътя.

Ира погледна Сергей и си помисли, че там, на Голямата земя, не беше успяла да го опознае добре.

— Ирочка, къде е по-добре: в болницата или при нас, в ротата? — запита Ломов след кратко мълчание.

— Разбира се, в разузнаването. Аз вчера дойдох с радост, щом бригадният командир ми разреши.

— Моряците са обидени, че още не си наминала в нашата землянка.

— А ти?

— Заради моряците и аз съм обиден.

— Слушам, другарю лейтенант, утре следобед ще направя санитарен преглед на вашата землянка — рапортува Ира.

— Какъв официален тон! — Ломов сериозно погледна Ира и двамата се разсмяха.

— Знаеш ли, че никак не мога да свикна да те наричам „другарю лейтенант". Може ли, когато сме сами, да те наричам по старому Серьожа?

Ломов кимна и като си помисли, каза:

— По-добре да беше си останала в болницата, за да ме наричаш всякога по име. А в ротата... Не, нека бъде така, както си е. По-добре веднъж в седмицата да чуя Серьожа, отколкото десет пъти в денонощието — другарю лейтенант.

— Дори и на разузнаване ще ходим заедно — каза мечтателно Ира и с обида в гласа добави: — Аз дойдох на Рибачий по-рано от тебе, а пък нищо! Ти вече воюва, а аз да не би да останах тук на почивка? Болници и в Новосибирск има много. Като че ли нарочно ротата и за разузнаване не се готви.

Ломов не забеляза кога наближиха землянката на девойките от санитарната рота. Той се спря и каза:

— А на мене ми се иска по-скоро да завърши войната. Аз често мисля за това. — Той потърка челото си с длан, примижа с очи, спомняйки си нещо, и тихо, като гледаше Голямата земя, задекламира:

Някъде, в незнаен край, граничен,
гдето свършва някоя страна,
ще ни спре покрито в прах момиче

(прилично на тебе, Ирочка)

и догде в книжата ни наднича,
ще ни каже: „Свърши таз война!"

— Разбираш ли, Ирочка, ще се върнем завинаги в домовете си, ще влезем вече не в клас, а в аудитория, ще слушаме лекции, след това часове наред ще седим в библиотеката... Ех, ако не беше войната, аз щях да бъда в третия курс на университета — замечтано и със съжаление в гласа, каза Ломов.

– В какъв факултет искаше да учиш?

— Във филологическия. И да ти кажа, Ирочка, за тези три години моето желание никак не се е изменило. Аз дори по-добре започнах да разбирам литературата. Случвало се е да прочетеш някое стихотворение или разказ и да си помислиш само толкова: „Добре е написано" или „Да, нищо интересно". А сега не е така. Иска ми се да вникна във всеки ред, за нещо да похваля автора, за друго да го укоря, да поспоря с него. Размечтах се, Ирочка.

Тия няколко стиха така ме развълнуваха. Та и как може иначе, когато в тях има такива думи...

Ломов замълча. На Ира се искаше той да продължи да говори, за да й каже какви другари ще бъдат те след войната. Изведнъж тя се усмихна с ъгълчетата на устата си и като помоли Сергей да я почака, скри се зад вратата на землянката.

Ломов отиде до един камък, седна и изведнъж по разказите на Ира си представи големия сибирски град, военния завод, механическия цех. Сергей не можеше да си представи само фрезерния струг, на който бе работила Ира и как е изпълнявала плана си с повече от хиляда процента. „Гвардейската бригада" — спомни си Сергей разказа на Ира за нейните другарки хилядници, също наградени с ордени. „Каква е тя! Аз може би никога няма да бъда като нея" — помисли си Сергей и стана.

От землянката излезе Ира. Тя държеше в ръце възглавница, завита в одеяло, и един малък вързоп, който даде на Ломов.

— Това е за тебе — каза тя и тръгна към пътя.

— Какво е това? — запита Ломов, като настигна Ира и се загледа във вързопа.

— Не гледай, Серьожа! — продума умолително Ира, но беше вече късно.

Ломов разтвори вързопа и като видя в него сиви вълнени чорапи, се развълнува.

— Какво правиш, Ирочка! Защо, та аз имам чорапи.

— Вземи; вземи ги, а то иначе, ой, как ще се обидя!

Ломов беше трогнат от грижата на девойката. Те се спуснаха в падината и тръгнаха в различни посоки към своите землянки.

ГЛАВА 8

Антушенко влезе в землянката на бригадния командир. Растокин закусваше. Вместо обикновената покана да седне до масата той подаде на Антушенко телеграма от щаба на командуващия и каза късо, но възбудено:

— Чети!

Антушенко погледна веселото лице на бригадния командир и преди да започне да чете телеграмата, досети се, че са получени приятни новини. Той седна до Растокин и започна да чете.

— Утре, Анатолий Прокопич, още от вечерта ще започнем да сменяме частите на предната линия — каза Растокин и като тури на края на масата свитите си юмруци, добави: — След това — залпове от всички оръдия на Рибачий... и... батальоните ще тръгнат на запад...

...Новината за смяната на частите по предния край на Муста-Тунтури бързо обходи всички землянки на бригадата.

Частите стояха четвърта година на Рибачий. Поделенията се сменяха от бойните участъци всяка пролет и есен. Едни си отиваха от Муста-Тунтури, други идваха на тяхното място след почивка на полуострова.

От хребета хитлеристите простреляваха с картечен огън целия първи боен участък, но връзката с предния край не се прекъсваше. От камък на камък бързаха под огъня свръзките, подносачите на боеприпаси и храна, пощальоните на поделенията, щабните и политическите офицери. Те се движеха пред очите на фашистите, появяваха се, изчезваха. Наоколо рикошираха куршуми, виеха мини, с писък свистяха снарядни парчета, а те продължаваха да се промъкват по „провлака на смъртта"

устремени към черния хребет, към мъртвото пространство.

...През нощта частите на бригадата прибраха своето имущество и се приготвиха за марш. Дълго преди разсъмване се проточиха колоните на пехотата, каруци, автомобили. Тихо и безшумно частите на бригадата морска пехота отиваха все по-близо до предния край.

Забравили всяка предпазливост, сменяваните части напускаха шумно предния край. Те отиваха на втория боен участък в тила. За тях беше завършила вече напрегнатата обстановка на бойна готовност — отиваха на почивка. Но каква почивка щеше да бъде там? Отново занятия, учебни стрелби, походи.

— Да, на предния край беше по-спокойно — съгласяваха се моряците и бързо крачеха в тила по-далеч от Муста-Тунтури.

Към края на четвърти септември беше доложено на командуващия, че смяната на частите на бригадата е приключила.

Разузнавателната рота прекара до разсъмване в бойно охранение. Ломов и моряците от взвода се намираха на десния фланг. Беше му заповядано да се запознае с обстановката на този участък и да доложи възможно ли е да се залови „език". В бели маскировъчни халати моряците пропълзяха в ничията земя, прехвърлиха гребена на хребета и залегнаха в камъните до висока телена мрежа. На десет-петнадесет метра се очертаваха немските окопи, огневите точки. Оттам долитаха откъси от гърлена реч и скърцането на обкованите егерски обувки о гранита.

За няколко минути тук-там мъглата оредя, но веднага всичко потъна в непрогледна гълъбова пелена. За това кратко време разузнавачите успяха

да разгледат огневите точки на противника и ходовете за съобщение на първата линия окопи с втората.

Ломов успя да види врага в по-далечните окопи. На първата линия до телената мрежа беше тихо, снегът беше останал неутъпкан. Върху бруствера на окопа лежаха няколко каски, други висяха на коловете.

С падането на първия сняг хитлеристите отново миниряха целия преден край. Настъпилото затопляне демаскира техните мини полета и проходите в тях. Черните мини така си и лежаха, сякаш предупреждаваха: „Не пипай — смъртоносно".

Показа се вражески караул. Той мина по втората отбранителна линия, но не се появи на първата... Мъглата оредя, снижи се към земята, спусна се в падините. У Ломов възникна план за нощно нападение и залавяне на „език". Той се обърна към Борисов, който лежеше до него и изпълняваше длъжността на вестовой.

— Предайте заповед за завръщане в бойното охранение. И по-бързичко се върнете при мен.

Борисов кимна и запълзя успоредно на телената мрежа. Ломов гледаше с бинокъл и си отбелязваше нещо върху плана на отбраната. На триста метра под огневата позиция се виждаха минохвъргачки. Край тях се навъртаха трима войници. По пътя към хребета се движеха две натоварени коли с един каруцар. Отляво се чернееше разрушена огнева точка. От нея към полуострова се спускаше долинка, цялата уплетена с телена мрежа. По-нататък започваше хълм — друг опорен пункт. Към хълма се движеше по въздуха тъмна точка. „Въжена линия" — спомни си Ломов разказа на моряците. През есента тя беше разкъсана на много места. „Възстановили са я" — реши той.

Борисов се върна.

— Оттеглят се, другарю лейтенант.

— Да тръгваме и ние, докато сме цели — пошегува се Ломов и започна да пълзи.

— Карайте по-вляво, в камъните, че някой снайперист ще ви чукне. Тук на билото е твърде голо — рече Борисов и като погледна назад, запълзя след командира.

Разузнавачите пълзяха през хребета към своите, едва забележими сред камъните и торфа. Един моряк снайперист, който лежеше зад камък, ги пропусна и приветливо им махна с ръка. До разрушена, отдавна изоставена землянка Ломов спря.

— Да запушим ли? — запита той приближаващите моряци и скочи в окопа.

Под мокрия сняг имаше вода. Тя бързо запълваше следите от стъпките. Моряците седнаха на плочите, които някога бяха покривали покрива на землянката. Ломов разтвори картата и плана на вражеската отбрана на деснофланговия участък на десния фронт. Един след друг той изслушваше моряците, които му докладваха какво са видели, и си отбелязваше нещо.

. . . Антушенко, който беше дошъл на деснофланговия опорен пункт на бойното охранение, обходи всички дзотове, картечни точки, спусна се в минохвъргачната позиция и тук си спомни за разузнавачите.

Командирът на опорния пункт доложи на началник щаба, че разузнавачите с лейтенант Ломов са зад хребета и още не са се завърнали. Антушенко се обезпокои, като гледаше разсейващата се мъгла. „Може би са залегнали и не могат да се измъкнат" — помисли си той и гласно каза:

— В такава мъгла не би трябвало да се вмъкват. Какво ще видят там!

Като изпод земята изникнаха моряците от взвода на Ломов.

— Е, как е, разузнавачи? Ние си мислехме, че сте потънали вдън земя — пошегува се доволният Антушенко.

Ломов доложи за резултатите от разузнаването. Той искаше да извади от полевата си чанта картата, но началник щаба го спря.

— Предния край аз добре го познавам. Вие кажете как по-добре да заловим „език"?

Кой знае защо, Ломов погледна разузнавачите, а след това Антушенко и отвърна:

— Мисля, другарю капитан втори ранг, да се вмъкна във вражеския окоп и да извърша смяна на караула петнадесет минути преди истинската смяна. Немски език зная.

Антушенко помисли малко и одобрително се усмихна.

— Добре. Обмислете с Федин подробностите на операцията. Довечера ще дойда при вас.

* * *

Моряците от разузнавателната рота, Антушенко и Федин, тревожно се взираха в нощната тъмнина. Вече цял час те лежаха на гребена на Муста-Тунтури и очакваха завръщането на Ломов с петимата моряка. На опорния пункт още не беше се раздал нито един изстрел и това някак си ги успокояваше. Изминаха още два часа. Беше все така тихо. Търпеливото очакване започна постепенно да преминава в тревога.

— Юнак! Действува обмислено, не се горещи — шепнеше Антушенко в ухото на Федин, но по гласа му се чувствуваше, че е развълнуван.

— За всеки случай аз може да се предвижа с един взвод напред — каза Федин.

— Още не е нужно.

... Ломов седеше в окопа, който съединяваше първата и втората отбранителна линия на противника. Току-що край него два пъти премина караул от трима души. Сергей даже спря да диша, притисна се към стената на окопа, но бързо се успокои. В тия няколко часа той за първи път почувствува тежестта на автомата и турените по джобовете му бомби.

Зад него на две крачки седяха Борисов и Шубни. Трима от моряците начело с Титов лейтенантът остави встрани, за да прикриват оттеглянето

Ломов се умори да седи неподвижен. Краката му отекоха, искаше му се да се изправи, да разкърши плещи и да отиде където и да е, само да не седи така сгърбен.

— Може би вече е време? — запита допълзелият Борисов.

Това дълго очакване се струваше на моряка безцелно. Може би е по-добре да скочат в окопа на втората линия от вражеската отбрана, да вдигнат шум, да заловят първия попаднал им фашист.

— Чакайте! — сухо отвърна Ломов и погледна часовника си.

Минаваше два часа през нощта. И на самия лейтенант омръзна да чака, но преди да започнат да действуват, трябваше да разберат през колко часа се сменят неприятелските постове, каква численост има нощният караул, питат ли за парола. Ломов си спомни думите на Антушенко: „Само тогава действувайте, когато сте убедени, че успехът е осигурен."

След като разбра през колко време се сменят постовете. Ломов се изправи — имаше петнадесет

минути до появата на вражеския разводач. След него мълчаливо станаха Борисов и Шубин. Те влязоха в окопа на втората отбранителна линия и се насочиха към вражеския пост. Ломов вървеше пръв. Той стискаше в ръце автомата и напрегнато се взираше в мрака. Изведнъж му стана горещо и душно, поиска му се да разкопчее яката на шубата, но ръцете му като че ли се бяха сраснали с автомата. „Караулът" на Ломов наближи завоя на окопа, сви надясно и неочаквано замря на място.

— Ефрейтор Щонц! Забравихте ли ме? — откликна хитлеристът на Ломов, тъй като го беше взел за разводача.

— Тъмно е, дявол да го вземе! — бързо отговори по немски лейтенантът.

Борисов прекрачи до немеца и с юмручен удар в челюстта го свали на земята. След това моряк с цяло тяло легна върху часовия, но той даже не мръдна.

— Изглежда пак не си пресметнах удара — каза Борисов на притичалия Ломов.

— Какво има?

— Дали не съм го убил? — Борисов напипа пулса на немеца и заключи: — Ще живее.

Той затъкна устата на егера, метна го на рамо и с широки крачки тръгна по окопа. Ломов се изтегляше последен. Като дотича до мястото, където допреди скоро беше проседял няколко часа, той се спря. В нощната тишина ясно се чуха стъпки.

Ломов се облегна вокопа, вдигна автомата, вслушвайки се в ясно различимите стъпки на егерите. Сега той не се взираше встрани, не се притискаше о обледените скали, а спокойно чакаше, решен да прегради пътя на врага.

Появи се разплутата фигура на вървящия отпред егер. Ломов плавно натисна спусъка, дълго

не го отпускаше и не забелязваше, че се е изправил в цял ръст. Той не чуваше нито виковете, нито стоновете на фашистите, тичаше по окопа, а след това между скалите, по голия връх на Муста-Тунтури, мина прохода на телената мрежа и падна до един камък. До него припълзя Шубни, който ни на крачка не се отделяше от командира си, пазейки го от всякакви случайности.

Хитлеристите откриха картечен огън по върха на хребета и непрекъснато хвърляха ракети. Ломов и Шубни седяха зад скалата, след това запълзяха. Сергей ликуваше. За първи път в своя фронтови живот той почувствува вълнуващата радост от успеха на операцията, която сам беше обмислил, разработил и осъществил.

Вражеските куршуми свистяха над Му-

ста-Гунтури, прелитайки към морето. Студеният вятър премяташе полите на шубите и весело свиреше. Ломов и Шубни превалиха хребета, догониха Борисов и паднаха в прегръдките на началник щаба и ротния командир.

— Юнаци! — Това беше единственото, което каза Антушенко.

Моряците се събраха в дългата и мрачна землянка на полевия караул. До масата, върху която светеше газениче, седеше Титов, ранен при оттеглянето в десния крак. Ира завършваше превръзката. До него седеше Шубни и жалостиво гледаше своя другар.

— Фома, нима няма да воюваме повече с тебе? — каза с въздишка Титов.

— Ако костта не е закачена, ще оздравее бързо. Няма да те изпратят на Голямата земя — успокояваше Шубни ранения и му помагаше да се облече.

— Костта май не е засегната.

— Боли ли те? Нищо, ние тихичко ще вървим.

Разузнавачите тръгнаха към своята нова землянка. Те не бързаха и по всичко личеше, че не мислят за почивка.

ГЛАВА 9

В дъждливото и намръщено утро на шести септември из Малката земя се разнесе новина: „С Финландия е сключено предварително съглашение за прекратяване на военните действия."

Чистяков пръв донесе тази новина в разузнавателната рота. През нощта той натовари багажа на ротата в две каруци и замина за предния край.

Новината научи по пътя. Без да дочака да се стъмни, Чистяков побягна към ротата, криейки се зад скалите от вражеските куршуми. Громов и Ерошин останаха да пазят каруците, като се подслониха под една височина край пътя.

След безсънната нощ разузнавателната рота спеше и още не знаеше новината. Чистяков разбуди Ломов, след това потърси Федин, доложи и нему, а подир няколко минути цялата рота беше на крак. Всички заговориха изведнъж. Мнозина все още нищо не можеха да разберат и непрекъснато питаха.

— Казват ти — капитулира. Щиковете в земята, а ръцете към небето и баста — обясняваше Шубни на един млад моряк, който беше пристигнал с последното попълнение.

— Не-е, Фома Кузмич, не е капитулирала. Ето Италия миналата година, тя наистина капитулира. А тук просто са прекратили военните действия.

— Тогава защо питате? — обиди се Шубни и като потърси Ломов, скришно го запита: — С Финландия, значи, как стои работата?...

— Другари! — каза високо Федин и шумът затихна. — Това събитие, така да се каже, приближава деня на нашето настъпление. Сега командуването трябва да знае какво ще стане с врага, след като Финландия излезе от войната. Нашият нощен „език" до заранта остаря. Това говори твърде много.

Дълго приказваха на стихийно възникналия митинг. Всекиму се искаше да каже нещо свое, насъбрало се в душата му през дългите месеци на отбраната.

* * *

Антушенко пристигна на кон от батальона. Слезе до комендантския взвод и бързо се запъти към землянката на бригадния командир.

Растокин току-що се беше завърнал от щаба. Той седеше на пода и разглеждаше една голяма карта. Лицето му беше озадачено от нещо.

— Добре дошъл, Анатолий Прокопич. Ела, много си ми нужен. — Растокин издърпа картата и посочи на Антушенко да седне. — Заповядано е да изпратим малък отряд от десет човека в селцето Леастарес, за да унищожи един бензинов склад. Ще замине група в състав: командир, радист, сапьори и разузнавачи.

Антушенко се разсъблече и седна на пода до Растокин. Бригадният командир посочи с молив върху картата пътя от Муста-Тунтури до едно място, заградено с две червени кръгчета, и каза:

— Основният запас от бензин на северната хитлеристка групировка е събран в Леастарес. Разбираш ли смисъла на операцията?

— Там има също аеродрум, усилена охрана — каза предпазливо Антушенко, приглаждайки с ръка картата от Муста-Тунтури до Леастарес.

— Ето защо е нужна и малка група разузнавачи. За командир предлагам лейтенант Ломов. — Растокин въпросително погледна Антушенко и добави: — Кандидатурата е напълно подходяща. Той владее немски език, а това е твърде важно.

— Федин знае кого да препоръчва. Ломов ще сиеме часовоите на Леастарес както тази нощ. . .

— Аз не се съмнявам в това — каза весело Растокин, ставайки от пода, и предупреди: — Но засега в бригадата знаем само двама с вас. Ломов препоръчвам аз.

Антушенко учудено погледна бригадния командир.

На вратата се появи Егорич, неумело козирува и доложи:

— При вас искат да дойдат двама души, другарю полковник, със сини пагони, май че са авиация. . .

— Нека влязат — разреши Растокин.

В землянката влязоха мургав, немлад, но твърде подвижен лейтенант с радиостанция и русокоса девойка — сержант, със здраво натъпкана кожена чанта.

— Другарю полковник — доложи лейтенантът. — Пристигнахме във ваше разпореждане за връзка с въздушния полк на името на два пъти героя на Съветския съюз Борис Сафонов.

— Лястовичките кацат на земята преди самия дъжд — каза приветливо Растокин, като се запознаваше. И запита: — А с какви птички ще ни поддържа авиацията?

— Както заповядате, другарю полковник — рапортува лейтенантът и усмихнато добави: — Има една приказка, че когато сафоновците летят в небето, вие в пехотата не знаете грижа.

— За всички ще има грижа — отвърна Растокин. Той видя, че Антушенко се е насочил към вратата, и го спря: — Анатолий Прокопич! Потърси свободна землянка встрани от щаба — това е за ония другари, за които говорихме. А за заповедта ни думица никому, разбра ли? Щом се освободиш, бързо ела, време е за обед. Тогава ще решим и останалото.

* * *

Растокин и Антушенко даваха последни указания на Ломов. Той беше развълнуван до дълбочината на душата си от доверието, което му оказваше командуването, изпращайки го в Леастарес. Техните указания бяха по-скоро съвети на боини командири, видели много неща в тила на врага из хълмовете на Задполярието. Гледайки Ломов, Растокин си представяше пламтящия в огън бензинов склад и си мислеше, че врагът сигурно ще преследва смелите разузнавачи. „Дали ще успеят те да се измъкнат от вражеския обръч?"

— Каня ви в деня на победата на гости, можете ли да танцувате? — запита неочаквано бригадният командир.

— Слабо — отвърна усмихнатият Ломов.

— Това вече не е хубаво. Ние ще устроим такъв бал, че и хълмовете ще потреперят.

Влезе Федин и доложи на бригадния командир, че всички подбрани за операцията хора са се настанили в отделна землянка.

— Отлично! — каза Растокин и се обърна към Ломов. — Искам още нещо да ви кажа. Твърде трудно ще ви бъде да се промъкнете насам; вървете към Мурманск, към Карелския фронт. Още по-добре ще е, ако той започне настъпление. Ние от Рибачий ще тръгнем срещу него след четиридесет и осем часа.

— Ще имам предвид, другарю полковник.

— В краен случай вмъквайте се из хълмовете и чакайте приближаването на нашите части. След като разрушите склада, врагът така лесно няма да се откаже от вас. Избягвайте боя, иначе дълго не ще издържите.

— Благодаря ви за съвета, другарю полковник.

— Не губете време. — Растокин подаде ръка на Ломов, ласкаво го погледна в очите и тихо каза: — Желаем ви успех. . . Ще ви чакаме с победа.

Федин и Ломов излязоха от землянката, спуснаха се в долината и бързо тръгнаха към подножието на срещуположния хълм. Там се намираше самотната землянка. Сега в нея беше весело и оживено. Моряците станаха и наобиколиха своите командири. Гледайки техните силни фигури, Ломов почувствува сам себе си силен. Макар че се готвеха за такава опасна операция, те не мислеха за смъртта, шегуваха се, смееха се и в тяхната искрена радост той виждаше несъкрушимата сила на руския моряк.

Пред тях стояха едрите Чистяков и Борисов, слабичкият моряк Козлов, поправил се след леката рана. Неразделните Громов и Ерошин стояха като в строя. Зад тях се виждаше доволното, кой знае защо, усмихнато лице на Шубин. С влюбени очи гледаше командира на отряда радистът Башев от свързочната рота, също такъв млад като Ломов.

Изскърца вратата и в землянката влязоха двама сапьори — бавни, на пръв поглед навъсени мъже. Те носеха по два сандъка с взрив. Искаха да доложат на Федин за пристигането си, но той кимна към Ломов и се дръпна встрани. Разузнавачите познаваха отдавна Чупин и Драгунов, най-добрите подривници в бригадата. И единият, и другият окаха. Бяха земляци, ходеха по мечешки тежко, като се полюшваха, рядко се шегуваха, но обичаха да се посмеят. Морякът Чупин, който се намираше от първите дни на сухопътния фронт, имаше толкова леки рани, че им беше объркал сметката. Често след раняване той обичаше да казва: „Дяволът за седмина мъкнеше снарядни парчета, а само аз ги отмъкнах.” Неговият приятел

Драгунов нито веднъж не беше дори одраскан, макар често по чудо да се беше спасявал от смърт.

Започна подготовката за набега. Скоро при разузнавачите дойдоха Хорев и Антушенко. Началникът на политическия отдел беше донесъл нови вестници и последните сведения на Информбюро. Той прочете сведенията седнал сред моряците. Започна непринудена беседа.

— Вие ще бъдете заместник на Ломов по политическата част — каза Хорев, като се обърна към Чистяков. — Колко комунисти има сред вас?

— Пет души: Борисов, Громов, Ерошин, Драгунов и аз.

— А комсомолци?

— Радистът Башев и взводният командир.

— Отлично! — каза Хорев и извади лулата от устата си. — Излиза, че безпартийните... — началникът на политотдела се замисли, пресмятайки нещо на ум.

Шубни бързо извади от вътрешния си джоб сгънат на четири лист.

— Разрешете да се обърна, другарю полковник! — каза той и се изправи.

Шубни разгъна листа и го подаде на Хорев, който внимателно го прочете, погледна моряците и гласно зачете: „До партийната организация в разузнавателната рота на бригадата. Моля да ме приемете в нашата комунистическа партия на болшевиките. Отивайки в бой, ще громя врага по руски, до смърт. Ако се случи нещо с мен, моля да ме считате за комунист. Не се съмнявайте, знайте, че Шубни честно е живял досега.

С почит: моряк Шубни."

Хорев помълча, прочете кратката бележка на гърба на заявлението: „Утре ще навърша четири-

десет години", стана и силно стисна ръката на Шубни.

— Другарю полковник, разрешете — каза морякът Козлов, като се изправи и подаде на Хорев заявление за приемане в комсомола. След него пристъпи морякът Чупин. Той още не беше успял да напише заявлението си и затова смутено обърна чипоносото си лице към началника на политическия отдел. Чупин устно изказа молбата си за приемането му в комсомола и се оттегли до масата да напише заявлението.

— Другари комунисти и комсомолци! — започна Хорев. — Където и да се намирате, носете високо знамето на нашата партия и комсомола. Пазете това почетно звание. Молбата на другарите ние ще разгледаме и аз съм убеден, че ще я удовлетворим. — Хорев повика Чистяков. — Помагайте на своя командир във всичко, вие сте му първият помощник. И ето какво още, мичман, остават ви няколко часа до началото на операцията, организирайте открито партийно събрание. Аз говорих вече с Ломов за това. Призовете отряда да изпълни отговорната задача и дайте сам пример за това. Знам, че няма кого да агитираме, а пък сърцето иска да си поговорим от душа преди боя. А сега съберете всички документи и ордени. Ще взема всичко със себе си, за да не идвате при мен.

След малко полковник Хорев взе от Чистяков голям вързоп с документите и ордените на разузнавачите. Той пожела успех и победа на разузнавачите, прости се топло с всеки от тях и като поприказва с Антушенко, отиде си.

До вечерта подготовката за операцията привърши. В най-малки подробности бяха изучени пътят за Леастарес, подробностите по взривяването

на склада и действията на всеки участник от малкия отряд.

— Окончателно решение ще вземете на място, там обстановката ще бъде по-ясна — каза в заключение началник щаба на Ломов.

Моряците трябваше да пренесат със себе си тежък товар близо стотина километра без път. „Тежко ще им бъде" — помисли си Антушенко, като гледаше сандъците с взрив, бойните припаси и продуктите. Ломов реши да провери как ще изглежда отрядът на поход. Моряците се облякоха и наместиха колкото може по-удобно на гърбовете си всичко, което беше подготвено за операцията.

След това Ломов им заповяда да се разсъблекат и си починат. Неколцина седнаха да пишат писма.

Реши да напише писмо и Ломов. Той пъхна ръката си в джоба на шубата, за да вземе молив, и напипа малкия пакет. Внимателно го взе, разтвори го и като видя грижливо сгънатите в него сиви вълнени чорапи, спомни си за Ира Вахрушева. Трогнат от нейната грижа, той си припомни последните им срещи. Сега като никога му се прииска да види Ира... Сякаш събуден от сън, той неочаквано стана, сложи внимателно чорапите в сухарната си торба и отново седна до масата.

Само Громов можа да разбере мислите на Ломов. Тогава на хълма той случайно видя как сестрата подаде на лейтенанта някакво вързопче, как той ѝ отказваше, а като дойде в землянката, дълго гледа обикновените чорапи, като че ли никога през живота си не бе виждал такива чорапи.

Ломов пишеше: „Здравейте, скъпи мамо и татко! Реших да ви напиша поредното писмо. Службата ми върви добре, здрав съм. Новости засега няма, пък и не се предвиждат. С нетърпение чакам от вас първия пролетен поздрав. Как живеете

вие там? При нас вече настъпва полярната нощ. Наваля сняг, но се разтопи. Интересен край е тук. Аз го обикнах и той все повече и повече ми харесва. Пишете. Целувам ви. Ваш Сергей."

— А вие защо не пишете? — запита Антушенко Чистяков.

— Няма на кого. Близките ми загинаха в Ленинград.

Ломов даде писмото на началник щаба, дойде до масата, отвори шахматната кутия и мълчаливо нареди фигурите. Моряците един след друг предаваха на Антушенко писмата си и без да бързат, започнаха да се потягат. Взе да се мръква.

— Иска ли някой да изиграем една партия? — запита Ломов.

— Хайде с мене — предложи радистът Башев, свали шапката си и приглади сресаните си настрани белезникави коси.

Около играещите се бяха събрали моряци и Антушенко не искаше да прекъсне настъпилото мълчание в землянката. Но беше дошло време да тръгват.

— Имам едно предложение — каза той, като улови Ломов и Башев за раменете. — Вие ще завършите тази партия, когато се върнете обратно. Съгласни ли сте?

— Съгласен съм — каза Ломов, премести една пешка и запита: — Какво, време ли е, другарю капитан втори ранг?

— Да, братко мой, време е вече.

След няколко минути отрядът беше на хълма. Напред вървяха Антушенко и Ломов. След тях — Шубин, Чистяков, радистът Башев, Борисов, Ерошин и Громов, сапьорите. На фланга на колоната бяха Козлов и Федин. Разузнавачите минаха падината, превалиха хълма и излязоха на провла-

ка. Пред тях се извисяваше едва различимият в нощния сумрак хребет Муста-Тунтури. Наближиха рекичката, един след друг преминаха прехвърлените на другия бряг дъски и се насочиха покрай хребета към левия фланг.

Антушенко спря и огледа разтегнатата верига на хората. Той сви от пътеката и започна да се изкачва по хребета към землянката на левофланговия опорен пункт. Още никой от моряците не чувствуваше умора от тежкия товар, но вървяха бавно след началник щаба.

Преди да превалят хребета, Антушенко заведе отряда в землянката. В нея седяха трима моряци и сержант. Един от тях свиреше тихо на хармоника. Като видя влезлия началник щаб, той свали хармониката. Всички станаха прави.

— Свирете, свирете! — каза Антушенко.

Разузнавачите снеха багажа и запушиха.

— Слабичко свиря — каза морякът, като надяваше на раменете си ремъците на хармониката.

— Недейте скромничи, посвирете — предложи Федин.

— Хайде, посвири, какво се занасяш — чуха се гласовете на разузнавачите. — А ние ще попеем.

— Правилно, другари, хайде да попеем! — каза Антушенко. — Само че тихичко.

Морякът игриво натисна клавишите, разтягайки широко хармониката. Може би той се беше досетил къде ще отиват разузнавачите и може би затова беше засвирил „Вечер на рейда".

Няколко гласа тихо запяха:

Запейте другари, — утре на бой
ще тръгнем през същи мъгли...

Песента подхванаха и другите. Ломов пееше и си спомняше първата вечер на Рибачий. Също така той беше стоял с Федин пред вратата на землянката и също така бяха пели тогава моряците. Нямаше сега у Ломов само оная стеснителност

и смут, предизвикани от неговата младост. Той пееше замислен и суров, узрял толкова млад.

— Да отидем да погледаме Рибачий — предложи Федин.

Те излязоха от землянката. Духаше влажен студен вятър. Лицата им се овлажниха.

— Единствената наша мълчалива спътница — каза Федин, като погледна кривия рог на полалата се иззад облак луна. Тъмна есенна нощ покриваше Рибачий.

— Нямаш ли някаква молба? — запита Федин.

— Нямам. Забравих само да върна книгата на един моряк от взвода на Великанов.

— Алгебра ли беше?

— Да. Дойде морякът, моли ме да му помогна: не излиза, казва, задачата. Седнахме заедно да решаваме, не върви. Засрамих се: морякът ме запита, а аз нищо не направих.

— Ще му дам книгата. Значи повече никому нищо не трябва да предавам?

На Ломов се стори, че Федин назова името „Ира". Той се обърна към командира и без да слуша неговите последни думи, приискa му се да го помоли да ѝ предаде: „Ирочка! Серьожа сега е далеч от вас, но той скоро ще се върне. Той непременно ще се върне и вие отново ще се срещнете..." Ломов не можа да отговори на въпроса на Федин.

Някой излезе от землянката и през отворената врата долетяха думите на песента:

Не скоро назад ще закрача,
докрай ще те мина, война...
Героите с радост ще срещне Рибачий —
любимата родна земя...

Хлопна се вратата на землянката и песента секна. Ала макар тя да не се чуваше вече, нейните слова още дълго звучаха в ушите на Ломов.

ГЛАВА 10

Излизането на Финландия от войната изплаши частите на северната хитлерофашистка групировка в Задполярието. Предчувствувайки настъплението на руснаците, хитлеристките войници, фелдфебели и офицери все по-често разглеждаха картата. Малко гледаха вече на изток, където доскоро ги интересуваха Мурманск и Архангелск. Сега гледаха на запад към Скандинавския полуостров — чакаше ги дълъг път на отстъпление. Но накъде? Този въпрос си задаваше всеки насаме, боейки се да споделя мислите си гласно. Хитлеристите се надяваха на „чудодейната интуиция" на фюрера, който трябваше да ги спаси от гибел, да ги изведе от задполярните хълмове, или, както казваха те, „от голия, мъртъв край на полунощното слънце".

Отстъплението на Хитлеровите армии на Централния фронт, излизането на Финландия от войната — всичко това даваше основание на хитлеристите да предполагат, че в скоро време може да бъде напусната и окупираната Норвегия. Предположенията им се оправдаха. Вечерта на 7 ноември 1944 година до предния край на отбраната на Муста-Тунтури долетя обнадеждваща новина. От войник на войник се предаваше изявлението на Хитлер, прието по радиото, в което се говореше, че в най-близко време ще бъдат изтеглени всички части от Скандинавия.

Положението престана да изглежда така безнадеждно. И само мисълта за неизбежното настъпление на руснаците не напускаше никого...

* * *

В землянката на третия опорен пункт на Муста-Тунтури войниците спяха. Бодърствуваше само разводачът, ефрейторът Щонц. Наближаваше време за смяна на часовоите. Той бързаше да напише донесението, като хвърляше от време на време кос поглед към наровете. Когато вдигаше молива от листа, ръката му видимо трепереше.

А след няколко минути Щонц вече крачеше начело на колона от пет човека. Той смени войниците по огневите точки, разпусна премръзналите постови войници, скочи в окопа и като наближи първото му коляно, спря за малко. Валеше ситен дъжд, вятърът смразяваше лицето му. Наоколо беше тъмно и влажно. Щонц напипа в джоба на шинела си сгънатия на четири лист, вдигна яката на шинела си и се насочи към последната огнева точка.

Слабата престрелка на съседните участъци се пренесе и към третия, но бързо секна.

Щонц се наведе, вмъкна се в укритието на огневата точка и припълзя до младия войник Даутенфелс, дошъл с последния резерв от южна Норвегия.

— В кого стреляш? — запита високо ефрейторът

— Проверявам автомата — отвърна Даутенфелс, без да се замисли.

— Два дни си на предната линия, а отговаряш като бил и пребил фронтовак — изсъска Щонц, като гледаше през амбразурата едва забележимия къс небе на хоризонта.

Той мислеше за нещо свое. Листът хартия в джоба не му даваше мира. Искаше му се час по-скоро да го даде на капитана от Гестапо, но тоя ден

като по чудо капитанът закъсняваше. Щонц се обърна към войника и запита:

— Навярно на новаците не им е по сърце предната линия? За какво мечтаят? Боят ли се от настъплението на руснаците?

— Не знам. Тях питайте — отвърна бавно, внимателно Даутенфелс.

— А ти как мислиш?

— Никога не мисля гласно. Мой приятел наскоро се размечта гласно и попадна на дявола на рогата.

— Къде?

— В гестапо.

— О-о! Ти, както виждам, не си глупав. . .

Щонц изпълзя от укритието и се спусна в окопа. Капитан Грос беше дошъл вече на определеното за среща място до една разрушена огнева точка. Облакътил се на бруствера на окопа, той напрегнато гледаше очертанията на хребета, сякаш го виждаше за първи път. Продълговатото лице на Грос едва се виждаше в мрака. Капитанът нямаше настроение. Появилите се случаи на дезертьорство и донесенията на агентите за паническото настроение в дивизията го вбесяваха. Искаше му се всичко да види сам, всичко да узнае, за да може да предотврати престъплението още в самия му зародиш. Властолюбив и самоуверен, той гледаше на работата си в Гестапо като на служба, която ще му помогне да се издигне към властта и охолството. Но в последно време никак не му вървеше. От мисли и напрежение сън не го хващаше. Той често виждаше във въображението си злото, излиняло лице на Радиес, началник на гестапо при окупационните войски в Норвегия, и слушаше неговите упреци: „Ловите дребната риба, капитане! Боя се, че ако върви все така, ще се наложи да взе-

мем мерки и тогава — сърдете се сам на себе си." Грос разбираше смисъла на тези думи и знаеше, че Радиес не забравя своите обещания. Сега той мислеше тъкмо за това. Дошлият Щонц прекъсна мислите му.

— Какво ново има? — запита капитанът с хрипкав глас.

Щонц бърже му подаде сгънатия на четири лист.

— Тук всичко е изложено, господин капитан...

— Аз ще престана да ви се доверявам, мой отлични резиденте — прекъсна го рязко Грос, като наблегна на двете последни думи. — Защо ме излъгахте оня път и не изпълнихте задачата си? Защо вашите хора безделничат?

— Виноват! Но аз изпълних всичко, господин капитан!

Грос тежко дишаше. Той хвана с две ръце Щонц за яката на шинела и силно го дръпна към себе си.

— Къде е Клауст? Къде е Крум? Аз те питам: къде? При руснаците, във Финландия... — изсъска Грос.

В укритието на съседната огнева точка се разнесе глух изстрел и долетя къс вик. Грос не беше чул свистенето на куршум. „Самонараняване" — мерна се в ума му. Той се втурна към огневата точка. Щонц бягаше по петите му. Грос мина коляното на окопа и се вмъкна в укритието. До ушите на Щонц стигна слаб стон и неразбран къс разговор. От укритието най-напред изпълзя войникът. Придържайки ранената си дясна ръка, той се изправи с мъка. От мрака израсна Грос.

— Презиме? — рязко попита той.

— Войник Даутенфелс — отвърна раненият.

— Сърдете се сам на себе си! Ефрейтор Щонц, конвоирайте го след мен — заповяда гестаповецът.

Слéд няколко минути те бяха вече в землянката на опорния пункт. Намиращите се в нея войници плахо ги наобиколиха, като наблюдаваха гестаповеца.

Без да дочака извиканията от болницата лекар, Грос разсъблече до пояс войника и прегледа раната му. Почервенялата от кръв ръка на Даутенфелс висеше безжизнено надолу. Смутените му, изплашени очи шареха по лицата на окръжилите ги войници, които той почти не познаваше. Долната му челюст бавно увисна и откри равните му, бели зъби. Даутенфелс не чувствуваше болката, която му причиняваше Грос, като изследваше раната му. В землянката се втурна пълен лекар с издадена брадичка.

— Какво правите, капитане? — удивено викна лекарят и безцеремонно отстрани Грос от ранения. — Та така ще се получи възпаление. Веднага трябва да се превърже и изпрати в болницата. — Ровейки се в малката си зелена чанта, той като че ли приказваше на себе си.

— Имам един въпрос — каза Грос на лекаря.

— Може и десет — отвърна лекарят, без да вдига глава, и разкъса обвивката на руло бинт.

— Само един. Каква е раната — от снарядно парче или от куршум? Ако е от куршум, то налице е рана, причинена от куршум „дум-дум".

— Сега не е време за любопитство. При това аз съм лекар и от разните ваши бум-дум не разбирам.

— Аз съм капитан. . . — каза Грос и подаде значката си от гестапо. — Нужно ми е да разбера каква е раната — от пръскащ се куршум или от обикновен?

Лекарят внимателно погледна Даутенфелс, сетне Грос и като се сети каква е работата, отговори:

Раната е от пръскащ се куршум.

— А този глупак твърди, че са го ранили руснаците.

— Може би да е така — съгласи се лекарят.

Тънка усмивка се плъзна по устните на Грос. Той нервно извади цигара, щракна запалката и като пусна струйка дим, седна до масата.

— Вие се лъжете! — каза той. Хитро присвитите му очи гледаха ту Даутенфелс, ту лекаря. — Забравихте една важна подробност: руснаците не употребяват пръскащи се куршуми.

— Ах! Да, да, да — закима глава лекарят.

— Може би ти ще кажеш истината? — запита Грос, като се обърна към Даутенфелс. — Руската страна, както виждаш, отпада.

Пред очите на Даутенфелс се мяркаха образите на плачещата майка и на бащата инвалид. Чувайки въпроса на Грос, той потрепера и тихо отвърна:

— Руснаците.

Грос хвърли цигарата на пода и заповяда на Щонц:

— Водете го в гестапо!

Щонц наметна шинела на Даутенфелс и го изведе от землянката. Лекарят сви рамене, наведе се над чантата си и затвори капака ѝ, след това бързо се измъкна през вратата.

Чак сега присъствуващите в землянката чуха гъстата автоматна стрелба. Малкото прозорче блесна в светлина. Войниците взеха оръжието си и побягнаха към хълма. След тях излезе Грос. Една след друга се пръскаха бели ракети, остро свистяха куршуми. Руснаците усилиха огъня. Над Грос засвири мина. Той покри с ръце главата си и седна в окопа. Хълмът задудна.

* * *

Пристанището Лиинахамари, обкръжено от стръмни скалисти хълмове, беше главна база на хитлеристите, през която те снабдяваха фронта си. Денем по залива рядко минаваха кораби. Боядисани с цвета на скалите, те се вмъкваха нощем в него и се скриваха под зъберите на хълмовете. Нет пристана с поставени нарядко кнехтове се вдаваха в залива. През деня те опустяваха.

По хълмовете се виждаха самотни къщички, землянки и само край плаващите работилници, разположени в най-тясната част на залива, се отделяха на фона на черните, мрачни хълмове три големи бензинови склада. Успоредно на брега вървеше единственият широк, утъпкан път. Той се изкачваше по хълма, разширяваше се в равна площадка пред триетажното каменно здание на щаба на командуващия 20-та планинско-стрелкова лапландска армия, отново се изправяше и провираше като змия между езерата и хълмовете на Печенга, а след Печенга се разклоняваше: единият клон водеше към Мурманск, другият — през Никел към Норвегия.

След излизането на Финландия от войната пътят се оживи. Ден и нощ се точеха към фронта автомобили, каруци и пеши колони. Командуването бързо снемаше военните части от Южна Норвегия и строеше нови упорни участъци по крайбрежието на Баренцово море, в местата, където се предполагаше стоварването на руски десант. Хиляди хора заемаха отбрана под открито небе.

Задполярните пътеки бяха потънали в кал. Стрелковите части, които се влачеха без път към морето, бяха останали още от 8 септември без про-

доволствие. Тиловите части закъсаха насред път, а първата група товарни коне се заблуди из хълмовете и излезе на Печенга.

На третото денонощие бъркотията взе да се оправя. Стрелковите части на 6-та планинско-егерска дивизия заемаха нова отбранителна линия по крайбрежието. Само 2-ра егерска дивизия на Мурманския участък от фронта и в района на Муста-Тунтури остана на място. Командирът на тази дивизия, генерал Кайфер, беше извикан на съвещание при новия командуващ армията. Тук той престоя малко време. С бърза крачка, която никак не подхождаше на възрастта му, той изтича от третия етаж на щаба. Пред стълбището адютантът ловко отвори вратата на „опеладмирала". Машината се плъзна по утъпкания път между хълмовете.

Сложил ръце между колената си, Кайфер седеше на задното седалище, поклащаше се с цяло тяло и хрипкаво кашляше, като че ли се канеше да заговори. Неговият адютант, оберлейтенант Зимбел, млад блондин с кръгло лице и големи възпалени очи, седеше до шофьора и непрекъснато следеше пътя. Главата му изглеждаше, че едва се държи на дългата му тънка шия; устните му бяха издути недоволно.

Кайфер не случайно водеше със себе си Зимбел вече трета година по фронтовете и окупираните страни. Той го харесваше заради неговата услужлива изпълнителност, за неговата предпазливост, находчивост и изключителна изобретателност при изпълнение желанията на генерала, когато той искаше да прекара весело времето си.

Кайфер пристигна преди два месеца от Берлин в Норвегия, за да командува дивизията, която сменяше частите по крайбрежието, граничещо с Рибачий. Новото си назначение Кайфер прие като

обида. Но нямаше какво да прави. Източният фронт го привличаше още по-малко.

Сега той пътуваше мълчаливо из целия път, като повдигаше от време на време натежалите си клепки. Ситен дъжд се спускаше на криволичещи струйки по стъклата на автомобила. Кайфер не обичаше това влажно време. Той казваше, че дъждът винаги предизвиквал у него мрачно настроение.

Кайфер спря автомобила до малък дървен параклис, който се намираше на един малък хълм пред Печенга. Излязоха от колата. В голямото поле, разстлало се пред тях, се виждаше гробище, покрито с около четири хиляди брезови кръстове. Сякаш строени загинали войници, те обкръжаваха гранитен постамент, над който се издигаше голям черен гранитен кръст. Върху бронзова плочка бяха гравирани думи в памет на загиналия командуващ армията.

Кайфер прочете надписите на няколко кръста, мина по края на огромното гробище, спря се пред стария параклис и загледа висящата в него голяма бронзова камбана. По ръба на камбаната се виждаха в един ред едри букви от стар руски шрифт. Генералът сричка по сричка с труд разчете: „Подарък от княз Печенгски. . .” — По-нататък надписът не се виждаше. Кайфер се побоя да влезе в параклиса, тъй като той можеше да се срути върху него.

— Както изглежда, болшевишката пропаганда с право крещи, че тук е стара руска земя — каза замислено Кайфер и се оттегли от параклиса. . .

Автомобилът рязко зави от главния път и се залюшка и заподскача по калната фронтова широка пътека към Чаравара — гарнизон и щаб на дивизията край Муста-Тунтури. Кой знае защо Кай-

фер си спомни последния парад на войските, който беше видял в Лайпциг. Стъпките и виковете шумяха в ушите му. Все по-силно и по-често звънтяха барабаните, пищяха флейтите и баситe. С бърз марш преминаваше войската в триколонен строй, мяркаха се равните редици на високо вдигащите се крака... Сетне всичко това мигновено изчезна. Вместо войските пред неговите очи се появиха редиците брезови кръстове, проточили се до безкрая. Кайфер изстина, по тялото му премина тръпка.

— Боже мой! Кога ще настъпи краят на всичко това? — каза гласно той и още същия миг помисли: — „По-добре е никога да не идва."

Автомобилът забуксува в речния пясък, спусна се в долината и спря пред едноетажна каменна къща. В нея беше тъмно. Зимбал отвори външната врата и запали осветлението в антрето.

— Къде е часовоят? Защо няма охрана? — запита рязко Кайфер.

Зимбал сви рамене и му помогна да се съблече.

— Къде е тази Ема? Спи ли? — удиви се Кайфер, взе си цигара и изведнъж се спусна към ъгъла на стаята.

Зимбал отскочи встрани и видя поставения в ъгъла автомат. В съседната стая се чуха стъпки и тътрузене на нозе. Кайфер почука с пръсти на вратата, но веднага седна в креслото задъхан от гняв. Зимбел искаше да отвори насила вратата, но от стаята се чу глас:

— Минутка, скъпи, аз ще отворя.

Ема излезе почервеняла, невчесана, изплашена. Дългият й сив халат не беше закопчан.

— Мили мой!... Ти така бързо се върна... Да не се е случило нещо по пътя? — тя взе цигара и седна на ниската облегалка на креслото. — Защо

мълчиш? — Ема тури ръката си върху рамото на Кайфер, но веднага я сне. — Заповядай на оберлейтенанта да се поразходи. Чувала съм, че той така много обича природата...

— Кой друг е в къщата? — запита Кайфер.

— Беше ми скучно. Днес е такова ужасно време. Аз поканих...

Кайфер отблъсна жената и посочи с очи вратата на Зимбел.

Адютантът измъкна за врата един войник. Трепереики, войникът се изправи пред генерала. Сгърченото му лице молеше пощада.

— Напишете заповед! — спокойно започна Кайфер. — За напускане на поста от войника... научете презимето му... да се разстреля. Подпис мой.

Ема викна и замря.

— Без съд? — запита Зимбел.

— Да! Ето заповед на фюрера две нули триста и седемдесет. — Кайфер тръсна пред носа на войника сгънат на две лист. — Той ще бъде първият. А вие — Кайфер остро се обърна към Ема, — вие веднага напуснете тази къща! Зимбел! Изведете тази жена!

Генералът влезе в своята стая.

В къщата настъпи тишина. На треперливия телефонен звън никой не отговори. Равномерно цъкаше стенният часовник. Зад прозореца чаткаха о гранита подкованите с кабари обувки на застъпилия на пост егер. Кайфер седеше до масата и шареше с очи по картата. Той се видя във Франция, Полша, сетне в Чехословакия, Румъния и накрая в Русия. Неочаквано си спомни думите на Бисмарк: „Руският колар дълго запряга, но ако той веднъж тръгне, скоро няма да го спреш." Сега Русия му се представи като изправен на задните си крака кон пред вратите на останалата сама Германия.

„Какъв фатален край ни поднесе съдбата" — помисли си Кайфер и отново си спомни голямото гробище с брезовите кръстове.

— Спирт! — заповяда той на върналия се Зимбел.

Зимбел знаеше, че Кайфер рядко пие спирт — само тогава, когато му се искаше да подави непоносима душевна болка. Неговата драма беше започнала преди около тридесет години. Кайфер обичаше безумно своята жена. На втората година от техния съвместен живот им се роди син. След неуспешно раждане жена му се побърка и до началото на войната с руснаците се намираше в психиатрическа болница, където и почина. През цялото това време Кайфер чакаше нейното оздравяване и така се и състари в надежди.

Генералът и адютантът пиеха заедно. Зимбел се стараеше по-бързо да изпие разредения спирт, който тук пиеха вместо ракия. Той гълташе спирта на едри глътки, сетне дълго вдишваше през носа си свеж въздух и като се обръщаше встрани, издишваше през устата. Изтегнал се в креслото, Кайфер смучеше чист спирт, туряше в устата си киселите зърнести плодове от клюква — храст, който расте само на север — и непрекъснато пушеше. Мрачен, навъсен, той гледаше потъмняващия прозорец. Напи се бързо. Главата му се наклони, устните му увиснаха. Той продължаваше да мисли за нещо, понякога гласно изговаряше откъси от овладелите го мрачни мисли. Виденията на гробището с брезовите кръстове не го напускаше. Зимбел се преструваше, че слуша генерала, но му се спеше много. Все да хълца. Отначало високо, след това все по-често, така че коремът го заболя.

Кайфер допи остатъка от спирта в чашата, поиска да се изправи, но тежко се отпусна в креслото и

като протегна дългите си мършави крака, помоли адютанта да го разсъблече.

... Зимбел се събуди от изстрел пред къщата. Подскочи в леглото преди още да бе отворил очи. Болеше го главата, устата му беше пресъхнала. „Изглежда съм препил" — помисли си той и отново се накани да спи.

Нов изстрел. Долетя женски плач. Адютантът скочи и се спусна по стаята. Изтича в антрето, поиска да се върне, но удари лицето си в ръба на полуоткрехнатата врата и със стон се строполи на пода.

Кайфер бе обхванат от ужас, когато излезе в антрето. Светлината от неговата стая падаше като прожекторен лъч върху неподвижното тяло на адютанта, чието лице беше окървавено. Кайфер мигом отрезня. Той стоеше с пистолет в ръка и трепереше от студ. На вратата се почука силно. Кайфер се затресе, обърна се встрани, втурна се в осветената стая и като хлопна след себе си вратата, завъртя два пъти ключа. „Но кой е убил Зимбел?" Генералът бързо изгаси светлината.

На вратата продължаваха да чукат. Отново заплака жена. Чуваха се ругатните на часовоя.

„Какво е това? Не са ли руснаците?" — помисли си Кайфер. Той взе телефонната слушалка.

— Дайте... къде е този... — Кайфер забрави кого искаше да извика по телефона.

— Слушам, господин генерал! — долетя в слушалката бодър глас,който подействува успокоително на Кайфер.

— Дежурният по дивизия — отвърна Кайфер и се изкашля, — какво се е случило там при вас? — запита високо дежурния, когато той му се обади.

— Къде, господин генерал?

— Тук! При мене, в антрето, е убит адютантът... изпратете рота пред моя дом. — Кайфер затвори телефонната слушалка.

В антрето някой тътрузеше нозе. „Сега ще се вмъкнат при мене" — помисли Кайфер и се скри в далечния ъгъл на спалнята.

...Зимбел се свести. Тежко дишайки, той се подпираше с две ръце о стената и бавно се влачеше към вратата. Отметна назад глава и се постара да спре кръвта, която все още течеше от носа му по брадичката. Напипа дръжката и отвори вратата. Студеният въздух го освежи. Пред него стоеше Ема. Полуоблечена, тя се свиваше от студ.

– Об-бер-лейтенант, ранен ли сте? Какво се е случило с генерала? – запита с трепет в гласа Ема и улови Зимбел за раменете. Но ръцете и увиснаха надолу. Тя бавно се отпусна в краката на Зимбел.

— Какво става тук? – промълви адютантът.

— Аз не я пуснах, както ми беше заповядано, господин оберлейтенант – доложи часовоят и добави: — Тя като луда се навира под куршумите. Аз не я пуснах!...

Зимбел най-сетне дойде на себе си. Той чак сега видя, че стои бос и по долни гащи.

– Ема! Станете, не се излагайте пред хората. Влезте в стаята или ще затворя вратата.

— А генералът? Нали е заповядано да не влизам – продума със сълзи Ема.

— Да, аз забравих...

От това затруднително положение ги извади сам Кайфер. Той позна говорещите и влезе в антрето.

– Ема! Идете в стаята — каза без злоба той и отстрани Зимбел с ръка. — Идете, аз не ви се сърдя.

В тази нощ Ема се почувствува захвърлена и никому ненужна. Не ѝ стигаха сили да тури край на живота си. Не я пускаха в дома, който беше единствен в гарнизона Чаравара. „Така е заповядано от генерала" — чуваше отвсякъде тя един и същ отговор. А ето сега сам Кайфер седеше пред нея и не ѝ се сърдеше... Ема плахо пристъпи прага и се шмугна в стаята на генерала.

Към къщата идваха във верига войници.

— Така и ще те отмъкнат руснаците, докато тези храбреци ти помогнат... Часовой! Спрете ги и ги върнете обратно — заповяда генералът.

Той хвана Зимбел за ръката, вмъкна го в антрето и хлопна външната врата.

— Какво се е случило с вас? Кой ви украси така?

— Не си спомням, май че се ударих о вратата.

— А аз мислех... — Кайфер се усмихна. — Идете да починете. Ема ще остане при мене. Защо да се отказваме пред смъртта от това, което няма да намерим на оня свят...

Генералът се прибра. Клатушкайки се, Зимбел влезе в другата стая. Събори на пода възглавницата, легна в леглото и вирна брадичката си. Започна да си спомня всичко, което се беше случило от миналата вечер насам. „Защо се напих така? Доста отдавна не съм се напивал. Защо Кайфер каза: преди смъртта... на оня свят?... Може би той е прав." Повече от всичко оберлейтенантът се боеше от смъртта. Той скочи от леглото и заснова от ъгъл в ъгъл. „Нима е наближил краят, нима няма спасение?"

От съседната стая долетя късият смях на Ема и звънът на чаши. Зимбел се обърна към вратата. Душеше го злоба, искаше му се да крещи, да хапи, да троши всичко, което му попадне под ръка, и да бяга. За първи път той изпита страшно отвраще-

ние към генерала и дълбока жалост за самия себе си. Хлипайки, той се повали на леглото. Плачеше без сълзи. Не плачеше, а жално виеше, чувствувайки прилошаване и слабост в цялото тяло.

ГЛАВА 11

Към края на третата нощ разузнавачите пресякоха широкия утъпкан път от Печенга за Мурманск и подтиквайки се един друг, отново навлязоха в хълмовете. Утрото настъпи неочаквано рано. Така се случваше всеки път — разузнавачите едва успяваха да изминат разстоянието, определено за всяка нощ.

На югоизток се развиделя, хоризонтът и склоновете се откриха. Беше студено, но от север духаше топъл вятър.

— Миша, морето диша — каза Шубни, като си пое дъх и се закатери след Борисов по хълма.

— То е винаги с нас, Фома. И защо е така: от юг винаги вятърът е студен, а от север топъл. Особено на зазоряване. Така те гали и стопля. Дай ръка, може да паднеш.

Едрият Борисов леко изтегли към себе си Шубни, той пък издърпа радиста Башев и отново един след друг запълзяха все по-високо и по-високо по двугърбия връх.

— Тая топлина, Миша, идва от Голфщрома. Морето не замръзва. При нас в Архангелск не е така.

— Бъбрици такива! — викна Ломов.

С всеки изминат ден в марш или на почивка разузнавачите се чувствуваха все по-свободни. Шегобийците се присмиваха на всичко, а слушателите им не можеха да удържат смеха си. Денем, по време на почивка, разузнавачите събираха черве-

ните и блатните боровинки, запазили още вкуса си, с които са така богати задполярните хълмове есен. Увличайки се, моряците плъзваха далеч от лагера и можеха да бъдат открити. Нарушенията на дисциплината можеха да причинят гибел на отряда. Това безпокоеше Ломов. На предстоящата почивка той реши строго да предупреди разузнавачите.

Скоро влязоха в една падина, застлана като равна площадка в седловината на двугърбия връх. Тя беше по-висока от обкръжаващите я върхове. Ломов спря отряда и изпрати напред разузнаване, което скоро се върна с приятни новини: хитлеристи на върха нямаше. Разузнавачите се учудваха защо фашистите не са организирали наблюдателен пункт на тази командна височина.

Мястото, което бяха принудени да изберат за почивка, се оказа твърде удобно и подходящо. Моряците свалиха целия си товар, свободно въздъхнаха и разкопчаха шубите си.

Избраха сред скалите три наблюдателни пункта. Ломов определи план за отбрана в случай на бой и оттегляне. Разузнавачите си свиха цигари, но никой още не запушваше.

— Пушете, но не всички наведнъж — разреши Ломов. — Пък и тютюна икономисвайте.

След закуската легнаха да спят; трима отидоха на вахта. В лагера Шубни остана дневален.

Ломов и Чистяков изпълзяха на гребена на хълма и устроиха сред камъните амбразура за наблюдение. Загледаха мълчаливо местността, която се разстилаше пред тях. Ясно се виждаше долината и част от пътя, който се виеше по срещуположния хълм. Ломов отвори картата и чак сега разбра защо толкова късно бяха пресекли пътя от Печенга за Мурманск. През нощта отрядът се беше откло-

нил вляво. Ломов се безпокоеше не само за напразно изминатите километри встрани от целта, но дори и за стотина метра, извървени повече от необходимото — с това се губеше ценно време, а се изтощаваха и хората.

— Пътят води за Никел. Ние сме пред разклонението — каза Ломов и замълча.

Вдясно от хълма се появи колона от хора. Те вървяха по пътя и като че ли нямаха край. Облечени тънко в тоя есенен ден, хората се свиваха и сгърбваха от студ. Над главите им се кълбяха облаци от издишваната пара. Много от тях бяха облечени в граждански дрехи, други в съветска военна униформа, а имаше и такива в моряшки бушлати. Отпред и встрани вървяха автоматчици. Почти всеки един от тях водеше за ремък куче. Колоната вече свършваше, когато се появи нова колона от жени. Те не бяха много. Пред буйната рекичка, която се виждаше вляво на километър разстояние, първата колона спря, а втората с жените се скри зад хълма.

— Сигурно са пленници? — прошепна Чистяков.

Близо до рекичката Ломов видя самотна къща. Егерите подкарваха хората в двора ѝ. След малко хората започнаха да се пръскат в различни посоки с кирки, лопати, носилки и колички. Три двуколки с дълги о́кове и впрегнати в тях хора се затъркаляха по пътя.

Хората без суетене се заеха за работа и Ломов разбра, че те не идват днес за първи път.

... По течението на буйната тясна река една след друга се спускаха лодки, натоварени с големи квадратни камъни. На всяка лодка имаше по един гребец, който едва успяваше да я управлява. На брега чакаха хора с носилки. Камъните носеха до пътя, откъдето с количките и каруците ги откар-

ваха към хълма. Количките и каруците изчезваха някъде.

— Ама че самодейност!

С бинокъл Ломов едва различи скрития зад издатъка на една скала вход на тунел. На върха на хълма в голям окоп стърчеше само горната част на огромно оръдейно дуло, покрито с маскировъчна мрежа.

— Гледаме надалеч, а под носа си не виждаме — каза Ломов, сочейки на мичмана оръдието. — Далекобойно оръдие устройват. Изглежда, че в този квадрат има батарея; колоната отиде към съседния хълм — и той отбеляза нещо върху картата си.

Срещу течението на реката хората влачеха лодките с въжета. Скриваха се зад двугърбия връх. Оттук, натоварени, лодките отново плаваха надолу. От брега до пътя се движеха във верига хора с носилки, а по-нататък вдясно и вляво на пътя се виждаха други да тикат натоварените колички и каруци. Край тях вървяха надзорници в егерска униформа. „Кои са тези хора? Дали са руснаци или норвежци, поляци или французи?" — питаше се Ломов и беше уверен, че каквито и да са тези хора, те с надежда гледат на изток и чакат освобождение и разплата за своите мъки и унижения.

Под хълма, вдясно от пътя, четирима хитлеристи бяха привършили да дълбаят една ниша. Без да бързат, те се скриха зад завоя на пътя, но скоро отново се появиха, като носеха някакви сандъци. Ломов се удиви от това, че хитлеристите сами работеха.

Хитлеристите поставиха сандъците в нишата, изтеглиха един проводник към хълма и започнаха да маскират съоръжението.

— Подготвят хълма за срутване, а когато се наложи, и пътя ще могат да засипят — досети се Чи-

стяков. — Предусещат, другарю командир, предусещат: под краката им почна да пари.

— Наистина се подготвят. Иначе защо им е този проводник, който изтеглят към върха. Биха могли да вземат бикфордов фитил и готово — съгласи се Ломов.

В очите на Чистяков пламнаха буйни искри. Той се приближи до Ломов.

— Възложете ми, другарю лейтенант. Преди да тръгнем, ще дойда със сапьорите и с един замах ще го ликвидираме. В критическия момент — няма да има взрив. Само разрешете!

— Да не сте помислили! — отряза го Ломов. — От вас още не бях чувал такава измишльотина.

— Такъв случай да се изпусне! Без шум...

— Достатъчно, мичман. Тук на всяка стъпка може да се намери за какво да се отмъщава на врага — отвърна Ломов, зает със свои мисли. Той гледаше синята линия, която пресичаше квадрата в картата. — А няма да бъде лошо...

— Разбира се, че няма да бъде лошо — съгласи се живо Чистяков.

— Какво ще кажеш, мичман — заговори Ломов, — ако ние стигнем по вода до Леастерас, а? Виж в картата. Реката тече в Норвегия. На осем километра от мястото за операцията. Както изглежда, лодките се пазят под хълма до къщата... Да вземем през нощта две лодки и да се спуснем надолу. Погледни какво е течението: едва ще можем да управляваме с веслата.

Загледан в Ломов, Чистяков забрави за своя план. „Ето какво решавал сега командирът! Ето защо така дълго гледаше картата!"

Те пропълзяха до другите наблюдателни пунктове. Ломов заповяда на вахтените най-грижливо да наблюдават къщата до реката и да видят колко

хитлериста има в нея, отиват ли си всички след работа и заключват ли вратата.

След това Ломов и Чистяков се спуснаха към лагера, където моряците вече спяха. Лейтенантът закуси здраво и отново отвори картата. Той взе пергела, измери с него синята линия по картата и като пресметна скоростта на течението на реката, помисли: „До разсъмване ще можем да изминем петдесет километра. Истинска находка!" Тази своя мисъл Ломов сподели със стоящия на вахта Шубни. Сетне изпушиха с Чистяков по една цигара и легнаха да спят...

...Шубни събуди за вахта Ерошин, Борисов и Чупин. Разсъни се и Громов. Шубни легна удобно на мястото на разбудените, но не можеше да затвори очи. Искаше му се да разкаже на моряците новината, която засега знаеха той, командирът и мичманът.

— Лейтенантът и мичманът преди малко обмисляха една работа — започна той. — Набелязаха маршрутът по-нататък да мине по реката. Под хълма има лодки. „Ти разбираш ли, Шубни, каква находка е това?" — каза ми командирът. „Как да не разбирам — отвръщам. — Ние по водата сме като птици в небесата." А лейтенантът пресметна и каза, че за една нощ не по-малко от петдесет километра ще изминем, и то без да се измаряме.

— А каква е широчината и дълбочината на рекичката? — запита навъсеният и озадачен от новината сапьор Чупин. — По плитчините ще трябва да газим, много ще се приближим до фашистите, пък и реката е непозната.

— Сред хълмовете може да се появят повече изненади — каза басово още неразсъненият Борисов и с шепот продължи: — А по вода е по-безопасно и няма да се измъчиш така. Умно го е измислил.

—Колкото за това, че реката е непозната и има разни там плитчини, ти, Чупин, не си прав — заговори отново Шубни. — В моя живот се случи веднъж такова нещо. Работех в един горски участък. Не можах да прибера пари. Разболях се. Близо месец лежах в една колиба сред тайгата. Щом укрепнах, тръгнах към Двина. Бях чул на брега сред секачите, че нямало лоцман, който да прекара трупи по реката. Есенно време Двина е буйна, разлива се и почти не можеш да разбереш по пътя дали си в руслото или в някой приток. В такова време е опасно да се водят салове. Бригада от салджии има, а лоцман няма. Я да взема, мисля си, да стана лоцман. Салджиите са опитен народ, на всяка верста по Двина вода пият, ще ми подскажат туй-онуй. Редът, командите и обичаите аз ги знаех още от детинство. . . Отивам в кантората при управляващия — и тап, паспорта на масата. В кантората имаше двама души. Кой беше главният и сега не знам. Единият ме пита: „Случвало ли ви се е в такова време. . . — а по-нататък, като завъртя една засукана дума (и сега не бих я разбрал) — с една дума, случвало ли ви се е да водите салове?" А аз ей тъй свивам вежди и казвам: „Аз искам утре да пусна саловете. Каква храна и водка се полагат, колко ще ми бъде авансът?" На моя въпрос беше даден най-точен отговор. . . Запознах се, без да се бавя, със салджиите, избрах двамина и отидохме в селището. Върнахме се със закуска и две ведра с водка. Угощавам ги с едно голямо канче, а сам в устата си капка не слагам. Почнаха да ме хвалят: „Ето това е лоцман! Душа човек! Случвало се е да ни дадат по чашка преди поход, а той с канче черпи за своя сметка. Та ние с такъв. . . Та ние за такъв. . ." На заранта идват при мене трима мъжаги с бради и ми казват: „Временцето днес е чу-

десно. Можем да тръгнем, а? Хората чакат работа." А аз им казвам: „Без добър съвет е също като на море без привет. Какво пък, аз също мисля, че е вече време." И ние заплавахме. На втората нощ идва при мене познатият вече брадатко и ме съветва: „Да вземем да почакаме до утре? Времето нещо се е разбушувало, мястото сами го знаете... Да не заседнем ..." — „Та далеч ли е до бедата — отвръщам. — Предпазливия, дето се казва, и бог го предпазва. Ще преночуваме до брега, съгласен съм." А на утрото се помъкнахме нататък. Не си спомням всичките им съвети. С помощта и съобразителността на салджиите предадох трупите цели целенички. Получих пари, разплатих се с всички и отидохме в една чайна. Поръчах си аз бирена чаша с водка, чукнах се с всеки и държах една малка реч: „Лоцман, казвам, аз никога не съм бил, на салове само риба съм ловил като хлапак, па селяците и оттам ме гонеха, а в реки съм плавал повече без гащи или с лодка за петак край брега. Благодаря ви за службата." Казах така и на един дъх изпих водката, свалих си шапката, поклоних им се до земята и си отидох. Много ми се искаше да ги видя след тази реч, но се побоях да се върна.

— Ама че си лъжльо ти, Фома! — засмя се Ерошин и бутна с лакът Шубни.

— Всичко е наред — добави Борисов. — Имаме командир, боцман, сигналист, моряци. А сега и лоцман открихме. Командата е достатъчна за подводна лодка. Вярно ли е, Шубни?

Ала Шубни нищо не отговори. Той вече спеше покрит през глава с плащ-палатката.

* * *

Кратък е денят през късна есен в Задполярието. Няма слънце, мрачно е и сиво като по свечеряване. Нощта настъпва така неочаквано бързо, както и утрото. Хълмовете се сливат в неясна черна сянка, а далеч в морето изчезва линията на хоризонта. Не чуруликат птици, и само незамлъкващи ручейчета някъде под камъните ден и нощ ромонят, докато не ги скове зимният мраз. По смрачаване задухват силни, студени ветрове. Те пронизват дрехите на хората, покриват с ледена корица земята и камъните.

...На хълма, където се беше разположил отрядът на Ломов, по свечеряване задуха вятър. Той се усили и зави като пред буря, спирайки дъха на хората. Наложи се да свалят плащ-палатките. Те се надуваха като корабни платна и едва ги задържаха да не отлетят.

С настъпването на тъмнината Ломов сне постовете и изслуша сменилите се от вахта наблюдатели. През деня при хитлеристите не беше станало нищо особено. Привечер колоната от хора заминала обратно и фашистите отишли с тях. Инструментите, количките и каруците били оставени в двора. Вратата зеела отворена. Тъй като паднал мрак, наблюдателите не успели да видят дали някой е останал в къщата.

Ломов събра всички разузнавачи и като седна с гръб към вятъра, разказа им плана си за новото движение по реката. Лейтенантът заповяда на Чистяков, Борисов и Ерошин да разузнаят мястото за натоварване на отряда. Поръча им да потърсят в двора на къщата весла и да изберат в реката две големи лодки. След това той реши да поговори за дисциплината. В беседата Ломов умишлено пре-

увеличи нарушенията по маскировката и макар да не виждаше лицата на разузнавачите, чувствуваше, че никой от тях не мислеше да се оправдава.

Чистяков, Борисов и Ерошин заминаха на разузнаване. По склоновете на хълма те се спуснаха към реката. Силният вятър ги тласкаше към скалите и заглушаваше шума от стъпките им.

Издърпаните на брега лодки лежаха в една редица под скалата. Разузнавачите ги заобиколиха и излязоха на могилата, върху която се виждаше къща. Единственото прозорче на къщата светеше. Чистяков махна с ръка и пръв запълзя към нея. Пред очите му всичко се сливаше, в ушите му свистеше вятърът, ръцете и краката му потъваха и се хлъзгаха в калта, размесена през деня от хиляди нозе. Допълзяха. Като се опря внимателно о стената, мичманът допря лице до стъклото и се загледа през него. В къщата имаше хитлеристки войник и някакъв цивилен човек. Чистяков се вмъкна през открехнатата врата и замря. Върху него с ръмжене се хвърли овчарско куче. Светлината от прозореца, която падаше на двора, освети озъбената уста на кучето. Мичманът го удари с кама в гърдите. Кучето диво заквича. Чистяков и притичалият Борисов прибягаха към къщата и на прага се сблъскаха с фашиста. Той не успя да се опомни, когато Борисов със страшен удар го свали на земята. Чистяков се вмъкна в къщата. В просторната стая седеше на стол един брадясал мъж в закърпена фланела и плъстени цървули, които беше привързал за краката си с ликови върви.

Той погледна с безразличие Чистяков, тури настрана канапа, с който свързваше пружините на едно кресло, но когато на отворената врата се показаха Борисов и Ерошин с обезоръжения фашист, скочи от стола. Той погледна с удивени очи разуз-

навачите. Изправи се и без да обръща внимание на насочения от Ерошин автомат, подскочи към фашиста и стовари големия си юмрук върху главата му. Чистяков хвана непознатия мъж за ръката, но той, изтощен сякаш от силата, която беше вложил в своя удар, мушна главата си в гърдите на мичмана и зарида. А когато вдигна лицето си, от уморените му, зачервени очи течаха две струйки сълзи към мустаците.

— Русиш! Сов'ет русиш! Норвеги... — радостно бъбреше той.

Чистяков се приближи до норвежеца, тури пръст на устните си и каза:

— С-ст, тихо!

Мичманът взе от масата поставения тежък катинар и угаси светлината. Щом всички излязоха от двора, той заключи вратата. Петте тъмни фигури се стопиха в мрака.

Когато разузнавачите се завърнаха, Ломов разпита пленения хитлеристки фелдфебел, който изглеждаше твърде опитен и служил. Сбито и бързо фелдфебелът разказа, че хитлеристи наблизо нямало; сред хълмовете имало малък гарнизон артилеристи, които монтирали тежката далекобойна батарея, а близо до лагера на пленниците — конвоен батальон. В тоя дълбок тил реката не се охранявала, но край нея имало разположени войскови части.

Скоро отрядът напусна мястото, на което почиваше, и излезе на брега. Моряците взеха да спускат във водата две лодки. Ломов реши да съобщи в щаба на бригадата новите сведения. Той намери Башев, двамата се покриха с плащ-палатка и радистът даде позивните. Отговориха му веднага. Ломов започна да диктува шифрована радиотелеграма.

Вятърът и бързото течение тласкаха лодките към брега. Разузнавачите ги отблъснаха, когато командирът и радистът седнаха на носовата решетка до пленника и освободения норвежец. Лодките се завъртяха, изравниха се и една след друга бързо заплаваха по средата на реката, гонени от бързото течение и попътния вятър.

ГЛАВА 12

Наместникът на Хитлер в Норвегия райхскомисарят Тербовен вече два часа беседваше с майор Квислинг.

Тяхната среща беше станала не в Осло, а на склона на хълма Синсакер край град Тройнхаим — бивша кралска столица и архиепископска резиденция.

Райхскомисарят беше в ужасно настроение. След наскорошното покушение върху Квислинг той беше станал предпазлив, недоверчив и безпокоен.

Двамата говореха за създаването на норвежки отряди за защита на страната от руснаците. Цялата им надежда беше в членовете на норвежката Квислингова партия, но те се отклоняваха от призива да влязат във въоръжените отряди на своя вожд и с хиляди се криеха из горите или бягаха в Швеция. В края на разговора райхскомисарят заповяда след една седмица да му бъде доложено за създаването на отрядите и изгони Квислинг като слуга от кабинета си.

Тербовен отлетя за Киркенес, най-северното норвежко пристанище в Баренцово море, недалеч от финландската граница.

По свечеряване самолетът кацна на аеродрума край морето и след няколко минути Тербовен теж-

ко се изкачваше към втория етаж на своята временна резиденция в Киркенес. В движение той заповяда на дежурния офицер да провери дали всички извикани командири на дивизии и части са дошли на заповяданото съвещание.

Кабинетът на райхскомисарят беше голям и неуютен, с четири високи прозореца, които гледаха към морето. Покрай голите стени имаше дълги редици столове. В ъгъла, до прозореца — широко бюро, кожено кресло, а над него портрет на Хитлер до тавана. Останалите стени бяха голи. Райхскомисарят не обичаше картините.

Тербовен тури върху масата голяма черна папка, разкопча куртката си и се приближи до прозореца. Със солидния си висок ръст и с лъскавата си бръсната глава той приличаше на борец. Лицето му беше подпухнало, носът дълъг и прав, по бузите му имаше сини жилчици, ъглите на устата му бяха отпуснати презрително надолу. Той гледаше изпод очи и това придаваше на лицето му студена строгост.

Той беше един от първите райхскомисари, подготвени от хитлеристите за окупираните страни. Тербовен и сега си спомняше как в първите дни на своето назначение още в Германия си повтаряше гласно: „Райхскомисар! Добре е, дявол да го вземе!" — и до самозабрава се вслушваше в своя глас. Щом пристигна в Норвегия, той застана начело на управлението на страната и изпълни всичко, което му беше заповядал фюрерът. На 25 септември 1940 година райхскомисарят обяви, че парламентът е разпуснат, кралят е лишен от престола, а всички въпроси от външната политика влизат отсега в компетенцията на германските власти.

Норвежките политически партии бяха разтурени с изключение на партията „Национално един-

ство". Нейният ръководител Квислинг беше обявен за „вожд на националното движение". В страната беше установен нов политически ред.

Започна войната със Съветския съюз. И когато Ерик Кох, гаулайтер на Източна Прусия, беше назначен за райхскомисар на Украйна, Тербовен завистливо въздъхна и от тоя момент започна да мрази Норвегия. „Каква страна е това... Въглища и нефт няма, а за селското стопанство не ми се иска и да говоря. Колко можеш да спечелиш от рудата, китовата мас и моруната — дяволите да я вземат... Животновъдството също е изостанало. Търговският флот беше голям, но отпътува с англичаните. Какво има да се говори... Силата на Норвегия подкопаха още кралете на Швеция. В Русия да бях сега!..."

След разгрома на немскофашистките войски при Сталинград тези мисли вече не вълнуваха Тербовен. А когато съветските войски освободиха своята територия и напреднаха към Германия, той започна да се безпокои да не би да изгуби Норвегия. Преди няколко дни Тербовен падна духом. Финландия излезе от войната и в Задполярието хитлеристите останаха лице с лице срещу руснаците. След уверенията на Хитлер, че ще изтегли войските от Скандинавия, Тербовен се примири с мисълта да напусне поста райхскомисар, но в същото време се боеше от завръщането си в Германия, където започваше паниката.

Вчера Тербовен получи секретна заповед на Хитлер, за която трябваше да говори сега на събранието. В нея фюрерът заповядваше да защищават Норвегия до смърт.

Тербовен се върна от прозореца, отвори папката, разтвори голямата карта и покри с нея бюрото. На картата имаше много знаци: черни, сини и зелени

точки, чертички. Погледът му се спря на черните точки. Те бяха осеяли Източна Прусия, Полша, Румъния, България и като неудържима лавина се насочваха към Берлин. Райхскомисарят се облакъти на бюрото и закри с ръце лицето си. Той стоеше неподвижен и само маншетите на ризата му със златни копчета, които се подаваха от ръкавите на куртката му, незабележимо потрепваха.

В кабинета влезе Радиес — началникът на гестапо в окупационните войски. Той беше пълна противоположност на Тербовен. Беше нисък на ръст, сух, с лице като изсушена ябълка, но твърде подвижен и нервен. Радиес непрекъснато поправяше възела на черната си връзка и повдигаше дясното си рамо.

— Комунистите усърдно вербуват норвежци в партизанския отряд. Той вече надига глава — съобщи Радиес, като също се наведе над картата.

— Надявам се, че гестапо знае какво да прави с тази глава — отвърна насмешливо райхскомисарят и отиде към прозореца.

— Отрядът се дислоцира на около стотина мили оттук и се нарича „Двадесет и две години Норвежка компартия" — продължаваше Радиес. — Както виждате тази глава има доста солидна възраст и както аз вече успях да се убедя — дълбоки корени.

— Удар в гърба ли ни готвят?

— Да. Уловихме техен човек за свръзка. При разпита той каза, че отрядът чакал настъплението на Червената армия. За нещастие той се самоуби в килията си. Но замисълът е ясен. . .

— Вие от Тронхайм ли долетяхте? Кой се бунтува там? — запита Радиес, за да смени темата на разговора.

— Студентите от политехниката обявиха стачка. Те напуснаха града и сега се намират някъде около шведската граница.

— Те са при партизаните и имат пушки...

*

* *

... На съвещанието бяха пристигнали командирите на планинско-егерските дивизии, специалните части, въздушната дивизия, старши артилеристки и флотски офицери и един адмирал. Тъй като столовете не стигнаха, донесоха от другите кабинети. Когато всички седнаха и настъпи тишина, бързо влязоха закъснелите — командирът на армия, генерал Фалкенхорст, и неговият началник щаб. Те вдигнаха ръка и в един глас креснаха: „Хайл Хитлер!" Всички, освен Тербовен, отговориха на поздрава им прави.

Съвещанието не продължи дълго. Говори само Тербовен. Той разказа за положението по фронтовете и по-подробно се спря на задполярния участък на военните действия.

— По такъв начин обстановката се измени — каза накрая той. — Ние сковаваме големи сухопътни сили и флота на противника, които могат да бъдат използувани срещу нашата родина. Длъжни сме на всяка цена да задържим фронта. От днес цялата отговорност за нашия участък на фронта фюрерът възложи на мен. Той ни заповяда да стоим тук до последния войник.

— Как тогава да се разбира официалното заявление на фюрера за изтеглянето на войските от Скандинавия? — запита недоумяващо един от офицерите.

— Веднъж доктор Гьобелс каза: „Трябва да умеем да не казваме истината, даже и след като ни

са избити зъбите." Защо да се срамуваме от лъжата, когато тя е предизвикана от стратегическа необходимост?

— А как да кажем на войниците? — запита генерал Кайфер. — Да се държат до последния човек, значи да умрат. Това морално ще убие духа на армията...

— А те, кучите синове, да не мислят, че вечно ще живеят — прекъсна го рязко Тербовен. — На войниците трябва да се внушава, че воювайки тук, те се бият за велика Германия. А по-добре е да се пресекат всякакви опити да мислят и разсъждават. Паникьорите, страхливците, дезертьорите да се разстрелват без съд пред строя. — Райхскомисарят се обърна към командира на армията. — Побързайте да прехвърлите частите... Изтеглете танковата бригада в Норвегия; тя може да попадне в чувал. Пътищата ще се претрупат. Снемете необходимите части от Южна Норвегия и ги прехвърлете към Петсамо. Заповядайте на войските, които отстъпват към Северна Финландия, да унищожават всичко по своя път. Всекидневно съобщавайте разузнавателните данни и как върви дислокацията на нашите части. А за началото на руското настъпление — незабавно, в каквото и време на денонощието да е... — Тербовен стана, огледа с уморените си очи лицата на присъствуващите и добави: — Фюрерът не забравя за нас! Помнете и вие своя дълг!

*

* *

Едва на другия ден след съвещанието при райхскомисаря Кайфер се завърна в щаба на дивизията, който беше настанен в една дълга къща с плосък покрив, построена под гранитните скали. В

многото стаи на щаба цареше необичайна тишина. Единствен човек в тази къща беше като че ли само часовоят при знамето в дежурната стая. Но едва се появи генералът и вратите на канцелариите захлопаха, започна объркана суетня. Щабните офицери не знаеха какво очаква дивизията. Предполагаха, че тя може да получи задача да прикрива отстъплението на войските в Норвегия, а това беше равносилно на смърт. Кайфер отдаде първите си разпоредби и новината да се задържи фронтът мигновено обиколи всички канцеларии на щаба, а скоро за нея заговориха и в дивизията.

Генералът извика на доклад началниците на служби. Той беше нервен, прекъсваше ги, наговори грубости на началника на армейското разузнаване.

— Руснаците се готвят за настъпление, а ние втора седмица не знаем какво се върши у тях преди пробива. Вървете! — и генералът показа с молива си вратата и като гледаше почервенелите уши и шия на началника на разузнаването, добави: — Без доклад за залавяне на пленник не пристъпвайте моя праг.

С началника на инженерната служба разговорът протече спокойно. Главното, което интересуваше генерала — минирането, поставянето на телените заграждения, построяването на огневите точки и укритията от артилерийския и минохвъргачен огън, — беше изпълнено. Инженерът се беше оказал предвидлив и вече беше направил план за минирането на пътищата с пехотни и противотанкови мини.

— Аз съвсем забравих за това важно за отбраната мероприятие. Умник сте ми вие! — похвали го Кайфер. Последен докладва офицерът свързочник. Той се надяваше, че генералът ще остане до-

волен от неговата предвидливост и пресметливост, но затова пък той си изпати повече от останалите.

Готвейки се за отстъпление на дивизията и изпитвайки крайна нужда от телефонен кабел, какъвто отдавна не бяха доставяли в Задполярието, началникът на свръзките беше заповядал да снемат телефонната линия между предните поделения и някои части, разположени в дълбочина на отбраната.

— Това е равносилно на измяна! — шумеше генералът. — Под съд ще ви дам, ако до утре не възстановите свръзката!

Кайфер се разстрои и бързо напусна щаба на дивизията.

Придружаваше го Зимбел.

Настъпи вечерта. На Кайфер се прииска да отиде до фронтовата линия да прегледа един от упорните участъци, да подиша свеж въздух и си отдъхне от щабната суета. Двамата със Зимбел вървяха бавно по пътеката в подножието на хълма и пушеха цигари.

— Какво сте се намръщили, оберлейтенант? — запита Кайфер.

— Аз ли? Така, за нищо — трепна Зимбел.

— Интересно за какво мислите сега?

— За мама — отвърна смутено Зимбел и още тоя момент съжали, че не излъга.

— Трябва да се мисли за фронта, за Германия, оберлейтенант.

По падината между двата хълма те излязоха към Муста-Тунтури и тръгнаха по хода за съобщение в телените мрежи. Тук беше многолюдно. Из землянките и огневите точки се надигаха главите на войници, които гледаха дивизионния командир.

Спряха пред землянката на полската болница. Върху шперплатовата врата беше нарисуван сакат войник с патерици и голяма сухарна торба. От многото джобове на торбата стърчаха бутилки, колбаси, глава на гъска, а от един по-малък джоб висеше дълга верижка с часовник. Свободното място на шперплата беше изпълнено с изображения на брезови кръстове.

Над вратата беше написано с въглен:

Макар без крак, макар без крак
към Одер жив си тръгвам пак.

— Да се унищожи! — заповяда намръщеният Кайфер.

Влязоха в болницата. Кайфер се срещна с дежурния лекар — същия оня пълен мъж с издадена брадичка, който беше прегледал простреляната ръка на Даутенфелс. Кайфер бегло прегледа ранените и запита лекаря.

— Защо раните на всички са все по ръцете?

— Това е отделението с леко ранените, господин генерал... Обратно, в отделението за тежко ранени...

Кайфер се спря до последното легло отдясно. Раненият скочи и застана прав пред генерала, като спусна ръце по канта.

— Боли ли? — запита го Кайфер.

— Вече заздравява, господин генерал — отвърна бойко войникът и смело добави: — Жалко е, че ще се изтегляме оттука, а иначе на не един руснак бих претрошил костите.

— Юнак! Ти си истински войник на велика Германия! Отдавна ли си в армията?

— От тридесет и шеста година, господин генерал. Воювах в Полша, Франция, Норвегия, а тук,

дявол да го вземе, не успях да дойда и ме раниха.

— Откъде не сте успели да дойдете?

— От Южна Норвегия преди един месец.

— Вие имате бодър дух, но в болницата можете да се разкиснете. Вашето място е на предната линия.

Лекарят донесе стол и услужливо го постави до генерала.

— Вие от какво сте разстроени? — запита Кайфер един млад войник на съседното легло и като видя в ръката му плик, пошегува се: — Да не ви е изменила съпругата?

— Аз не съм женен. — Раненият извади от плика писмо и прочете: — „Няма къде да се скрием... Градът е в развалини. През нощта фугасна бомба падна и във вашата къща. Баща ви и майка ви не можахме да намерим..."

— Бъдете мъж! — Кайфер недоизслуша ранения войник, защото видя, че ръката му, в която държеше плика, затрепера. — Кръвта, пролята за велика Германия, ще бъде отмъстена...

В коридора Кайфер повика лекаря.

— Всички до един, които могат да държат оръжие, да се изпишат в частите, тежко ранените — в тила. Вие сте открили приют, а не болница! — недоволно избоботи той и без да влиза в другите зали, излезе от болницата.

Лекарят сви рамене и остана на прага.

Вървяха с адютанта по планинската пътечка. Кайфер си спомни тоталната мобилизация в Германия и реши срочно да извърши такава и в дивизията: да съкрати комендантските и домакинските поделения, да изпрати в строя всички, които е възможно. „Всички на бойната линия. Всички, всички... Фронта ще държим до последния войник" — уверяваше се сам генералът.

Зимбел мълчаливо вървеше с него, мислейки си за нещо свое.

Влязоха в офицерската землянка на опорния участък.

— Хайл Хитлер! — бързо викна Кайфер от прага, като видя изпънатите пред него офицери. — Как живеете и воювате, господа? — искаше му се да се покаже сега приветлив и сърдечен. Заедно с тези офицери му предстоеше да преживее онова страшно и тежко, за което се готвеше в тези дни цялата 20-а лапландска армия.

— Чакаме заповед, господин генерал — отговори за всички зад неговия гръб един червенобрад офицер.

— Каква заповед? — обърна се Кайфер.

— За завръщане в Германия, господин генерал.

— Не е хубаво да се отстъпва. В гръб по-лесно ще ни убият — пошегува се Кайфер и сухо добави: — Нима вие мислите, че ще си отидем оттука? Нашата армия зае почти без бой Норвегия, но без бой няма да отстъпи нито един хълм.

— А Германия, господин генерал, ще издържи ли? — неуверено запита същият офицер.

— Как бихте отговорили вие, ако ви запита някой войник? — Кайфер се усмихна с недобра усмивка.

— Ще издържи, господин генерал.

Кайфер с укор поклати глава. Офицерите не можеха да разберат генерала и го гледаха с ококорени очи.

— Трябва да се пресичат глупавите въпроси на войниците, а не да им се отговаря — каза намръщеният Кайфер. — На вас ще отговоря. Воювайки тук, ние се бием за велика Германия. Задържаме огромния фронт на руснаците и флота...

Зимбел разбра, че разговорът ще продължи, и реши да навести своя първи братовчед ефрейтор Щонц. Намери го да спи във войнишката землянка. Щонц обичаше да се хвали пред войниците със своя роднина офицер, който служи като адютант при командира на дивизията. Като видя Зимбел, той цял просия зарадван от срещата. Двамата се изкачиха на хълма и застанаха на такова място, че да могат да видят, когато генералът излезе от офицерската землянка.

— Как живееш, какво ново? — запита Зимбел.

— Както всички и ние чакаме... Първият удар между ушите ще получим ние, пък може и тук да останем. Вашата работа е да бягате.

— Днес генералът получи нова заповед — започна да разказва Зимбел, като се наведе над Щонц. — Фюрерът отмени решението за изтегляне на войските и заповяда фронтът да се държи до последния войник...

— Наистина ли?... Мигар няма изход?... Е, кажи какво да правя? — простена Щонц.

Вече няколко дена и сам Зимбел мислеше върху това. Той виждаше само един изход: предаване в плен. Той гонеше тази мисъл, боеше се, но днес не можеше вече да се съпротивява. Настроението на Щонц му се понрави. Той реши да поговори с него откровено, още повече, че те се доверяваха един на друг като роднини.

— Има изход... Но мога ли да говоря с тебе за това? — започна предпазливо Зимбел.

— Ти ме обиждаш. Кълна се в праха на баща ми и в живота на майка ми, че ще мълча като риба. Говори, че кой знае кога ще се видим — помоли Щонц.

— Трябва да избягаме през хребета...

— Кога? — запита Щонц, като стискаше конвулсивно ръката на Зимбел.

— Аз ще ти позвъня утре или вдруги ден през деня и ще те запитам кога да ти донеса продукти. Ти ще ми определиш време и аз ще дойда. Къде и как трябва да се премине фронтът, ти по-добре знаеш. Разбрахме ли се?

Беше се стъмнило. Зимбел бързо вървеше към офицерската землянка и си свиреше победен марш. Ако той знаеше за връзките на Щонц с гестапо, то сигурно би си загубил ума.

ГЛАВА 13

Лодките с разузнавачите се носеха бързо по течението на реката. Няколко пъти засядаха в плитчини, но буйната вода ги измъкваше, въртеше и тласкаше една към друга. Кормчиите пъхаха едната си ръка под шубата, а с другата притискаха под мишница кормилото и управляваха лодките.

На Ломов се искаше да говори, за да се отвлече и да не чува нощния шум на водата и вятъра. Но не биваше да говори и той мислеше. Спомняйки си Голямата земя и полуостров Рибачий, той чувствуваше как неговите мисли се насочват към Ира Вахрушева.

Ето я весела, с нежна усмивка на лице и с разпуснати на гърдите коси, тя стои до него. Те за първи път гледат голите скалисти върхове на Задполярието, Баренцовото море, бойните кораби и като се прекъсват един друг, възхищават се на тази земя, в която няма вишни и ниви, но която е своя, родна земя. След това той вижда Ира смутена и разстроена в стационара на Рибачий. А ето я вече строга и сериозна да превързва ранения Титов

там, в землянката на полевия караул на Муста-Тунтури. Неочаквано той си спомни подаръка ѝ — чорапите. Те лежат сега във вещевата торба на гърба му и нему му се струва, че те още пазят топлината на нейните ласкави ръце.

Сергей смяташе Ира за обикновен и отзивчив другар, а сега, при раздялата, той откри в душата си нещо ново, неизпитвано никога преди чувство, което неочаквано бе обхванало душата му, не искаше да го напусне, и той цял му се отдаваше забравил къде се намира.

„Ирочка! Скъпа моя. . . !" — повтаряше си смутено Ломов. Искаше му се тя да го чуе и да му отговори. . .

— Другарю лейтенант, съмва се — каза тихо Борисов с такъв тон, като че ли знаеше, че с това ще отвлече командира от съкровените му мисли.

Нямаше никакъв смисъл да избират място за приставане: наоколо се редяха еднообразни хълмове. Лодките се врязаха в брега до най-близкия завой на реката. Единственото, от което се бояха, беше да не пристанат до хитлеристки гарнизон, който би могъл да се окаже някъде наблизо. Пленника повече не разпитваха, пък и той, изглежда, не знаеше къде точно се намира в този момент. Нямаше с какво да замаскират лодките на брега и затова разузнавачите ги пренесоха в храсталака на хълма.

Тук хълмовете не приличаха на крайбрежните: те бяха скалисти и мрачни. Колкото отиваха по́ на юг, толкова по-често срещаха храсталаци, дървета, даже ниски горички.

След закуската Ломов седна до освободения от лагера норвежец, а моряците легнаха до него. Вахтеният Шубин остана встрани с пленника.

Брадатият норвежец владееше добре немски език и това му помогна да разкаже на Ломов за себе си.

— Родил съм се в рибарското селище Талахти на брега на Баренцово море — започна да разказва с охота той за себе си и разузнавачите забелязаха как се оживи неговото брадясало, измъчено лице. — Там, а повече в морето, аз преживях тридесет и две години. Година преди немската окупация се ожених. След това ми се роди син... Къде е той сега? ... Млади и стари по крайбрежието на Варангер-фиорд познаваха Роми Реймо. Аз бях шампион на Норвегия по плаване на дълго разстояние. Но спортът остана в миналото. Да си шампион на сегашна Норвегия е позор... Миналата година почти нищо не остана от Талахти. Рибарите не можаха да изпълнят налога. Тогава хитлеристите напълниха корабите със здрави мъже и жени като сандъци с моруна и оттогава аз се скитам сам, без семейство. Работех по ремонта на пътища, бях хамалин в пристанището на Осло, а оттам няколко души ни изпратиха в лагера на остров Шуршейя в Осло-фиорд. Там аз също работех като хамалин в големите немски военни складове. На тридесет и първи август стана голяма експлозия в склада за боеприпаси. Нещо ужасно се беше случило на острова. Казваха още че било извършено покушение над Квислинг. Започнаха арести. Заловиха и мене. Килиите бяха натъпкани с народ, ден и нощ разпитваха и биеха. След това мене и още двадесетина души ни изпратиха в лагера Лиинахамари, а оттам в друг, по-малък, за инсталиране на батареята. Не ми дойде ред да влача камъни. Още първото утро запитаха арестуваните кой от тях може да плете матраци. Един чудак може би на шега по-

сочи и мене. В онази къща аз работех, докато вие дойдохте да ме освободите.

Реймо замълча. Ломов го гледаше и мислено си представяше стотици хиляди такива обикновени норвежки люде с такава съдба, които така радостно бяха срещнали руските освободители. След това Ломов започна да разказва на разузнавачите тази кратка, печална история, а Реймо гледаше моряците — силни и спокойни, вървящи смело в тила на врага, все по-близко до неговата родина Норвегия. Той не знаеше къде отива отрядът, но за много неща се досещаше. Искаше му се да помоли да му дадат автомата, който бяха взели от хитлериста, искаше му се да бъде боец в този малък отряд и да мъсти открито, с оръжие в ръка, но реши, че когато стане нужно, те сами ще му дадат това оръжие.

— Фашиста трябва да оставим тук — каза Реймо, когато Ломов завърши историята му. — Той много ще ви пречи. Може ли? — Реймо погледна пленника и скръцна със зъби.

Хитлеристът не издържа погледа на норвежеца и виновно наведе глава.

Ломов не се съгласи. Засега пленникът беше вързан, но отидеха ли в Леастарес, трябваше да го охраняват, а хората и без това бяха малко. Какво щяха да правят с него при изтеглянето?

— Какво иска Роман, другарю лейтенант? — запита Чистяков, като кръсти норвежеца с руско име.

— Моли да му разрешим да погребе фашиста.

— Погребем ще погребем, а все трябва някъде да го скрием — продума Борисов.

— Какво ще се занимаваме с него. Кой знае колко хора е погубил. Да бяхте го запитали, другарю лейтенант — подкани сурово сапьорът Драгунов.

— Чакай да ти се разкрие той на тебе — каза сапьорът Чупин, като окаше и разделяше на срички думите.

Ломов започна отново да разпитва плеĭника. Фашистът, като видя, че не само не го убиват и не го бият, но даже го и нахраниха, отпусна се и охотно започна да отговаря на въпросите.

— Не, аз никога не съм стрелял по руснаци. Аз и на предната линия не съм бил. Сред нашите войници има лошо настроение; фюрерът заповяда да държим фронта, а ние смятахме да си отидем в Германия, той също обеща... Аз съм доволен, че завърши войната. Мисля си, сега вече ще видя моите деца, когато обесят Хитлер.

Ломов преведе отговорите на фашиста и повече не го разпитва. „Обстановката ще покаже" — реши той и заповяда на Шубин да върже ръцете на пленника и да не снема ръце от него.

— При най-малък опит за бягство ще го погребем тука — добави Ломов и легна да спи. Той си спомни къщата до реката, където заловиха пленника, и си представи каква паника се е вдигнала там, когато са открили, че са изчезнали войникът и пленникът. Естествено, открили са пропадането и на лодките, а може би сега са организирали и дирене по реката. Ломов се покри през глава и реши: „Мене не ме засяга какво мислят те там. Те ще търсят през деня, а през нощта ние ще бъдем вече до целта."

Следобед сменилите се от постовете наблюдатели доложиха на Ломов, че наоколо не се е появила жива душа и никъде не се забелязва нито къща, нито землянка. Сменилите се вахтени легнаха да спят. Заспаха Ломов и Реймо. Бодърстващият Громов пазеше пленника.

Наоколо беше тихо. Сладко похъркваше Чистяков. Громов широко се прозина. Спеше му се. Той извади камата си и започна да я точи на близкия камък, но изведнъж подскочи, сякаш си беше порязал пръста. По гърба му минаха хладни тръпки. Там, където само допреди малко лежеше пленникът, се валяше прерязаното въженце. Громов се хвърли по тясната долина — единствената посока, в която би могъл да избяга фашистът, но той беше изчезнал безследно. Громов не чувствуваше, че пада по камъните и дращи ръцете си — той скачаше и отново бягаше. След безрезултатното дирене се върна при своите.

— Фашистът! Фашистът избяга! Другарю лейтенант! — повтаряше виновно Громов и будеше спящите.

Разузнавачите наскачаха от местата си готови да се хвърлят след беглеца, но Ломов ги спря, приближи се до Громов и запита:

— Кога избяга?

— Току-що! От очите ми избяга. Аз исках... изтичах до урвата...

— В каква посока?

— Не знам. По долината — другаде няма накъде.

Ломов за миг се замисли. Хитлеристът имаше голямо преимущество, той можеше открито да бяга из хълмовете и да вика за помощ, защото знаеше, че ако го подгонят, по него няма да пуснат нито един автоматен ред, за да не се издадат. Помагаше му още и настъпващият здрач. Вярно, той беше избягал без оръжие и затова можеха да го търсят, без да се крият.

Ломов заповяда да обкръжат хълма и на всяка цена да задържат хитлериста. А той с Борисов изтича по долчината. При урвата ги чакаше още една

изненада. В скалистото укритие липсваше наблюдателят Чупин. Вдясно се валяше неговата плащ-палатка.

Те пребягаха до другия край на урвата и залегнаха. Оттук се спускаше лек наклон към реката, а след това се виждаше сипей, по който се катереше човек.

— Виж къде е отишъл подлецът! — процеди Ломов, като гледаше как хитлеристът се притискаше с цяло тяло към скалата, как минава над урвата, скача и изчезва зад хълма. Но ето че се появи втора фигура. „Чупин! Юнак!" — помисли лейтенантът. Сапьорът вървеше по стъпките на хитлериста и също се скри зад хълма.

Борисов побягна към отряда, за да предупреди да спрат търсенето. Ломов вдигна плащ-палатката и отново се върна при урвата, откъдето се виждаше добре насрещният хълм. Видя шубата на Чупин и я вдигна. Лейтенантът гледаше натам, накъдето бяха изчезнали хитлеристът и сапьорът, и чакаше: може би всеки миг Чупин ще се покаже отново. Но сапьорът не се появяваше.

Бързо се сгъстяваше мракът и скоро стана съвсем тъмно. Изви се силен вятър.

* * *

Лодките плаваха в непрогледна мъгла. Насрещният вятър и настръхналите пенливи вълни забавяха скоростта им. Не спираше да ръми ситен дъжд. На разузнавачите се струваше, че всеки момент може да извие буря. Горчиви мисли като тежки корабни вериги давеха моряшките сърца. Разузнавачите мислеха за Чупин. Къде ли е той сега? Догонил ли е фашиста? А може би да е загинал. Дълго го чакаха на брега с тревожна на-

дежда. Ломов мълчаливо седеше на един камък и неспокойно поглеждаше стрелките на часовника си. Моряците чувствуваха колко му е трудно да даде заповед за тръгване, когато може би съвсем наблизо сапьорът Чупин се катери по острите скали и бърза към своите. Ломов се изправи и по-високо, отколкото обикновено, заповяда да спуснат лодките във водата.

Сега той лежеше на носовата решетка и чакаше кога реката ще направи остър завой. А след тоя завой оставаше още един хвърлей път през хълмовете до Леастарес — и бензиновите складове щяха да плувнат в огън... Неочаквано Ломов си спомни думите на Николай Островски: „Да живееш — значи да гориш! Който не гори, той тлее. Да тържествува пламъкът на живота!"

— Изглежда силно горят бензиновите складове... — неочаквано каза на глас Ломов.

— Аз, другарю лейтенант, също мислех за това — прошепна хрипкаво Борисов, като се доближи до Ломов.

На завоя на реката лодките се врязаха в брега. Зад кърмата шуртеше вода.

Щом слязоха на брега, Чистяков и Борисов отидоха на разузнаване, а Ерошин се зае да търси място, където биха могли да замаскират лодките.

Ломов заповяда да разтоварят лодките. Моряците се изправиха, разкършиха плещи и стъпиха на твърда земя. Измъчили се бяха да стоят изгърбени и притиснати в малките съдове. Ала почивката беше кратка. Пръв нечуто се върна Ерошин. Вятърът и усилилият се дъжд заглушаваха всякакъв звук. В такава тъмна есенна нощ би могло да се срещнат с врага само лице с лице. По съвет на Ерошин измъкнаха лодките в подножието на

хълма сред високи скали, обърнаха ги и ги замаскираха с камъни. Скоро се върнаха Чистяков и Борисов. Покрит с плащ-палатката си, Ломов седеше над картата и я осветяваше с тесния плосък лъч на електрическото си фенерче.

— Всичко е наред, другарю лейтенант. Пътят е открит. Зад хълма започва падина, наистина тясна и мочурлива... Помислихме, че сме попаднали в погреб — доложи мичманът.

— Излиза, че се намираме ето тук. — С молива си Ломов нанесе върху картата една точка и начерта крива линия. Острието на молива се впи в черното кръгче на картата с надпис „Леастарес".

Още в щаба на командуващия бяха нанесли върху тази карта разположението на бензиновия склад. Сега Ломов лесно можеше да отведе отряда до него. Ломов изучаваше сега по картата последния скок като щурман, който чертае курса на кораба. „След три километра ще излезем на този хълм, ще го заобиколим отдясно; отляво ще остане аеродрумът. А след това отново надясно и успоредно на подножието на хълма ще изминем последните пет километра" — говореше си тихо Ломов. И за първи път след неуспеха с пленника му стана по-леко. Умореното му и строго лице се развесели.

Отрядът тръгна и дълго преди разсъмване беше вече на хълма, зад който по сметките на лейтенанта се намираше Леастарес.

*

* *

Нощният мрак се разсейваше в свежия утринен въздух. Над хълмовете димеше лека мъгла. Опадалите сухи листа се събираха в долината и гонени от вятъра, се носеха по него като буен поток.

Мрачното небе светлееше; като че ли всеки миг можеше да блесне слънчев лъч. Но слънцето не чакаха по-рано от пролетта. С всеки изминат ден полярната нощ ставаше все по-дълга и по-дълга.

Един по един разузнавачите престояваха на устроения наблюдателен пункт на върха на хълма и дълго изучаваха дъното на голямата котловина.

На около половин километър напред се виждаха разпръснати десетина дървени едноетажни къщи. От комините се вдигаше гъст дим.

— Гледайте — къщи, печки горят, а в стаите изглежда е топло и мирише на чорба — каза напевно Шубни и мушна пръсти в къдравите си побеляващи коси.

Леастарес изглеждаше мирно и безобидно селище, прилично на много други, разхвърляни из скалистата тундра на Задполярието.

Само вляво се виждаха близко до хълма кръглите металически цистерни на бензиновия склад. Те бяха пет — малки и големи. Обградени с три реда телена мрежа и охранявани от часовой, те изглеждаха мрачни...

— Не! Това не е мирно и безобидно селце — говореше тихо, но отчетливо и твърдо Ломов на откритото партийно събрание, което Чистяков беше свикал вечерта. — Това е бърлога на врага, откъдето фашистките мръсници вземат гориво, за да бомбардират нашите мирни градове и села на север. Да се закълнем, другари, че ще унищожим тази бърлога, без да жалим кръвта и живота си.

— Заклеваме се! — отвърнаха недружно моряците и потрепераха.

Моряците говореха кратко, бавно. Техните думи бяха откъснати от сърцето им

Роми Реймо седеше встрани. Той не сваляше очи от моряците и се мъчеше да разбере какво го-

ворят. Беше облечен в шубата и плаща на Чупин. Някой му беше дал ушанка. Сега само брадата и обутите му в цървули нозе го отличаваха от разузнавачите.

Едва Чистяков закри партийното събрание и Башев и Козлов отвориха радиостанцията и уловиха Москва. Предаваха новините. Башев започна да записва...

— Е, какво са взели нашите там, чети — нетърпеливо попита Чистяков, когато радистът сне наушниците и изключи захранването на станцията.

— Войските на Белоруския фронт овладяха крепостта Прага, предмостието на Варшава и важния опорен пункт на хитлеристката отбрана по източния бряг на Висла. Нашата авиация извърши масиран налет над Будапеща. За първите десет дена на септември в Балтийско море са потопени четиринадесет противникови кораба. Румънският народ приветствува съглашението за примирие.

Башев четеше така, като че ли някой записваше подир него. Борисов не издържа:

— Давай по-живо там!...

— Английското правителство прекрати евакуацията от Голям Лондон и Южна Англия. Опасността от нападенията на самолети-снаряди е минала — завърши бързо радистът.

Ерошин изтича от поста си и съобщи на Ломов, че към бензиновия склад отивал развод. Ломов, Чистяков и Ерошин се спуснаха към гребена на хълма, залегнаха и пълзешком се добраха до наблюдателния пункт. По пътя от селцето, успоредно на телената мрежа, вървяха четирима автоматчика. Те се спряха пред изходната врата, пред която имаше бариера. Започна смяна на постовете. Първият часовой беше в будката пред вратата, а другите двама пазеха ъглите на оградата до крайните

цистерни. Сдалите постовете бързо се прибираха в селцето. Часовоят в будката провери изправността на телефона, окачи слушалката, облакъти се на бариерата и широко разкрачен, застана неподвижно.

Наблюдавайки часовоите, Ломов взе окончателно решение.

... Наближаваше полунощ. Хитлеристите два пъти смениха часовоите. Ломов и Борисов се скриха зад един камък до постовата будка, осветена слабо от синя светлина. Разузнавачите чуха как първият часовой преди смяната спираше развода с вика: „Стой! Пропуск! Осем!" Разводачът с недоволен глас лениво отвърна: „Седем!" Вторият часовой назова цифрата „дванадесет", разводачът отвърна: „Три!". Пропуск! „Петнадесет!" — смяна през два часа. Когато затихнаха стъпките на отминаващия развод, Ломов дръпна Борисов за ръката и двамата запълзяха към отряда, който ги очакваше до пътя.

Ломов потърси Чистяков и седна до него.

— Аз мисля, че е най-добре да направим „развод" — каза той на мичмана и погледна часовника си. — Точно след един час ще „ги сменим". Ти и Громов ще пазите пътя, след нас ще изпращаш останалите. Щом се появи вражеският развод, ще го унищожиш — и при нас. Запомни, твоят изстрел ще ни послужи като сигнал за взрива. — Той силно прегърна Чистяков. Мичманът почувствува колко радост и сила бликаха сега у командира.

Бавно се движеше часовниковата стрелка. Вълнението все по-силно и по-силно овладяваше разузнавачите. По същото това време немският развод в близкото караулно помещение се подготвяше, за да тръгне по постовете.

Ломов преряза телефонния кабел и излезе на пътя. Зад него вървяха Борисов, Ерошин и Шубин. Останалите до пътя разузнавачи напрягаха зрението и слуха си и гледаха напред, където фигурите на първата четворка бяха погълнати от мрака. Вляво слабо проблясваше синьото кръгче на светлината. Там някъде стоеше часовоят. Трета минута измина в очакване. Мичманът заповяда на втората четворка да тръгне по пътя, както беше заповядал командирът, а сам с Громов залегна в шанеца.

Загърнат в плащ-палатка и с немски автомат на гърди, Ломов вървеше с широки крачки. До едва различимия силует на часовоя оставаха вече тридесет крачки, двадесет и пет, двадесет...

— Стой! Пропуск! Девет! — неочаквано и бързо викна часовоят и Ломов се досети, че хитлеристът едва сега ги е видял.

— Шест — отвърна рязко на немски език Ломов. Той искаше да произнесе тази дума провлачено и с недоволен тон, както я беше произнесъл разводачът, но се получи грубо. Разстоянието между него и часовоя бързо намаляваше. Хитлеристът тръгна покрай бариерата към будката, където светеше синият фенер, спря се и погледна часовника.

— О-о! Моят часовник изостава — каза той и вдигна глава.

Ломов с две ръце се вкопчи за автомата на врага и така силно го дръпна към себе си, че ремъкът се скъса и фашистът се строполи на пътя. Останалото извърши Борисов.

— Стани! — каза спокойно Ломов. Той действуваше пресметливо, уверено, но кръвта преливаше в лицето му и биеше в слепите му очи.

„Разводът" вървеше в тъмнината. До крайната лява цистерна Ломов се обърка. Беше тъмно и

нищо не се виждаше. Не беше ясно къде се намира постът. ..

— Нощта е чудесна — чу неочаквано Ломов немска реч. Изглежда, че часовоят не се съмняваше, че това е истинският развод, защото не викна и не ги спря. Той застана весел пред Ломов.

С него не се занимаваха дълго, но фашистът успя да изкрещи. Ломов заповяда на Шубни да се върне, да доведе бързо моряците с взрива и да подготви за подпалване първата, третата и петата цистерна.

Ломов погледна часовника си. Оставаха осем минути. „Разводът може да дойде по-рано и Чистяков ще открие огън. По-скоро към часовоя при петата цистерна" — помисли Ломов и бързо тръгна покрай хълма. След него вървяха Борисов и Ерошин. От четвъртата цистерна те тръгнаха по-тихо, дойдоха до петата, постояха, заобиколиха я, натъкнаха се на редица телени мрежи, но часовои

никъде не видяха. „Дали не е чул той оня вик" — помисли си Ломов и изстина.

Ерошин остана да направи проход в телената мрежа. Квадратните му ножици тракаха и разкъсваха тела. Ломов и Борисов се върнаха и до третата цистерна срещнаха петима разузнавачи. Те бяха минирали вече металическия корпус на цистерната. Драгунов постави детонатора и проточи бикфордовия фитил. Останалия взрив понесоха към петата цистерна. В това време два дълги автоматни реда прерязаха нощта. Нямаше време да мислят сега за третия часовой.

— Другарю лейтенант! Разрешете да подпаля първата цистерна! — каза сапьорът Драгунов.

— Палете! — заповяда Ломов. Той гледаше ивицата светлина до бариерата и чакаше. Ето, тя мигна веднъж, дваж и сега вече ясно се чуваха стъпките на бягащите Чистяков и Громов.

Драгунов изтича до първата цистерна, коленичи пред взрива и запали няколко клечки кибрит. Ко-

гато пламъчето на бикфордовия фитил затрепти върху камъка, хитлеристът, който беше избягал от третия пост, ритна с крак сапьора. Големият му ботуш затъпка шнура, за да го угаси. Драгунов събра всичките си сили и като котка скочи върху врага. Хитлеристът видимо едва сега беше съобразил какво става. Двамата паднаха на земята.

Драгунов мислено видя своите другари до третата цистерна и разбра, че те няма да успеят да му помогнат; затова не ги и повика. Той съжали за автомата си, който беше оставил на земята, когато подпалваше фитила. Драгунов с все сили стисна гърлото на врага. Хитлеристът хриптеше, но го дращеше по лицето и хапеше ръцете му. Неочаквано той се извъртя и отскочи встрани. „Само да не ме убие" — помисли си Драгунов и се изви към сандъка с взрива. Бързо извади от пазвата си кутия кибрит. В съзнанието му се мярнаха неясните образи на сина му, майка му, жена му... А ръцете му продължаваха инстинктивно да работят. Ето, той напипа края на бикфордовия фитил, подпали го и го поднесе към запала. Хитлеристът изстреля върху Драгунов дълъг автоматен ред.

Разузнавачите се обърнаха към посоката, от която дойдоха изстрелите. В този миг страшен взрив разтърси въздуха. Блесналите му пламъци озариха две фигури.

Гореше бикфордовия шнур при третата цистерна, подпалиха шнура на петата. Ломов последен изтича през прохода в трите реда телени мрежи.

Вторият взрив настигна отряда на хълма. Стана светло като ден. Зад гърба на разузнавачите се люлееше море от пламъци...

А на заранта командирът на бригадата четеше на Рибачий получената радиограма: „Бензиновият склад подпален. Оттегляме се. Ломов."

ГЛАВА 14

Когато по зазоряване Кайфер прочете съобщението за смъртта на сина му на Източния фронт, пред очите му притъмня и той извика. Той стоеше неподвижен, задъхваше се и държеше ръка на сърцето си. След това се просна в леглото. Никого не приемаше, не отговаряше на телефонния звън и на Зимбел се стори, че генералът плаче.

Привечер неочаквано пристигна командирът на армията, генерал Фалкенхорст. Зимбел му доложи, че Кайфер е болен.

Сгърбен, но по военно стегнат, Фалкенхорст даже не наведе побелялата си глава, гледайки изпънатия в леглото Кайфер. Той високо се изкашля. Кайфер демонстративно се покри с одеялото през глава.

— Генерал Кайфер! — проточи Фалкенхорст и на лицето му се изписа удивление. — Аз дойдох по заповед на райхскомисаря Тербовен, за да ви поздравя и лично да ви връча награда за изключителни заслуги по организацията на отбраната. . . — Фалкенхорст искаше да каже още нещо, но като видя протегнатата изпод одеялото ръка на Кайфер, тури на дланта му кутийката с кръста и веднага си отиде.

Зимбел заключи външната врата и тревожно погледна часовника си. Време беше да заминава. Бяха изминали два часа, откакто беше говорил с Щонц по телефона.

Адютантът влезе в своята стая и започна да тършува по масата, в нощното шкафче, даже под кревата. Той натъпка чугунената печка със стари писма, фотографии на приятели и с дебели тетрадки, които му бяха служили за дневници. Всичко, което доскоро му беше скъпо, сега безжалостно гореше.

След това Зимбел внимателно влезе в стаята на Кайфер. Покрил главата си с възглавницата, Кайфер хъркаше. На пода до кревата се търкаляше черният железен кръст. Адютантът пъхна два пръста под големия кафяв радиоприемник и измъкна ключовете на желязната каса. Ръцете му трепереха. Той даже усещаше как тупти сърцето му.

Зимбел бързаше. Всеки миг можеше да се върне Ема, а той мечтаеше да избяга при руснаците не с празни ръце, а с доказателства за доброволно и обмислено бягство.

Ключалката щракна, изскърца тежката врата на касата. Зимбел си мислеше, че сърцето му ще се пръсне. Той измъкна куп документи и безшумно затвори вратата. Ключа пусна в джоба си. Бързо разгледа документите.

Карта с нанесена отбрана, няколко заповеди от главната квартира и от командуващия, оперативни сведения и писмени доклади от началниците на служби в дивизията — тия документи Зимбел напъха в джобовете си, в пазвата, даже в кончовете на ботушите. Останалото хвърли в горящата печка.

На външната врата почукаха. Сякаш гореща вода обля Зимбел и в същото време му се стори, че хладна струя се спусна по гърба му. Той отиде в антрето.

— А-а, Ема! Бързо, бързо сте... — издърдори адютантът, като излизаше от къщи.

— Ами! — отвърна Ема.— Обратно, аз мисля, че закъснях.

— Така ми се стори... Генералът е опечален синът му загина, не го тревожете, той спи.

Зимбел хлопна вратата и тръгна към щаба на дивизията, но насред път зави към бойната линия.

* * *

Още от зарата Щонц си облече чисти долни дрехи, обръсна се, пъхна във вътрешния джоб на шинела си една кърпа, без да си помисли, че предавайки се нощем в плен, няма да стане нужда да маха с бяла кърпа.

Отдавна се стъмни, но Зимбел не идваше. Щонц нервничеше. Искаше му се да прехвърлят хребета до полунощ, когато войниците на опорния участък не спят и когато още не е настъпило нощното напрежение на бойната линия. А за прехвърлянето през хребета ще им е нужен един миг.

Щонц смени постовете и дълго стоя пред входа на землянката, докато не премръзна. „Дали не се е случило нещо със Зимбел?" — каза си той и мисълта за опасността го овладя цял. Влезе в землянката. Смелите се от огневите точки войници привършваха вечерята и лягаха да спят.

— Ханс! Не забравяй да ме разбудиш на закуска — каза с женски глас един солиден войник.

— Спи, Франц, коремът ще те разбуди, ако руснаците не те разбудят по-рано — отвърна Ханс.

— Ти искаш да кажеш, че руснаците ще започнат настъпление през нощта или на зазоряване? — запита Франц и се сви върху нара.

— Достатъчно си дрънкал, време е за спане — изсъска недоволно Ханс.

Щонц не гледаше войниците, но внимателно слушаше техния разговор. Той си спомни как беше слязъл с тях на брега на Берген-фиорд, мечтаейки за бъдещето. Много вода беше изтекла оттогава, всичко се беше изменило.

В землянката нечуто влезе Зимбел. „Най-после!" — помисли Щонц и тежко въздъхна. Както

винаги, те се ръкуваха и взеха да приказват за дреболии.

— Слушай, Щонц, имам срочна работа — обърна разговора Зимбел, като видя, че легналите на наровете войници го гледат. — Изпрати ме.

Нощта беше непрогледна. Пред очите им всичко се сливаше. Зимбел изоставаше, вървеше пипнешком след Щонц, протегнал напред ръце. Те минаха високата двуметрова телена мрежа, спуснаха се в окопа. Все по-високо и по-високо се изкачваха по хребета.

Скалистият окоп свърши. Пропълзяха още малко напред и залегнаха. Съвсем наблизо се възвишаваше гребенът на хребета. Беше така тихо, че се чуваше тежкото дишане на Зимбел.

— Тук още не са поставени мини — прошепна Щонц. — Пълзи право през тази седловина, видиш ли? Огневите точки са вдясно и вляво. Хайде, само че тихо, а аз след тебе...

Зимбел измъкна парабелума си и бързо запълзя. Щонц лежеше, ослушваше се, оглеждаше се встрани и когато реши да тръгне подир Зимбел, дочу печни стъпки. Някой вървеше по окопа. Спомняйки си всички светии, Щонц се плъзна на земята и разпери ръце, като че ли се държеше за склона на хребета, за да не се хлъзне надолу. Но стъпките бързо се отдалечиха и сега се случи нещо ужасно. В посоката, където трябваше да бъде Зимбел, се раздадоха единични изстрели, след тях затрещяха автомати. Три бели ракети излетяха една след друга в небето. Земята побягна под нозете на Щонц. Той се смъкна в окопа, огледа се и изтича обратно към землянката. Опорният участък затрещя.

На завоя Щонц повали идващия срещу него войник, търкулна се като пумпал върху него и когато

се изправи, нищо вече не чуваше и не виждаше. Помисли си, че е оглушал и ослепял. Оказа се, че са угаснали ракетите. От руските позиции не се чуваше ни един изстрел и опорният участък притихна. Щонц пипна очите си, хлопна се по ушите и едва успокоен, се затътри към своята землянка.

Спря се пред вратата. Не се решаваше да я отвори, защото се боеше да се покаже пред войниците. Струваше му се, че те ще прочетат по лицето му мислите му. „Какво ще стане утре? Щом научат за бягството на Зимбел, ще разпитат войниците. Те, разбира се, ще кажат, че оберлейтенантът е бил тук и ме е помолил да го изпратя... А може би Зимбел не е успял... Все едно, мен ме чака тук смърт. Не, трябва да бягам!" — помисли Щонц, но в това време бяла ракета опря в небето и се разсипа над Муста-Тунтури. Тя не беше успяла още да изгори над земята, когато във въздуха излетя втора, след нея трета, четвърта... Щонц тежко въздъхна и влезе в землянката. Войниците още не спяха, и за радост на ефрейтора, никой не му обърна внимание. Той се разсъблече, легна на своя единичен нар и се покри през глава с шинела. Искаше да заспи, за да се отърси от ужасния кошмар. Но сънят не идваше.

*

* *

Още преди разсъмване съобщиха на Грос, че някой в офицерска униформа е минал през нощта фронтовата линия. Хората в опорните участъци бяха проверени: дезертьори нямаше. Грос позвъни на генерал Кайфер и без да дослуша отговора му, бързо замина за щаба на дивизията. Беше се вбесил. Отдавна не бяха имали случай офицер от дивизията да минава на страната на врага. „А може

би на войниците да се е сторило през нощта или пък някой да се е преоблякъл. Впрочем, за да се предаде човек, няма никаква нужда от маскарад" — помисли си Грос.

Дежурният в щаба на дивизията, тлъст, подпухнал майор, съобщи на гестаповеца, че за произшествието на третия опорен участък току-що са доложили на дивизионния командир. Дежурният се огледа настрани и шепнешком, за да не го чуе никой, започна да разказва за изчезването на адютанта. Грос се втурна към квартирата на дивизионния командир.

... Когато научи за дезертьорството на Зимбел, Кайфер отначало махна с ръка. Но щом откри, че липсва ключът от желязната каса, неспокойно тръгна из стаята. Тревожеше го една мисъл: дали всички секретни документи в касата са на мястото си. Той бързо се облече и помоли Ема навреме да си отиде. Скоро пристигнаха двама сънливи шлосери от артилерийската работилница. Те просвредлиха няколко отверстия около ключалката и с една стоманена кука като с отвертка отвориха вратата на касата. Побледнелият Кайфер се отпусна в креслото.

Така го завари Грос.

Гестаповецът започна да звъни на третия опорен участък. Той добре помнеше разказите на Щонц за неговия първи братовчед, може би за това твърде много му се беше доверявал и при срещите. „Адютантът е преминал фронтовата линия на трети опорен участък, там, където служи Щонц. Логично съвпадение" — реши капитанът.

Командирът на опорния участък отговори, че ефрейтор Щонц си е в землянката.

... Вече се разсъмваше, когато Грос се добра до третия опорен участък. Той бегло разпита неколко-

цина войници, които бяха стреляли по Зимбел, и двама войници от землянката, където живееше Щонц. Сред тях се оказа и войникът, когото ефрейторът беше съборил в окопа. Повече въпроси Грос нямаше. Той нервно закопча шинела си и бързо се отправи към землянката, където живееше ефрейтор Щонц.

Беше време за закуска. Войниците седяха върху наровете и ядяха изстиналата вече супа от баките, които бяха поставени върху дървената маса пред тях. Залъкът заседна в гърлото на Щонц, когато той видя застаналия на вратата гестаповец.

— Стани! — ревна от прага Грос и като приближи до Щонц, два пъти го удари по лицето. На войниците той даде знак с ръка да седнат.

Грос обискира Щонц. Той опипа джобовете на шинела му и когато измъкна скритата бяла кърпа, Щонц замря. Цялата нощ той беше обмислял как ще отговаря на въпросите, ако попадне в гестапо. „Да, Зимбел беше при мен. Той всякога се отбива, когато дойде на опорния участък. Поприказвахме за разни дреболии и той си отиде по своята работа. Аз няма да седна да разпитвам един офицер, къде и защо той отива. А ако Зимбел е избягал при руснаците, защо аз да съм виновен за това? Ако аз му бях съмишленик, бих отишъл с него." — Този отговор Щонц беше научил наизуст, но сега, виждайки в ръцете на гестаповеца веществено доказателство, почувствува колко близко е смъртта.

Грос започна да рови постелята на арестувания ефрейтор. Той изтърси мръсното бельо от сухарната му торба и започна да опипва сламеника.

Очите на Щонц блуждаеха встрани. Той си спомни, че на това място беше стоял войникът Даутенфелс, разстрелян пред строя. Знаеше какво ще се случи с него днес или утре. И изведнъж той видя

поставения в ъгъла лост. Щонц го взе, скочи в преддверието на землянката и като подпря с лоста вратата, изтича на хълма.

Той бягаше, без да чувствува нито земята, нито краката си. Когато окопът завърши, Щонц като че ли се опомни и се огледа. Но той гледаше някъде далеч, там, където завършваше хребетът и се синееше небето, преследвачите зад себе си той не виждаше.

Грос тичаше напряко на пътя му. Ето, той се спря, измъкна парабелума си, подпря ръката си на близката скала, стреля, след това още веднъж — докато изпразни пълнителя... Щонц увисна на писката телена мрежа. Неговите протегнати напред ръце като че ли молеха помощ от Рибачий.

ГЛАВА 15

Две нощи подред разузнавачите се мъчеха да се промъкнат встрани от Мурманск, но на пътя си срещаха немски гарнизони, пехотни и артилерийски колони. Принудиха се да заобикалят на юг, на изток, на запад, кръжейки около аеродрума на Леастарес. Разузнавачите искаха да разберат накъде се движеха немските части. Но ето че радистът Башев прие последните новини от Москва. „Немскофашистките войски започнаха да се изтеглят в Северна Финландия. Те безчинствуват, грабят населението и изгарят домовете... Пожарищата се виждат чак от шведската граница..."

Във Финландия горяха селата. Далечни зари избухваха нощем на юг и на разузнавачите понякога се струваше, че слушат артилерийската канонада на дългоочакваното настъпление. Но то още не беше започнало. Главната им цел сега беше да се

измъкнат от вражеския обръч и да се върнат в Рибачий. Всички знаеха — не ще успеят да избягнат среща с врага; те чакаха неизбежния бой, знаеха какъв ще бъде тоя бой!

... Нощта беше студена. Замръзналите им платнища пукаха, звънко тракаха ботушите им по ледената кора на скалите. Резлив вятър налиташе с вой ту отдясно, ту отляво. На разсъмване заваля суграшица. Отрядът бързо приготвяше две укрития от камъни. Покриха ги с плащ-палатките, замаскираха ги с нискорасли къпинови храсти. Този път организираха само един наблюдателен пост.

Ниският хълм господствуваше над местността. Пред него се виждаше широка долина, която се отделяше от аеродрума, и селцето Леастарес от гранитен хребет. Няколко километра на север течеше реката, по която разузнавачите бяха дошли тук, а далеч на изток се виждаше скалиста тундра, прилична на гигантските вълни на внезапно окаменяло море.

— Фашистите ще бием тук — каза сурово Чистяков, като гледаше на запад.

— Вчера те ни изпуснаха, а тази нощ по всичко личи, че са засекли нашия път. Сигурно ще има бой, затова ще трябва да пазим патроните. Главното е да издържим до вечерта, а тогава ще успеем да се отървем. Кой умее да свири силно? — запита Ломов.

— Известно е кой. Стар гълъбар има между нас — Миша Борисов — отвърна Шубни. — Той е гонел с изсвирване жълтокрили тулски гълъби, тия шарени скитници; ама да е гонел фашисти с изсвирване — не съм чувал.

— Добре — каза Ломов. — Борисов! Когато заповядам, ще дадете с изсвирване сигнал за оттегляне: повече не е нужно. Няма да позволим на вра-

га да ни обкръжи, ще се изтеглим на съседния хълм. Докато те се прегрупират, ще мине време, а и нощта ще наближи. После ние ще бъдем в изгодно положение, ще лежим в скалите, а те ще вървят. Ако има въпроси, казвайте, може и да посъветвате нещо...

— Може ли аз да кажа нещо — приповдигна се Громов.

— Говорете, само че без да ставате — разреши Ломов.

— Колкото за боя, тук всичко е ясно. А по-нататък къде ще отидем? Би трябвало да държим път към залива на Рибачий. Там са останали дървета, ще преплаваме с Ерошин още един път и ще доведем катер. Оттам е най-близко до нашите...

— Гледай го ти какъв се перчи! А все пак истина говори, останали са дървета — каза Ерошин и добави: — Сваляй, Васка, панталоните.

Усмивка мина по лицата на разузнавачите, които си спомниха как тези двама храбреци без оръжие бяха се промъквали в тила на хитлеристите, за да отидат при своите на полуостров Рибачий, който сега наричаха свой дом.

Ломов се съгласи с Громов. Това решение той беше обмислил още миналата нощ, затова и беше повел хората на север. Но катер той искаше да извика по радиото.

Не достигаха продукти. Какви ли не икономии правеше Чистяков, но те бяха почти на свършване. Изцяло бяха запазили само спирта в матерките, за който, като че ли бяха забравили. Брадясалите моряци изглеждаха застарели и Реймо не един път повтаряше по руски думата „брада".

Изглежда норвежецът разбра смисъла на разговора, изпълзя до Ломов и като вдигна ръка, поиска да говори. Нерешително и смущавайки се, той

предложи да отплават с лодки в Норвегия — така хитлеристите щяха да загубят следите на отряда. В родината си той щеше да намери шхуна*, а излязат ли с нея в морето, ако искат, и накрай света ще ги откара. Реймо притаи дъх и нетърпеливо зачака отговор.

Ломов преведе думите на норвежеца и се замисли.

— Другарю лейтенант! Аз мисля, че предложението му е разумно. Може да не отиваме в Норвегия, но поне на тридесет километра да се измъкнем встрани — съгласи се живо Чистяков.

— Край морето всякога ще намерим лодка, пък и с тези може да се доберем до в къщи — поддържаше Шубни и всички чувствуваха, че положението не е така безизходно.

Но все пак не бяха весели. Заповедта на командуването изпълниха, ала сред тях липсваха Чупин и Драгунов...

Ломов взе немския автомат и го подаде на норвежеца. В очите на Реймо блесна влага. Той притисна автомата до гърдите си, закима с глава и на своя роден език, понятен само нему, поблагодари на командира и на моряците за доверието.

Долетя шумът на приближаващ се самолет. Разузнавачите се вмъкнаха в прикритието под плащпалатките. Ломов и Ерошин останаха да наблюдават небето.

Снежната суграшица беше престанала да вали. В чистия въздух се виждаха ясно далечните хълмове. Ниско по небето плаваха безгрижно белезникави къдрави облачета. Изтребителят кръжеше над хълмовете и не беше трудно да се разбере кого търси.

---

* Платноходка с две и повече мачти (бел. пр.).

— Няма да летиш много без гориво — насмешливо каза Ломов.

Самолетът мина на бръснещ полет в кръг над хълмовете и продължи да шари на изток.

Засипаните със сняг укрития скриха разузнавачите от вражеската авиация.

— И това предвидя командирът — забеляза Громов.

— Предвидя. А има някои с широки клош панталони, които снят на вахта и изпускат егевите — пошегува се злобно Борисов, но като погледна почервенелия Громов, дружески го потупа по рамото. — Аз се пошегувах, Васка. Какво ли не се случва на война. Ти сам не го пусна, а го изпусна. Ето, успокой се с тази граматика. Трябва да се срамуваш, виновен си. Погледни в душата си, това ще ти помогне. Аз също понякога изпущам гайките, а после така силно ги завинтвам, че дъх не мога да си поема. Ако пък отидеш на разузнаване или в някоя операция, там, братко мой, не само всички гайки трябва да завиеш докрай, но и всички дреболийки трябва да са в ред, разбра ли? Помисли за това, за дисциплината де — добави сериозно той, като гледаше в откритите сини очи на Громов.

* * *

— Фашистите идат! — съобщи наблюдателят Шубни.

Отрядът се пръсна на хълма и зае кръгова отбрана.

По долината, откъм аеродрума, вървяха двама сгери, а по-вляво, на хълма, се показаха още трима автоматчици. Те вървяха, без да бързат, далеч един от друг и се озъртаха встрани.

— Вървят неуверено, но почти без страх; мислят си, че ние сме далеч на изток — прошепна Ломов на Чистяков и погледна часовника си. До стъмване оставаха повече от два часа.

Не чакаха дълго. Тримата автоматчика се изкачиха на хълма, а двамата егери свиха на север. Ломов не сваляше очи от патрула и когато предният хитлерист дойде съвсем наблизо, нервите му не издържаха. Кратък автоматен ред разкъса напрегнатата тишина. След командира натиснаха спусъците още трима моряци. Егерите, които отиваха на север, чуха автоматната стрелба. Те побягнаха обратно към аеродрума и често се обръщаха към мястото, където беше загинал техният патрул.

С разрешение на командира Реймо обходи убитите и допълзя натоварен с три автомата, патрони и шест бомби. Той беше прибрал и документите им. Ломов сложи документите в джоба си. Никой не забеляза в този момент, че норвежецът беше обул тежки, с широки кончове ботуши, обковани с кабари.

Ломов раздели отряда на две части. Чистяков, Громов и Реймо отидоха на съседния хълм, който затваряше долината от изток. Ломов не искаше да изостави командната височина, на която се намираше. От двата хълма се откриваше широк обзор и обстрел за отряда. Двете позиции затрудняваха обкръжаването на отряда.

Времето течеше. Разузнавачите направиха укритие от камъни, оставиха амбразури и напълниха с патрони запасните дискове. Чак сега Ломов забеляза на главите на моряците килнатите на тила барети. Лентите със златни котви се ветреех на раменете им. Изпод разкопчаните им шуби се показваха моряшките им фланелки.

— Идват! Идват, другарю командир — каза басово Борисов и мушна в амбразурата цевта на автомата си.

По долината, откъм аеродрума, идваха петнадесетина хитлеристи с кучета. Те се приближаваха бързо. На около триста метра завиха на юг и се скриха зад съседния хълм, а на него вече се показаха автоматчици.

Първият изстрел се разнесе от групата на Чистяков. Завърза се автоматна престрелка. Вражеските автоматчици искаха да обкръжат хълма, където беше загинал техният патрул, но по тях откри огън групата на Чистяков. Тогава хитлеристите решиха, че отрядът се е оттеглил, и започнаха да обкръжават другия хълм.

„Изглежда са им дали заповед да ни задържат живи. Толкова по-добре" — помисли Ломов и като даде възможност на автоматчиците да се изкатерят по склона на съседния хълм, където се намираше групата на Чистяков, откри огън в гърба им. В това време на хълма, където се намираше Ломов, се изкачи минохвъргачно поделение на хитлеристите. Чувайки наблизо автоматната стрелба, отделението се втурна да бяга, но беше унищожено от Шубни и Ерошин.

— Ето докъде води неорганизираността — каза Борисов на командира и се усмихна доволен.

По скалите биеха куршуми и рикошираха със свистене. Разузнавачите прекратиха огъня — времето сега работеше за тях.

Хитлеристите започнаха да обхождат хълма от изток.

До Ломов пропълзя младият Козлов и помоли за разрешение да донесе минохвъргачката, която стърчеше между убитите. Съблазнително беше да измъкнат тази „лека артилерия". Ломов разреши.

Козлов бързо запълзя по склона на хълма, спря се, сви се на кълбо и скочи зад един камък. Хитлеристите откриха огън по него, но другарите му от хълмовете прикриха смелият разузнавач и той, тежко натоварен, допълзя обратно.

— Родна минохвъргачка, другарю командир — доложи той и като отвърза от пояса си въженцето, което се влачеше зад него, започна да го тегли към себе си. На другия край на въженцето бяха завързани седем сандъчета с мини и немски автомат „шмайзер". — Реших да не отивам два пъти — поясни Козлов и извади от пазвата си три мини. Оказа се, че той беше извадил мините от едно сандъче, в което беше насипал патрони, събрани от убитите.

— Юнак! — похвали го дружески Ломов. — Само че нямаме минохвъргач. . . Нищо, аз сам ще опитам.

— Как да няма! Аз на вятъра ли съм учил в учебния отряд? — каза Козлов и погали черната тръба на минохвъргачката, сякаш се боеше да не би да му я отнемат.

— Поставяй минохвъргачката! — заповяда Ломов и като погледна шмайзера, помисли: „Без оръжие няма да останем."

Хитлеристите ударихa отново. Над главите на моряците свистяха куршуми. Протяжно биеха мини. Сега никой от разузнавачите не мислеше, че искат да ги заловят живи.

Козлов насочи минохвъргачката и пусна първата мина. Тя се пръсна по склона на съседния хълм, втората по-далеч, а третата зад хълма. Козлов поправи мерника и сам започна да коригира огъня. . . Вражеската минохвъргачка замлъкна. По-

червенелият и потен Козлов ликуваше. Той така се увлече, че се изправи, но навреме се опомни. Радостта му беше кратка. Отново завиха мини, сега от две страни. Макар и наслуки, автоматчиците стреляха непрекъснато.

Козлов стреляше с миноxвъргачката, докато му останаха само две сандъчета. Тях беше оставил в резерв. Той се прикри зад един камък и все така радостно усмихнат, започна да оправя гъстите си коси под баретата... С вой профуча една мина и се пръсна върху камъка до Козлов. Ломов видя как разузнавачът се повали на земята. Не искаше да вярва на очите си. Като че ли морякът Козлов все още стоеше пред него радостен и усмихнат.

Вляво от Ломов простена Башев, но остана да лежи до амбразурата. Борисов запълзя към него.

— В ръката, Миша, в лявата — процеди през зъби Башев. Двамата се изтеглиха встрани. Борисов разкъса санитарния си пакет и започна да превързва Башев.

В това време като по команда замълчаха миноxвъргачките, взе да стихва автоматната престрелка. След това тя се пренесе някъде зад хълма.

Никой от разузнавачите не можеше да разбере какво става. Изглежда хитлеристите се биеха помежду си. Но сто, на върха на отсрещния хълм изтича с пребежки човек в моряшка фланелка и стреляйки в движение с автомата си, залегна. Едва Ломов вдигна бинокъла и от устата му се откъсна:

— Чупин!

Неизвестно откъде, появилият се сапьор прие удара върху себе си. Разузнавачите сега вече стреляха с дълги автоматни редове; те искаха много да се изправят в цял ръст и да гонят, да гонят враговете...

Небето незабелязано беше посиняло, далечните хълмове бяха потънали в сива мъгла. От юг подухна влажен, студен вятър. Шубин и Ерошин пренесоха тялото на Козлов в една малка яма, свалиха шапки и опечалено погледнаха другаря си. Сетне покриха тялото му с камъни. При тях дойде Ломов. Той коленичи и няколко секунди стоя така мълчалив. След малко той заповяда на Борисов да даде сигнал за отстъпление. Чистяков подхвърли два пъти във въздуха баретата си, неговата група беше приела сигнала и беше готова да прикрива отстъплението.

Ломов и моряците, взели минохвъргачката и двете сандъчета, пълзешком се спуснаха в падината и се съединиха с Чистяков.

— Чупин се бие на хълма — съобщи мичманът на командира.

— Знам. Твоите хора здрави ли са?

— Всички. Само Роман е ранен в крака.

Стрелбата затихна. На хълма, където беше Чупин, се бяха покатерили хитлеристи. Разузнавачите не искаха да повярват, че техният храбър другар е загинал.

Бързо се стъмваше. Небето стана тъмносиньо, а над хълмовете мракът се сгъсти. Отрядът взе отбрана. Чистяков предложи да се оттеглят, докато не е станало късно. Той съобщи, че откъм север хълмът е стръмен и скалист, но друг път нямало. Ломов заповяда да се свържат въжета и да се подготвят за спускане. Сега го безпокоеше друго: какво да прави с ранените Башев и Реймо. Решиха да ги вържат и един по един да ги спуснат надолу.

Когато всичко беше готово и започнаха оттеглянето, Ломов изстреля едно след друго шест мини и предпоследен се спусна от хълма. Зад него вървеше Борисов. Отрядът се разтегна в колона. Чети-

рима души носеха Реймо в платнище. Той молеше командира да го оставят и да се спасяват, но Ломов не го слушаше. Чистяков му беше казал, че Роман се бил като истински моряк.

Отрядът безшумно премина равнината, прехвърли няколко хълма и през същата оная клисура, по която беше минал на идване за Леастарес, излезе на реката.

В полунощ двете лодки минаха острия завой на реката и се понесоха към морето. Ломовци не забелязаха кога пресякоха границата на Норвегия.

ГЛАВА 16

Същата нощ Грос замина на мястото на пожара в Леастарес. Разпитът на свидетелите не му даде никаква надежда, че ще успее да разбере кой е подпалил цистерните. Едва на другия ден му донесоха обгорялата цев на един руски автомат, а скоро му доложиха и за голям моряшки отряд, открит на изток. Всичко стана ясно. „Там, където са били русначите, аз няма какво да разследвам" — каза си Грос и бързо замина за своята канцелария в гестапо.

Тук го очакваха неотложни задачи. Той завършваше разследването по груповото дело на петима войници и един офицер, обвинени във връзки с американците и заподозрени в шпионаж.

. . . Остро иззвъня телефонът. Грос се откъсна от книжата, погледна сънливо часовника си и вяло сне слушалката.

От Леастарес му съобщаваха последните новини: „Имахме бой с моряшкия отряд. Понесохме големи загуби в убити и ранени. Заловили сме един ранен моряк, когото ще изпратим не в лагер, а в гестапо. Той уби много наши войници и двама офи-

цери. Неизвестно как той беше изостанал назад и по време на престрелката ни обстреля в гръб. Той изби и всички кучета, събрани накуп под хълма. Иначе ние не бихме загубили следите на руснаците. Морякът дойде в съзнание. Ранен е сериозно — един куршум е пробил гърдите му, главата му е ударена с приклад, но той е здравеняк и ще оживее."

— Превържете го и утре сутринта го изпратете при мен — отвърна вяло Грос.

... Чак по обед на другия ден се яви преводач от военнопленническия лагер: той беше с къси крака, дебел, с плешива глава и тънък женски глас.

Днес, както няколко дена вече подред, Грос нямаше настроение. Той отвърна сухо на поздрава на преводача и му предложи да седне до масата.

Двама есесовеца въведоха моряка в кабинета и грижливо затвориха вратата след него. Той застана в средата на стаята и така широко се прозя, че застаналият пред него преводач не издържа и също широко отвори устата си.

Грос впи очи в обезобразеното от бой лице на моряка, в превързаната му глава, след това погледна увисналата му на парцали фланелка, под която се подаваше жълта книжна превръзка. Пленникът гледаше през прозореца. Любимият метод на Грос да разглежда арестуваните с изпитателен поглед тоя път не помогна.

— Гледай тук! — викна Грос и силно удари с длан по масата. Преводачът трепна и започна да превежда. — Презиме?

Морякът се втренчи в гестаповеца. Стиснал здраво челюстите си, той мълчеше. Преводачът подскочи към него и прочете няколко пъти татуираната на ръката му дума: „Дима".

— Наричат го Дмитри — преведе той, като се извърна към масата.

— Презиме? — повтори Грос, кипнал от гняв. Той не можеше да продължи разпита, докато не получи отговор на въпроса.

— Е, какво си се разкрещял: презиме, та презиме! Шуба ли ще си шиеш от него? Не видиш ли, съветски моряк стои пред тебе! Хванал се за някакво презиме. Когато ви трепех, аз не питах за презимената ви! И по-добре е да не си хабиш нервите и така нататък.

Грос се хвърли към пленника и го удари в челюстта. Той вече вдигна крак, за да го рита в корема, но изведнъж морякът наведе отметнатата си от удара глава, подаде се с цяло тяло напред, стисна ръцете си в един юмрук, събра всички сили и като с чук удари гестаповеца в лицето.

Грос разпери ръце, обърна очи и рухна на пода, като удари главата си в ръба на масата. Той захърка, през стиснатите му челюсти протече кървава пяна. Морякът се заклати, пристъпи към масата и загубвайки съзнание, се строполи върху

Грос. През жълтата превръзка на гърдите му блик-на кръв.

Изплашеният преводач се метна на масата и с див глас закрещя: „Хора!"

ГЛАВА 17

Настъпи октомври. Дойдоха и първите студове. Хълмовете, разгизнати от дъждовете и от лепкавия мокър сняг, бяха сковани от студа. Падна пухкав сняг, нестихваща виелица се понесе по безкрайните бели простори на Задполярието, сетне, обезсилена, омете земята и стихна.

На 7 октомври отрядът на Ломов излезе на морето. Изморените разузнавачи дълго гледаха бурната зелена вода. Морето сега им се струваше последното стъпало преди скока към родния Рибачий.

Роми Реймо отведе отряда до едно норвежко селце, в което живееше неговият чичо, гърбавият старец Реймо. Роми не искаше да рискува и като заобикаляше срещнатите по пътя села, водеше отряда там, където можеше да се осланя на хората като на себе си. Той се надяваше, че немците не са откарали неговия чичо инвалид и че той ще си е в къщи. Ако чичо му е починал, неговата жена или дъщеря сигурно ще ги приемат. Раната на Роми не излезе опасна: костта не беше счупена и той можеше да върви, като се подпираше на тояга. Състоянието на Башев беше по-тежко. Разпръскващ се куршум беше разкъсал рамото му, раната му не заздравяваше и младият слабичък радист с мъка понасяше болката.

Разузнавачите направиха укрития на хълма и ги замаскираха със сняг. Преди да легнат да спят,

всички отпдоха на наблюдателния пост, за да погледат морето. Оттук се виждаше добре селцето, което се състоеше от седем къщи и толкова сайвана. Заливът беще малък, на брега имаше няколко рибарски шхуни, обърнати с дъното нагоре...

Реймо не можеше да заспи. Целия ден почти той беше прекарал на наблюдателния пост. Та и как би могъл да заспи! Душата му беше препълнена от гордост и радост за онова, което беше направил през изминалите дни. Той гледаше познатото селце, където беше търчал като дете и хвърлял камъни в същия този спокоен залив, а сега, толкова години след това, беше дошъл скришом тук.

Сърцето му се сви от мъка. Той си спомни семейството, близките, приятелите, разораното село Талахти. С тези мисли той тръгна към залива, когато се стъмни. Разузнавачите чакаха неговото завръщане с тревога и надежда, спомняйки си изминатия дотук път.

... Изтичаше втора седмица, откакто отрядът се беше изскубнал от хитлеристите. Лодките изоставиха още на третата нощ. Реката стана широка, но се появиха плитчини и прагове. Разузнавачите непрекъснато влизаха във водата и влачеха лодките. Веднъж Громов, като изтласкваше лодката от една плитчина, падна в яма и се изкъпа в ледената вода. Кой каквото можа му даде да се преоблече. Ломов му даде чифт вълнени чорапи, но Громов ги върна, като каза, че Борисов му дал сухи партенки. По време на набега в тила на противника Ломов неведнъж вадеше от сухарната си торба подарените от Ира чорапи, а след това грижливо и бавно ги подреждаше в нея. Единствен Громов се досещаше за мислите на своя командир. Мигар може-

ше да вземе този подарък, който беше така скъп на Ломов?

На другия ден Громов заболя. Той никому не каза за това, но скоро вдигна висока температура и разузнавачите забелязаха, че с другаря им става нещо нередно. Громов каза, че го боли гърло. Чистяков го прегледа и установи двойна ангина в тежка форма. . . Стана трудно да плават по-нататък с лодките и Ломов взе решение да тръгнат пешком.

С всеки изминат ден положението на отряда ставаше все по-тежко. Нощем едва изминаваха десетина километра. Свършиха последните им хранителни запаси, а падналият сняг скри последната им поддръжка — ягодите и гъбите.

Все по-трудно преодоляваха глада и студа. Грижата за двамата ранени и болния легна върху петимата разузнавачи и командира.

Ломов и разузнавачите не можеха нищо да измислят. Веднъж отрядът спря пред един неутъпкан път, който се губеше в хълмовете. По свечеряване те неочаквано видяха по него една каруца, натоварена със сандъци и бъчва. Хитлеристкият каруцар вървеше редом с коня и много не бързаше.

— Май че нашите сили подхождат — каза сериозно Ломов, като се обърна към Чистяков. Не можеше да не се разбере какво иска да каже командирът.

Чистяков повика със себе си Борисов. Те пресякоха пътя на каруцата и при първия завой се хвърлиха върху хитлериста. Отначало се разочароваха. Сандъците бяха празни, ала бъчвата. . . беше до половина пълна със солена моруна и херинги. Свалиха бъчвата на пътя, взеха сухарната торба от убития и се спряха, без да знаят какво да правят с коня и каруцата. Решиха да я изоставят по-нататък. Борисов дръпна поводите, конят заклати

глава и тихо тръгна. Скоро всичката риба беше откарана на хълма при отряда. В сухарната торба на хитлериста намериха чифт чисто бельо, кърпа за лице, сапун, бръснач и четка, две консервени кутии, пакет сухари и няколко пергаментови пакетчета със зелени бомбони във вид на големи таблетки. Чистяков обясни, че това са витамини.

Жадно се нахвърлиха на солената риба, а Шубни не пропусна случая да каже една стара поговорка на северняците: „Не си ли ял моруна, няма да имаш и сили." Дори и болният Громов яде. Подкрепили се, те тръгнаха по-бързо. Преди да вилят морето, изправиха се на крака Громов и Реймо.

Сега на хълма тъжно виеше бурята. Затоплени в укритията, моряците дремеха. Мичманът Чистяков се мъчеше да заспи, но не можеше. Той се обръщаше от една страна на друга, протягаше крака, но почувствувал студ, ги свиваше отново.

— Разкажи там нещо, Фома — помоли Чистяков и сладко се прозя.

— Искате ли да ви разкажа как се запознах с моята жена? — отвърна с желание Шубни.

— Разказвай, сигурно ще е интересно — обади се Борисов, обърна се на хълбок и запуши.

— Да. Има какво да се каже. Целият ми живот все така върви: с приключения и нещастия. Беше преди двадесет години. Върнах се от Архангелск в родината си, на село. Младежите, с които бях израсъл, ме гледат изкриво. Виж, казват, гражданин, ние сме голи и боси, а пък той се наконтил с панталони на раета. Толкова много ми бяха дотегнали да ме подиграват с тези гащи, макар че аз ги смятах за обикновени панталони, и то какви панталони — на квадратчета, със зелени раета. По-рано аз ги обличах по празниците, дълго ги носех, а те все като нови. Бяха станали по-къси и джобо-

вете им се бяха скъсали. Обичах да си държа ръцете в джобовете. На краката ми — чепици „джими". Носовете им — патешки клюн, а краката ми, сами знаете, са големи. Вървя аз в тези „джими", стискат ме, чак сълзи ми изскачат от очите. Търпя и вървя. Нося бяла рубашка „апашé". Хлапетата я наричаха „шабаш". Всичко значи ми е натаман. Вървя наперено по края на пътя, където прахът е по-малко, за да не си напраша „джимите". До реката и обратно.

— Риба ли ходи да ловиш или да се къпеш? — запита го Чистяков.

— Да, къде другаде да вървя, нали исках да се поперча пред цялото село. Намислих аз, дявол да го вземе, да се изкъпя. Беше горещо, а комарите цели облаци, половин секунда не можеш да поседиш мирно. Взех от глупост, та се съблякох в храстите — и във водата. А тя бистра, прозрачна, камънчетата на дъното ѝ се виждат. Не беше дълбока, ама бърза, така и ще те отнесе. Дълго се къпах, а като излязох от водата, замръзнах... Всички храсти пролазих, на четири крака пълзях, никъде ги няма...

— Какво няма? — запита Борисов и подаде на Шубни димящата си цигара.

— Панталоните ми няма. Нито рубашката, нито чепиците, нито... с една дума, нищо не беше останало. Дълго още шарих из храстите, търсих да намеря злодея. Дали, мисля си, не са скрити някъде. Ама то, нали знаеш, всяка крушка си има и опашка. Гледам: девойка една, палавата щерка на Иннокентий. Изпусна тя легена с бельото и закри устата си с ръце. Изпулила очи — дума не може да каже... Изплаши я, значи, моят вид. Ама и аз не помалко от нея се втрещих. Седнах в храстите да се закрия. Изглежда тя ме позна и започна бързо да

събира бельото. Викам си: сега ще си отиде и свършено е с мене. „Девойче! — казвам. — Не се плаши. Нещастие ми се случи — задигнаха ми дрехите. Моля ти се от душа, помогни, иди в къщи и ми донеси." Тя се приближи до едно дърво, закри с клонче лицето си и току ме изгледа. Па като се разсмя, а на мене сълзи в очите ми напират. Какъв позор, мисля си. Осрамиха ме, но аз подозирах чия работа е. Тя дълго се смя, сетне се обърна и мълчаливо си тръгна. Само отдалеч викна към мене: „Чакай, сега ще донеса." — Шубни тежко въздъхна, смукна няколко пъти дълбоко от цигарата, като пухкаше на различни страни кълба дим. — Помня, дълго чаках. А времето тече бавно, като пред смяна на вахта. Започнах да си мисля: сигурно ме е излъгала, няма да дойде. Много съм си мнителен аз. Но не, дойде, донесе ми. Намъкнах аз кърпените панталони на брат ѝ и тръгнахме с нея боси покрай реката.

Разприказвахме се. И така до тъмно се разхождах с нея, с моята Наталия де. Сега в писмата ѝ пиша „Наточка".

— Излиза, че Наталия е била твоя жена? — не разбра Борисов.

— Бъдещата — поправи го Шубни. За последен път той смукна от цигарата и погледна усмихнатите лица на разузнавачите, мъчейки се да определи какво впечатление е направил на слушателите неговият разказ.

Ломов не можа да си почине; той лежа до наблюдателя зад една скала в края на хълма, който излизаше към залива, докато не се завърна от селото Реймо. Норвежецът пристигна във валенки, полушубка и кожена шапка. Едва го познаха.

— Другарю командир! Всичко е в ред, чакат ни — доложи той на приближилия се Ломов по

моряшки. — Фашисти няма, в селцето са останали само старци. Моите искаха да стоплят банята, ама аз им забраних. . .

Отрядът тръгна, излезе при залива и предпазливо дойде до къщата. Чистяков пръв застана на вахта до открехнатата врата на пруста.

Къщата беше малка, стара, с изкривени стени и наклонен неравен под. Освен масата, двете пейки и дървения креват, в нея нищо друго нямаше. В единия ъгъл, до вратата, имаше купчина мрежи, а в другия, до печката — грижливо подредени съчки. На широкия перваз на прозореца се виждаше ведро с вода и голямо тенекиено канче. Върху масата имаше блюдо с тюленова мас и два горящи фитила.

Старците посрещнаха разузнавачите приветливо, говореха им нещо и по жестовете им можеше да се съди, че ги молят да се чувствуват като у дома си. Всички се разсъблякоха и се разположиха на пода, докато старецът и бабата се суетяха край печката и с любопитство разглеждаха необикновените гости.

Роми се суетеше не по-малко от старците. Той куцукаше от ъгъл в ъгъл, помагаше да се наместят, а на Башев и Громов постла своята стара късичка полушубка.

Старецът Реймо, гърбав, без мустаци, с рядка бяла брадичка във вид на полумесец, беше твърде пъргав и енергичен. Той рязко и звънко повикваше на своята грохнала, прегърбена бабичка.

— Подканя бабичката си да бърза — поясни Роми на Ломов. — Не видиш ли, казва, какви гости са ми дошли! Виж каква радост на стари години! Не искам да умирам, утре ще изгоря ковчезите.

Ломов преведе думите на Реймо на моряците.

— Нима наистина те си пазят ковчезите? — удиви се Шубни, като се обърна към Ерошин.

— Кой ги знае. Изглежда обичаят им е такъв. Ти по-добре трябва да знаеш, сибирянино — отвърна Ерошин.

— От къде на къде аз да го знам по-добре? У нас старците колкото по-дъртеят, толкова по̀ им се иска да живеят. Чудно нещо!

Масата беше наредена. На голям тиган димеше пържено месо, което изпълваше стаята с вкусен мирис, имаше тенджера с пюре от сухи картофи, купа със солени гъби и за всеки човек по една черна питка. Намериха се само четири лъжици. Старецът претърси едно сандъче, поприказва нещо с бабата и тежко въздъхна.

Той нагласи всички край масата. Разузнавачите седнаха един до друг. Седна и Роми. Когато Ломов постави върху масата изпотената манерка със спирта, старецът плесна с ръце, отново прерови всичко в сандъчето, но този път бе доволен — постави пред всеки по една малка ръбеста чашка.

Говореха на три езика: старецът Реймо — по норвежки, Роми превеждаше на немски, а Ломов пък на руски.

По време на окупацията старецът Реймо се беше наслушал на чужда реч и я беше ненавидял така, както и самите фашисти. В къщата му не бяха живели германци, но на техния език сега руснакът и норвежецът можеха да се разберат — ето защо този език не се струваше на стария Реймо така неприятен.

Разузнавачите ядяха бавно и с апетит. Старецът и бабата седяха на кревата, за да не им пречат. Те гледаха разузнавачите така, както майката и ба-

щата гледат своите синове, завърнали се от тежка работа.

Имаше по една лъжица на двама души. И Роми, ту гребвайки, ту давайки лъжицата на своя побратим Шубни, поглеждаше старците, сякаш искаше да им каже: „Гледайте! С една лъжица, от един съд ядем с руските моряци." Той беше успял да им разкаже цялата си история, свързана с отряда, и старците разбираха неговата радост.

Ерошин смени стоящия на вахта Чистяков. Мичманът седна да яде. А Ломов започна да разказва за Съветския съюз и за войната с Германия. Роми превеждаше думите му на родния си език. Ломов беше уверен: ще мине време — старците ще предадат неговия разказ и правдата ще тръгне от уста на уста по норвежката земя. Когато Ломов каза, че Съветската армия и Северният флот скоро ще прогонят хитлеристите от Норвегия, старият Реймо внимателно погледна моряците и сякаш убеден, че те наистина могат да сторят това, закима с глава.

— А вие не сте ли срещнали моята дъщеря? Тя е с червеникава коса с къдри, с плитчици — запита изведнъж старият Реймо и добави: — Вие сте като вятъра, навсякъде ходите, всичко виждате — и при отрицателния отговор на моряците тежко въздъхна. — Немците я откараха, убиха детето ѝ, погавриха се с нея и я захвърлиха някъде...

Старицата си поплака, стана от постелята и започна да прибира съдовете от масата.

— Спете, морячета, почивайте си. Извинете ме — каза старият Реймо и мушна глава във възглавницата. Не можеше да се разбере дали мълчаливо плаче или шепне молитва.

В стаята беше топло. Разузнавачите легнаха да спят.

Ломов се облече и отиде на вахта в пруста до открехнатата врата. В разтрозите шумеше тих вятър, нов месец светеше на широкото небе, а някъде в покрайнината на селцето по него виеше куче.

Сергей гледаше проблясващата златиста лунна пътечка в залива, белите хълмове, зад които се намираше полуостров Рибачий, и така му се искаше час по-скоро да се върне обратно, че беше готов да се откаже и от сън и от почивка. Останал сам, той се замисли. Спомни си последния ден на Рибачий, разговора с Растокин и Антушенко, думите на бригадния командир „Чакаме ви с победа" и изведнъж го овладя радостно чувство, сякаш не беше изпитал трудностите на похода и смъртната опасност. В душата му бушуваше само радостта от победата, мисълта му летеше към близките. Ето, той вижда нежното весело лице на Ира. Той стиска нейните ръце и вижда в тях термометъра както тогава в болницата, при неочакваната среща. Влизат бригадният командир и началникът на политическия отдел, но Сергей и Ира не се смущават. Те заедно тръгват към тях. Появяват се Федин, Антушенко, моряците и още много други.

Ломов прижумя, потърка с длан очите си. Допрял буза до студената греда на вратата, той продължаваше да носи моряшката вахта.

ГЛАВА 18

Руснаците пробиха фронта. Тази страшна новина се понесе по цялата фашистка отбрана.

Вдигнатите по тревога хитлеристки пехотни части тръгнаха направо през хълмовете. Глухо се затваряха железобетонните противотанкови врати,

разрушаваха мостовете, миниpаха се отново всички пътеки по пътя на Съветската армия.

Фронтовите пътища се задръстиха от каруци, автомобили, артилерия и пехотни колони.

Рухна дълбоко ешелонираната хитлеристка отбрана южно от Мурманск. Войските на Карелския фронт под командуването на армейския генерал Мерецков настъпваха към Печенга. Корабите и частите на Северния флот бяха готови да нанесат удар откъм морето.

Щабът на командуващия армията започна да се евакуира. Пред триетажното каменно здание се трупаха леки и товарни автомобили, бронетранспортьори, оседлани коне, танкове. Щабните офицери, писарите и войниците от охраната носеха по стълбата сандъци, връзки документи и скъпи предмети, които товареха на автомобилите. Онова, което беше ненужно и не можеха да отвозят, трошеха или изгаряха.

Над базата се носеха черни късове недоизгорели документи, а някъде встрани се извишаваше смрадливият рядък дим на незагаснал пожар.

От автомобил на автомобил куцукаше разпоеният кореспондент на Германското информационно бюро. Кореспондентът молеше да не го изхвърлят с куфарите му, в които, както уверяваше той, имало ценен архив, и настояваше „да го прехвърлят" до Киркенес, като че ли ставаше дума за два-три километра. Той съкрушено въртеше глава, изтича по-нататък, па се загуби сред каруците. Един шофьор вдигна паднал лист хартия, сгънат на четири, разтвори го и прочете: „Берлин. Вилхелмщрасе, 14/3, генералу Дитмару. Кореспонденция. — Непристъпността на отбранителните укрепления в задполярния участък на фронта..." — Шофьорът обърна листа, погледна датата: „7 октомври 1944

година" — и с тежка въздишка го разкъса на дребни парчета.

...За пробива на руснаците на финландския фронт, както го наричаха по старому германците, доложиха на Тербовен заранта по телефона.

До този ден Тербовен даваше указания за строежа на отбранителната линия и прехвърлянето на частите. Струваше му се, че той е длъжен да вниква само в събитията от голям мащаб.

След сутрешното известие той внимателно прочете няколко пъти оперативното сведение от щаба на армията, в което се съобщаваше къде са пробили руснаците, посоката на главния им удар и местата, подложени на въздушна бомбардировка. Тербовен препрочете оперативното сведение... Руснаците, които той до последния ден чувствуваше на далечно разстояние, сега бяха станали по-осезаеми и с всеки час идваха все по-близко.

Вечерта Тербовен пристигна в Киркенес. Той смяташе, че армията може да се ръководи оперативно само близо до фронта.

Тербовен влезе в своя кабинет и се намръщи. Голямото бюро до прозореца беше с изтеглени чекмеджета. Върху прашния изцапан под се валяха парчета от разкъсани документи. Половината столове липсваха, а останалите бяха струпани в ъгъла. Портретът на Хитлер лежеше на пода, до вратата — канели се бяха, изглежда, да го изнесат. По перваза на прозорците имаше парчета хляб и празни консервени кутии. Сред тях се виждаха сноп парцали и обърната масльонка. От перваза до пода беше протекло оръжейно масло.

Тербовен извика дежурния офицер. Оберлейтенантът, червенобуз и със златни очила, се изпъна пред райхскомисаря.

— Какво е станало тук, полк ли е нощувал? — запита Тербовен, без да гледа оберлейтенанта.

—Аз току-що застъпих дежурен. Не знам, господин райхскомисар.

— Какво е това? — запита Тербовен, като прокара пръст по протеклото под перваза оръжейно масло.

— Масло, господин...

— Това е безобразие! — повиши глас Тербовен и изтривайки пръста си о ръкава на кителa на оберлейтенанта, заповяда: — Веднага да възстановите в кабинета всичко така, както си е било!

Тербовен се приближи до бюрото, за да позвъни по телефона, но апаратът липсваше.

В кабинета плахо влязоха двама войници. Единият държеше кофа с вода, а другият — парцал и парче от метла. Те започнаха да мият паркетния под, поглеждайки плахо райхскомисаря.

Тербовен не забелязваше войниците. Той мислеше сега за руското настъпление. Той се разхождаше край прозорците, сетне се спря, тури ръце на перваза и остана така, пристъпвайки от крак на крак, загледан в морето. Той дори не забеляза кога си отидоха войниците.

Генерал Фалкенхорст очакваше пристигането на райхскомисаря от заранта и сега, стиснал под мишница черната папка, бързо влезе в кабинета.

Тербовен съсредоточено гледаше морето. Той не отвърна на поздрава на генерала. На Фалкенхорст се стори, че райхскомисарят шепне молитва, та затова не се реши да приближи до него. „Защо райхскомисарят има така неизразителен профил?" — помисли си Фалкенхорст, но като се вгледа по-добре, реши: „Не, той не моли бога за помощ." Фалкенхорст беше крайно удивен, когато видя в кабинета влезлия преди него възрастен мъж, който

лъскаше паркета. Тази тиха, мирна обстановка изведнъж успокои генерала. Той се дръпна встрани за да не пречи на паркетаджията, и като че ли с това напомни за себе си на райхскомисаря.

Тербовен повика Фалкенхорст, обърна се отново към прозореца и каза:

— Безгрижни, красиви чайки... Летят, наслаждават се, носят смърт...

— Кому? — удиви се Фалкенхорст.

— На рибите — отвърна Тербовен, приближи се бавно до бюрото си и тежко се отпусна в креслото. Той приглади с длани щабната карта, която беше турил пред него Фалкенхорст, и каза: — Докладвайте!

За да не го чува паркетаджията, Фалкенхорст тихо докладва обстановката. Той не се боеше от този първи доклад пред райхскомисаря, не се боеше да произнесе гласно и думите: „Руснаците пробиха фронта", готов вече да чуе по свой адрес градушка от оскърбителни слова. Но това не стана и Фалкенхорст реши, че райхскомисарят е много по-разсъдителен, отколкото беше очаквал, и не така безсърдечен и суров, както беше навикнал да го вижда досега.

— Няма прегради само за птиците по небето. А за човека на земята човек е изобретил много прегради, но все още не е измислил непреодолими — каза с внушителен тон Тербовен и като снижи глас, продължи: — Приятно ми е да чуя, че е възстановена фронтовата линия. Добре е и това, че противникът, съдейки по вашия доклад, е срещнал упорита, даже геройска съпротива. — Тербовен стана от бюрото, тури ръце зад гърба си и отново се приближи до прозореца. — Направете и това. Изтеглете към Петсамо всички части от крайбре-

жието между Мурманск и Рибачий. Ще ликвидираме клина, вбит в нашата отбрана.

— Фронтът ще се изравни и скъси — обади се Фалкенхорст и бързо си записа това в бележника. С тия си думи той искаше да подчертае, че одобрява стратегическата мисъл на райхскомисаря, която не беше нова за него.

— За сметка на това — продължи Тербовен — укрепете отбраната по брега край Петсамо и по възможност до Киркенес. Не забравяйте: руснаците са майстори да раздробяват фронта на противника и да обкръжават.

— Десант на морска пехота е неизбежен и аз се боя да не би да го стоварят тази нощ — съгласи се Фалкенхорст и постави бележника си в джоба.

— Генерале, къде ви ушиха мундира? — запита Тербовен, като измери с поглед Фалкенхорст.

— Във втора дивизия. Нима не е ушит добре? — Фалкенхорст изпъчи рамене и приглади външните джобове на мундира си.

— Изпратете при мене шивача — заповяда Тербовен. Той искаше да съобщи на Фалкенхорст, че са му дали също званието генерал, но премълча. Никога не беше мечтал да стане военен, но днес реши, че самата съдба го заставя да намери мундир. Тербовен погледна Фалкенхорст и ясно видя себе си в генералска униформа.

*

* *

Денят, в който разузнавачите отседнаха в норвежкото селце, започна обикновено като всички останали дни през годината на фашистката окупация. Някога стари и млади, едва що затрептеше утрото, излизаха край домовете си или край залива, вършеха нещо, бързаха — животът усилено

кипеше. Плачеха или се смееха деца, звънтяха брадви и жужаха триони, весело пееха младежите, разхождайки се по двойки край залива, хрипливо псуваха пийналите си рибари, които излизаха от кръчмата. Сега беше мрачно, тихо и безлюдно, като че ли всичко наоколо беше замряло.

Ето защо всички в селцето се удивиха, когато старият Реймо излезе на залива, изчисти с шапка снега от своята шхуна и с необичайна бързина започна да я потяга. Към прозорците веднага се прилепиха недоумяващи лица. Някои със съжаление си мислеха, че в главата на гърбавия Реймо, изглежда, нещо не е в ред. Защо здравомислещ човек ще седне в такова време да губи сили за ненужна работа.

Крилати чайки се въртяха над залива, спускаха се във водата, издигаха се нагоре и като прелитаха над селцето, отново се гмуркаха във водата.

Старият Реймо изсвирваше подир тях, удряше с чука и набиваше в обшивката на лодката кълчища и дъсчици. Той винаги се изморяваше бързо, не можеше да работи дълго наведен, а сега не се откъсваше от работата дори и да запуши.

Вятърът носеше мирис на буря, огъваше храстите. Старият Реймо се взираше в тъмносинята далечина на морето и отново удряше с чука.

Той не забеляза кога се беше приближил нечуто неговият съсед — туберкулозният, винаги намръщен Томасен.

— Помози бог!

— Бог помага, ама в кошара не вкарва — отвърна Реймо и продължи да работи.

Съмненията на Томасен моментално се разсеяха. „Съвсем не си е загубил акъла той. Тогава защо му е шхуната? Забранено е да се излиза в морето,

пък е и опасно" — помисли си туберкулозният и седна на един камък.

Старият Реймо работеше бързо и сръчно. Той повече не продума ни дума, продължи ремонта, а когато привърши, заобиколи шхуната, почука с крак по борда и седна до Томасен.

— Имам такова желание преди смъртта — да се понеса по вълните, да почувствувам водата под себе си. . Е-ех! Като чайка бих отлетял сега в морето! Реймо разпери ръце и звънко плесна. Той извади кесия с руска махорка и започна да тъпче лулата си.

— На, запуши! — предложи той на съседа си.

Томасен нямаше лула, та насипа махорка на дланта си, погледна я, сви си цигара и спокойно каза:

— Руска, хубава!

Над главата на Раймо като че ли гръмна пушка. Той скочи от камъка.

— Каква? — замига той и тикна кутията в джоба си.

— Хубав е, казвам, тютюнът. Пушил съм го в Архангелск. Не помниш ли, нали бях докарал? Отдавна беше, преди двадесет години.

— Не знам, не знам — забърбори Реймо, като завиваше в парцал инструментите си. „Какъв съм глупак, лапнах въдицата като моруна. Не е ли по-добре да му разкажа? И той е като мен сиромах. Не, по-добре е утре да сторя това, когато руснаците ще бъдат вън от опасност" — помисли си той и отвърна: — Наистина, изглежда това е руска махорка. Минувачът, от когото я взех, беше дрипав, в сив шинел, с номер на ръкава. Изглежда беше пленник.

— Този минувач май три години те е търсил да ти я даде, а ти да не знаеш — пошегува се Тома-

сен и като гледаше след отдалечаващия се Реймо, помисли си: „Хитър е дяволът. Кой знае какво е намислил! Господ здраве да му дава."

Пътем старият Реймо взе от сайванта веслата, счупеното кормило и като се промъкна през вратата, сложи всичко насред стаята.

Още по разсъмване разузнавачите се изкъпаха в банята. Сега се бръснеха. Всички с изключение на Башев решиха да си оставят мустаци. Даже дадоха клетва да не ги бръснат до деня на победата. Как се освежиха само лицата им, а по челата им се разсипваха хубаво измитите коси! Ломов не биха могли да познаят дори и близките му. Неговото отслабнало, загрубяло лице беше украсено от пухкави, но още къси руси мустаци.

Шубни изпълняваше длъжността на бръснар. Той имаше известна практика по бръснарство още на Рибачи и сега ловко щракаше с нащърбените широки ножици, с които доскоро бяха рязали телени мрежи. Като го гледаше, Чистяков весело каза:

— Аз бих искал да измеия една Крилова басня и да кажа така: „. . . И не ще е беда, ако баничарят почне да шие ботуши, а обущарят да пече банички. Тъй или иначе, във всяка работа Фома Кузмич е майстор."

И наистина всяка работа идеше отръки на Шубни.

Бабата ходеше из стаята с едноли́трова бутилка и чашка. Тя сипваше рибено масло на моряците и ни един не изпускаше, макар те да гледаха да се изплъзнат. Когато тя наливаше в чашката жълтата маслена течност и я подаваше на моряка, той на един дъх я изпиваше, с доволна усмивка благодареше на бабата и се изтегляше встрани с та-

кава гримаса на лицето си, като че ли беше глътнал водна змия. Но всички пиеха.

Старият Реймо усърдно поправяше веслата и кормилото. Той още на заранта искаше да отиде при съседа си за платното, което беше общо на трима им, но Ломов не му разреши. Решиха да направят платно от плащ-палатките си. За тази работа се заеха веднага. Старият Реймо прегледа плащ-палатките, опипа ги от всички страни и като избра четири парчета, доволно цъкна с език. Моряците разбраха, че той е доволен от платнищата.

Сега Шубин стана шивач. С голяма моряшка игла той заши прорезите в плащ-палатките за ръцете, след това посгъна ъглите, както съветваше старият Реймо, и скоро платното беше готово.

Свечери се. Снегът на двора потъмня, а небето се намръщи като пред буря. Разузнавачите за последен път се наядоха здраво, свиха си цигари и когато се наместиха на пода да поседят, при тях седна старият Реймо.

Той започна да разказва за миналото на Норвегия. Роми превеждаше думите на стареца и в тях Ломов чувствуваше немия въпрос: „Докога ще продължава така? Ще бъдем ли и ние някога свободни и самостоятелни?" Старецът не спираше да говори. Той си спомняше шведското господство, датската кралска династия, от която произлизаше и Хокон VII, сетне англичаните, немците. Той като че ли вече не разказваше, а оплакваше съдбата на своя народ. Така много му се искаше руските моряци да опознаят тежката орисия на норвежкия народ, да помогнат в прогонването на мародерите хрантутници и протегнат братска ръка за помощ.

Неочаквано старият Реймо се сепна: спомни си за мачтата на шхуната. Той изтича при съседа си да го помоли да му даде мачта. Все още под впе-

чатление от неговия разказ разузнавачите мъл-
чаливо пушеха.

— Уж такъв простичък, а гледай как задълба в политиката — наруши пръв тишината Шубни. — Да можеще всички така да се пробудят и отворят очи.

— Правилно, Шубни — обади се Ломов.

— А като прогоним фашистите, нека живеят по новому — каза басово Борисов. — Всички мръсотии на капитализма в един чувал — и на дъното на морето, предателите куислинговци — до стената, а който им е помагал — в затвора: нека с труд си изкупуват греховете. Вие как мислите?

— Вярно, Миша — откликна се от ъгъла Ерошин. — Толкова кръв ще пролеем за освобождението на норвежците, па и те немалко са изстрадали, не за да ги яхнат отново.

— Хрянът не е по-сладък от ряпата. Все едно — капиталистите са дармоеди... — започна Чистяков, но в този момент презглава влетя старият Реймо. Разузнавачите настръхнаха, като гледаха почервенелия и изпотен Реймо. Той говори дълго, забравил, че руснаците не го разбират. Роми преведе всичко подробно. Без да го доизслуша, Ломов съобщи на разузнавачите за настъплението на Карелския фронт в Задполярието.

Оказа се, че в селцето са се завърнали двама норвежци, избягали от лагер. Те бяха донесли и новината. Старият Реймо се сблъскал с тях на вратата на съседа, когато отишъл за мачтата.

Разузнавачите се разтревожиха. Надяваха се, че щом се впуснат в морето, ще успеят до началото на настъплението да се завърнат на Рибачий. Съобщението на стария Реймо ги зарадва, но в същото време ги и огорчи. Без тях беше започнало

това голямо дело, за което те бяха мечтали три години.

— Другарю лейтенант! — викна Чистяков, заглушавайки разговора.

— Не е ли по-добре да тръгнем срещу тях, по-бързо ще стане работата?

Ломов вдигна ръка. Разговорите секнаха.

— Настъплението е започнало през нощта; може би и днес заранта — започна тихо Ломов. — Морската пехота от Рибачий ще тръгне срещу Карелския фронт след четиридесет и осем часа. Едва утре през нощта ще започне настъплението на нашите, другари!

Нямаше какво повече да говорят. Възбудените моряци се подканяха един друг, бързо се обличаха и се шегуваха.

Пред къщурката на стария Реймо се събраха неколцина възрастни норвежци. Те говореха нещо възбудено на непонятния си за моряците език, но като ги видяха, започнаха да ги прегръщат.

Всички влязоха отново в стаята. Разгорещените, весели разузнавачи започнаха да черпят норвежците с махорка, но Ломов каза:

— Другари, време е вече!

Гърбавият Реймо стоеше сред моряците и поглеждаше своите съселяни горд и щастлив. Едва сега разузнавачите забелязаха, че той е облечен празнично.

Ломов пръв се приближи до бабата, наведе глава и стисна малката ѝ костелива ръка. Тя трепна, изправи наведения си гръб и три пъти прекръсти Сергея. След него пристъпиха останалите разузнавачи.

Мълчаливо се прощаваха те с добрата старица и в тяхното ръкостискане, и в усмихнатите им ли-

ца тя чувствуваше топлата и искрена руска благодарност.

Роми седеше сам на пейката, унило навел глава. До последната минута той се мислеше за боец в руския отряд. А ето, разузнавачите ще си отиват може би завинаги и той никога повече няма да види своите освободители. Приближи се Ломов и го погали по главата. Роми стана.

— Е, какво, Роми, ще дойдеш ли с нас или ще останеш тук? Решавай сам.

— Аз съм длъжен да остана тук. Вие ме научихте как да се боря за свободата и честта на моя народ. По-рано се боях от врага. Аз имах само две голи ръце, а сега така си казвам: колкото врагове има по нашата земя, толкова оръжия и ще се намерят. Вие ме научихте на това. Сега ние сме двамина, а утре ще вдигнем стотици люде и ще се борим с врага, както вие ме научихте. Нашият народ ден и нощ ще чака своите освободители — Червената армия — и никога няма да забрави братската кръв, пролята за неговото щастие.

— Ти добре и вярно каза това, Роми. Благодаря ти за помощта. Предай на вашите хора, че Съветската армия и флотът няма да ги оставят в беда.

Роми стисна ръката на Ломов и за секунда замря, гледайки в очите му. Той намисляше какво да каже.

— Сбогом, Серьожа! — продума нежно и с мъка той.

— Не, само не сбогом, а довиждане, доскорошна среща.

От къщата първи излязоха Ломов и старият Реймо с мачтата, зад тях накуцваше Роми, следван от шестимата разузнавачи, които носеха платното и веслата. Всички се отправиха към залива

Старицата остана на пруста до отворената врата, нечуто шепнеше молитви, гледайки след заминалите мъже, но не изтърпя и също тръгна към залива.

Спуснаха внимателно шхуната във водата. Прощаването на брега беше кратко. Ломов помоли Роми да предаде на стария Реймо, че разузнавачите ще му върнат нова шхуна с пълни рибарски принадлежности. Когато Ломов последен седна в шхуната, Роми преведе отговора на стареца: „Да се взема и да се връща по време на война — тя е цяла неразбория. Ето, вие ще прогоните фашистите, тогава какво да ви подарим? Нищо, ние ще намерим с какво да ви се отблагодарим."

Шхуната се откъсна от брега, плавно се плъзна по залива и когато Чистяков изтегли въжетата на

издутото платно, тя се втурна напред и полетя в морето.

Полярният вятър никога не спираше да духа — особено в морето. Той като че ли през цялото време се усилваше.

Чистяков напрегнато управляваше платното, изтегляйки с две ръце въжетата му, сякаш държеше поводите на тройка буйни коне. Останалите моряци лежаха в дъното на шхуната, покрити отдолу и отгоре с платнищата.

Скоро шхуната се наклони, описа полукръг и легна в курс към полуостров Рибачий. Ломов следеше компаса и се вглеждаше в хоризонта. „Само да не попаднем на противников кораб" — мислеше той. Сърцето на младия лейтенант беше препълнено с радост. Свършваше вече почти месечната раздяла с Рибачий. Ломов неволно си представяше неочакваното завръщане на отряда в скъпата бригада, доклада пред Растокин и Антушенко, срещата с приятелите и другарите.

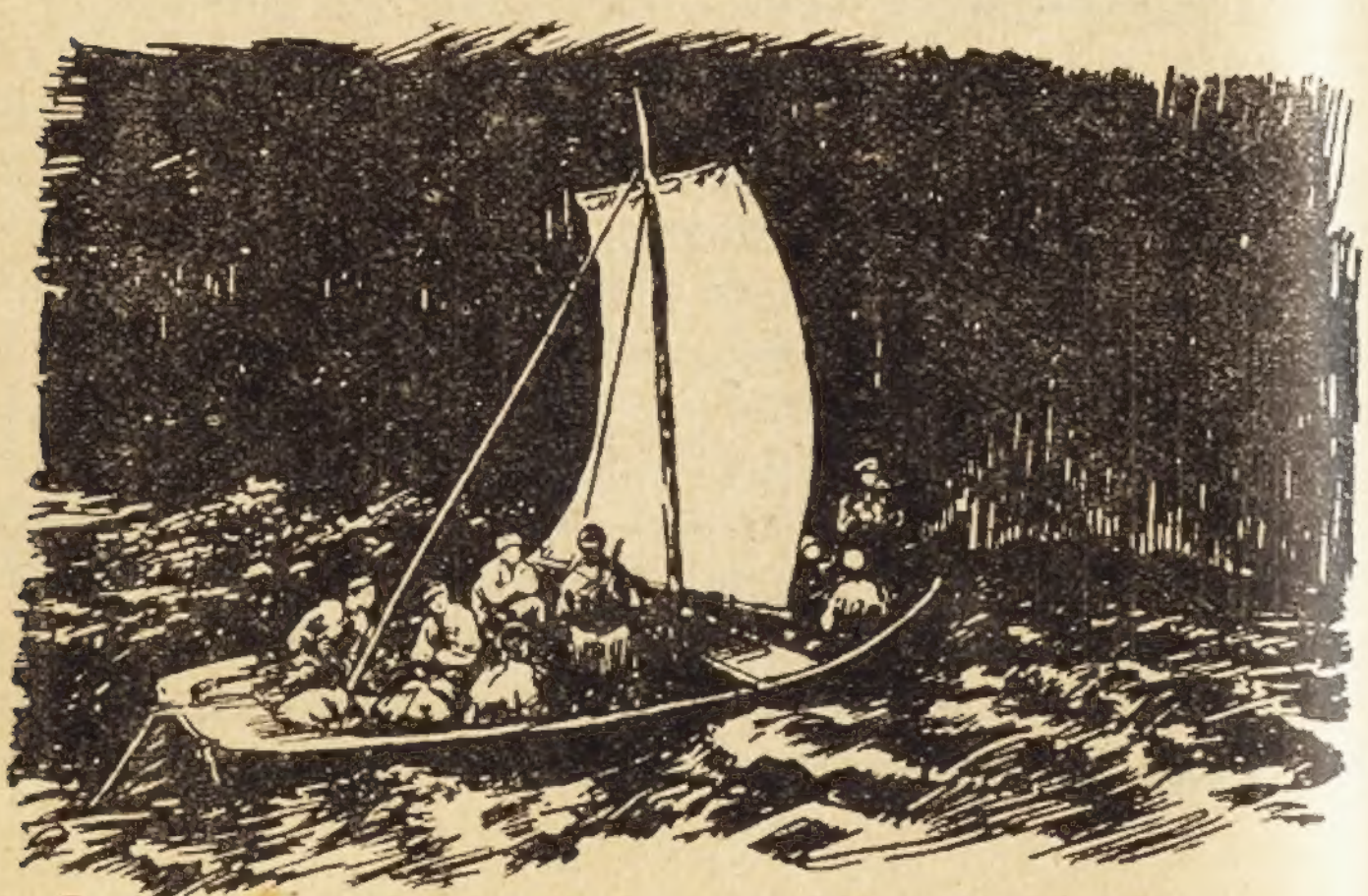

Стана студено, вълните се разбиваха о носа на шхуната, обливаха моряците и водни струйки течаха по платнищата им. Чистяков, целият мокър, все по-често изтриваше лицето си с ръкава на шубата. Той се беше слял с платното и шхуната и умело ги управляваше. Ломов искаше да го смени, но мичманът го помоли да му разреши сам да управлява шхуната до Рибачий. Навлязъл отново в морето, той искаше да му се наслади до насита.

В полунощ морето утихна, а на небето ту тук, ту там избухваха ивиците на дъгата. Преливайки се във весела игра, те се носеха една срещу друга, сблъскваха се, разпръскваха се на кръгове, образувайки гигантския полилей на северното сияние.

А шхуната неудържимо летеше напред. Преди зазоряване в блясъците на северното сияние разузнавачите ясно видяха пред себе си вдаващия се в морето полуостров Рибачий. О борда на шхуната се плискаха вълните и Чистяков неволно си спомни думите на песента:

Вълните и стенат, и плачат,
по борда ни бие вълна.
Далече в мъглата потъва Рибачий —
любимата родна земя...

Чистяков силно опъна въжетата на платното, изтри мокрото си лице и с простуден, хрипкав глас запя:

Прощавайте, върхове родни.

Припева подхвана целият отряд. По-бърза от шхуната, песента нахлу в тесния залив и отекна като ехо. На разузнавачите се стори, че заедно с тях са запели скалистите хълмове на Рибачий.